Murray N. Rothbard

Ce le-a făcut Statul banilor noştri?

Introducere

Banii într-o societate liberă

Moneda şi amestecul guvernamental

Prăbuşirea monetară a occidentului

Titlul în limba engleză: *What Has Government Done to Our Money?,* Praxeology Press, Ludwig von Mises Institute: Auburn, Alabama, 1990

I

INTRODUCERE

Puţine subiecte din ştiinţa economică sunt mai încurcate decât moneda. La tot pasul întâlneşti polemici aprinse: sunt mai buni "banii ieftini " sau "banii scumpi"? care sunt funcţiile adecvate pe care trebuie să le îndeplinească Banca Centrală şi Ministerul de finanţe? care versiune a etalonului aur e mai potrivită? ş.a.m.d. Să pompeze guvernul bani în economie sau să reducă circulaţia? Care agenţie a guvernului e mai potrivită pentru acest lucru? Să se încurajeze sau să se restrângă creditul? E avantajoasă o întoarcere la etalonul aur? Dacă da, la ce curs? Şi întrebările nu se termină aici ci se înmulţesc, aparent fără sfârşit.

Poate că multitudinea de opinii asupra chestiunilor monetare, având ca echivalent istoric perfect doar Turnul Babel, îşi are rădăcinile în aplecarea omului de azi spre "practică" sau, altfel spus, spre cercetarea problemelor economice şi politice imediate. Or, cufundarea exclusivă în noianul dificultăţilor cotidiene ne face orbi la sesizarea distincţiilor fundamentale şi la identificarea problemelor cu adevărat esenţiale. Curând, chestiunile centrale sunt date uitării şi aderenţei ferme faţă de principii i se substituie un realism prost înţeles. Adesea, pentru o mai bună înţelegere a realităţii de zi cu zi e nevoie să dobândim o imagine de ansamblu, să privim la cele ce ni se întâmplă cu o anumită detaşare. Cu deosebire este valabil acest lucru într-o economie ca a noastră, o economie în care inter-relaţiile sunt atât de complexe încât trebuie să izolăm câţiva factori importanţi, să-i analizăm şi abia după aceea să urmărim modul în care ei influenţează lumea reală, complexă. Acesta era rostul raţionamentelor axate pe Crusoe, unul din instrumentele favorite ale teoriei economice clasice. Analiza comportamentelor lui Crusoe şi Vineri pe o insulă pustie, mult ironizată de unii critici ce vor să-i dovedească irelevanţa pentru lumea de astăzi, îndeplinea o funcţie foarte folositoare, şi anume aceea de punere în lumină a axiomelor fundamentale ale acţiunii umane.

Dintre toate problemele economice, moneda e probabil cea mai încurcată şi e domeniul unde avem nevoie mai mult decât oriunde altundeva de perspectivă. În plus, moneda formează aria economică cea mai afectată şi mai încâlcită de secolele de amestec guvernamental. Mulţi oameni – şi mulţi economişti – care în mod obişnuit sunt devotaţi pieţei libere dau înapoi când e vorba de monedă. Cu moneda, afirmă ei cu tărie, lucrurile stau altfel; ea trebuie să fie furnizată de guvern şi reglementată de guvern. Nici nu le trece vreodată prin cap să considere controlul exercitat de stat asupra monedei ca pe o formă de intervenţie coercitivă în piaţa liberă; extinderea pieţei libere la monedă e de neconceput pentru ei. Guvernul trebuie să bată monedă, să emită bancnote, să stabilească "moneda cu putere liberatorie", să creeze bănci centrale, să mărească sau să diminueze masa monetară, să "stabilizeze nivelul general al preţurilor" etc.

Din punct de vedere istoric, moneda a fost una din primele mărfuri controlate de guvern, iar "revoluţia pieţei libere" din secolele al şaptesprezecelea şi al optsprezecelea nu a lăsat urme prea adânci în sfera monetară. A venit acum timpul să ne îndreptăm atenţia spre sângele sistemului nostru economic – moneda. Să ne punem mai întâi următoarea întrebare: poate fi moneda furnizată în condiţii de libertate? Putem avea o piaţa liberă prelungită şi la monedă, aşa cum există ea pentru producerea altor bunuri şi servicii? Cum ar arăta o astfel de piaţă şi care sunt efectele feluritelor controale guvernamentale? Dacă suntem pentru piaţa liberă în alte direcţii, dacă dorim să vedem eliminată violarea de către guvern a persoanei şi a proprietăţii, atunci nu există sarcină mai importantă decât examinarea funcţionării şi a modalităţilor de înfăptuire a unei pieţe libere a banilor.

II

BANII ÎNTR-O SOCIETATE LIBERĂ

1. Beneficiile schimbului

Cum au apărut banii? Cu siguranţă, Robinson Crusoe nu avea nevoie de bani. Doar n-ar fi putut să mănânce monezi de aur. Şi nici Crusoe, nici Vineri nu aveau de ce să-şi bată capul cu banii dacă tot comerţul lor s-ar fi limitat, să zicem, la peşte şi cherestea. Dar când societatea se extinde la mai mult de câteva familii, scena e deja pregătită pentru apariţia monedei.

Pentru a explica rolul banilor e necesar să mergem mai înapoi în timp şi să ne punem întrebarea: la urma urmelor, de ce se angajează oamenii în schimburi? Schimbul constituie fundamentul vieţii noastre economice. În absenţa schimburilor, nu ar exista o economie autentică şi, practic, nici societate. În mod evident, un schimb voluntar are loc deoarece ambele persoane participante se aşteaptă să obţină un beneficiu. Un schimb este un acord între A şi B de a transfera bunuri sau servicii aparţinând unuia dintre ei contra bunurilor sau serviciilor celuilalt. E limpede că amândoi câştigă dat fiind că fiecare acordă o valoare mai mare bunului pe care îl dobândeşte prin schimb decât celui la care renunţă. Când Crusoe, să spunem, schimbă o cantitate de peşte pe o cantitate de cherestea, el acordă cherestelei pe care o „cumpără" o valoare mai mare decât cea acordată peştelui pe care îl "vinde", în timp ce Vineri, dimpotrivă, preferă peştele, cherestelei. De la Aristotel şi până la Marx, oamenii au socotit în mod eronat că un schimb implică oarecum o egalitate de valoare – că dacă un baril de peşte se schimbă pe zece buşteni, există un fel de *egalitate* fundamentală între ele. În

realitate, schimbul a fost făcut doar pentru că fiecare participant aprecia cele două produse în ordine *diferită*.

De ce este schimbul atât de răspândit printre oameni? În ultimă instanţă, datorită marii *diversităţi* a naturii: diversitatea persoanelor umane şi diversitatea amplasării resurselor naturale. Fiecare persoană are o gamă diferită de calităţi şi aptitudini şi fiecare bucată de pământ are caracteristicile sale unice, resursele sale deosebite. În acest fapt natural exterior al diversităţii îşi are originea schimbul; grâul din Kansas se schimbă pe fierul din Minnesota; serviciile medicale ale unuia se schimbă pe interpretarea la vioară a altuia. Specializarea permite fiecăruia să–şi dezvolte cele mai bune aptitudini ale sale şi dă posibilitatea fiecărei regiuni să-şi pună în valoare resursele sale specifice. Dacă nimeni nu s-ar putea angaja în schimburi, dacă toată lumea ar fi obligată să-şi producă independent toate bunurile, este evident că cei mai mulţi dintre noi ar muri de foame iar restul ar trăi la limita subzistenţei. Schimbul este energia vitală, nu numai pentru economie, ci şi pentru civilizaţia însăşi.

2. Barterul

Şi totuşi, *schimbul direct* de bunuri şi servicii utile abia ar fi de ajuns pentru asigurarea funcţionării unei economii cu puţin peste nivelul primitivismului. Astfel de schimburi directe – sau *barter* - nu generează o situaţie cu mult mai bună decât autarhia deplină. Cum se face că lucrurile stau aşa? Mai întâi, este clar că foarte puţine activităţi productive vor putea fi întreprinse. Dacă Jones angajează câţiva muncitori pentru a construi o casă, cu ce-i va plăti? Cu părţi din casă sau cu materiale de construcţii cu care nu au ce face? Cele două probleme de bază ale barterului sunt „indivizibilitatea” şi „lipsa de coincidenţă a nevoilor”. Astfel, dacă Smith are un plug pe care ar vrea să-l schimbe pe alte produse – să zicem ouă, pâine şi un costum de haine – cum va face aceasta? Cum va putea el să taie plugul şi să dea o parte unui fermier şi o parte unui croitor? Chiar şi atunci când bunurile sunt divizibile, este în general imposibil pentru cei doi participanţi la schimb să intre în relaţie unul cu celălalt. Dacă A are de vânzare o cantitate de ouă iar B o pereche de pantofi, cum vor face ei schimb dacă A doreşte un costum? Şi gândiţi-vă la un nefericit de profesor de economie care trebuie să găsească un producător de ouă care să dorească să achiziţioneze câteva lecţii de teorie economică în schimbul ouălor! Cu siguranţă, orice fel de economie civilizată este imposibilă în condiţiile schimbului direct.

3. Schimbul indirect

Dar, prin încercare şi eroare, omul a descoperit drumul care îi permite să ajungă la o economie incomparabil mai extinsă: schimbul *indirect*. În condiţiile schimbului indirect, fiecare îşi vinde produsul nu pe un bun care să îi satisfacă în mod direct o nevoie, ci pe un alt bun care poate fi vândut, la rândul său, contra bunului dorit. La prima vedere, acest lucru dă impresia unei operaţii stângace şi ocolite. Dar el constituie, de fapt, acel instrument minunat care face posibilă dezvoltarea civilizaţiei.

Să luăm cazul lui A, fermierul, care doreşte să cumpere pantofii făcuţi de B. Cum B nu are trebuinţă de ouă, A află ce doreşte *de fapt* B – să zicem că unt. A îşi schimbă atunci ouăle pe untul lui C şi îi vinde apoi lui B untul în schimbul pantofilor. El cumpără mai întâi untul nu pentru că i-ar satisface în mod direct vreo nevoie, ci pentru că îi facilitează achiziţionarea pantofilor. La fel Smith, deţinătorul unui plug, îşi va vinde plugul în schimbul unei mărfi (unt, de exemplu) pe care o poate diviza şi vinde mai uşor şi va schimba apoi părţi din cantitatea de unt pe ouă, pâine, haine etc. În ambele cazuri, superioritatea untului - motivul pentru care el

beneficiază de o cerere suplimentară, în afară de aceea pentru consum - se explică prin *vandabilitatea* (marketability) sa mai mare. Dacă un bun este mai vandabil decât altul - adică dacă toţi vor fi încrezători că el poate fi vândut mai uşor - atunci pentru acel bun va exista o cerere mai mare pentru că va fi utilizat ca *mijloc de schimb*. El va fi instrumentul prin care cineva specializat într-o anumită producţie îşi va schimba bunurile pe cele ale altor producători specializaţi.

Dar aşa cum în natură avem o mare varietate de aptitudini şi resurse, tot aşa există şi o gradaţie în vandabilitatea bunurilor. Unele bunuri sunt mai cerute decât altele, unele sunt mai uşor divizibile în unităţi mai mici fără a-şi pierde din valoare, altele se păstrează mai uşor pe perioade lungi de timp, iar altele pot fi transportate fără dificultăţi pe distanţe mari. Toate aceste avantaje fac ca o marfă să fie mai vandabilă. Este limpede că în orice societate bunurile cele mai vandabile vor fi încet-încet selectate ca mijloace de schimb. Pe măsură ce această selecţie a mijloacelor avansează, cererea pentru ele creşte datorită acestei noi utilizări şi în acest fel ele devin şi mai *vandabile*. Rezultatul e o spirală auto-întreţinută: vandabilitatea mai mare duce la o mai largă utilizare ca mijloc de schimb care, la rândul ei, duce la o vandabilitate mai mare, etc. În cele din urmă, unul sau două bunuri vor fi în mod obişnuit utilizate ca mijloace universale - în aproape toate schimburile - şi acestea sunt numite bani.

De-a lungul istoriei, multe bunuri au fost utilizate ca mijloace de schimb: tutunul în Virginia colonială, zahărul în Indiile Occidentale, sarea în Abisinia, vitele în Grecia antică, cuiele în Scoţia, arama în Egiptul antic precum şi grânele, perlele, ceaiul, pieile de animale şi cârligele de undiţă. În decursul timpului, două mărfuri, *aurul* şi *argintul*, au ajuns la stadiul de bani prin libera concurenţă de pe piaţă şi au eliminat din acest rol celelalte bunuri. Ambele au o vandabilitate ieşită din comun, sunt intens cerute pentru fabricarea podoabelor şi excelează în privinţa tuturor celorlalte atribute necesare. În vremurile mai apropiate de noi, argintul, devenind relativ mai abundent decât aurul, a fost utilizat cu precădere în schimburile de valoare mai mică, pe când aurul se vădeşte mai potrivit pentru tranzacţiile de valoare mare. În orice caz, ceea ce contează e că, indiferent de motiv, piaţa liberă a socotit aurul şi argintul ca fiind cele mai potrivite pentru a juca rolul de bani.

Acest proces - dezvoltarea cumulativă dintr-o marfă a unui mijloc de schimb pe o piaţă liberă - este singura modalitate prin care o monedă poate veni la existenţă. Nu se poate închipui nici o altă cale de generare a unei monede; o monedă nu se poate naşte nici prin decizia bruscă a unui grup de a o crea dintr-un material nefolositor, nici prin emiterea de către guvern a unui decret prin care anumite bucăţi de hârtie să fie numite „bani”. Şi aceasta pentru că cererea de monedă are încorporată în ea informaţiile despre preţurile exprimate în monedă din trecutul imediat; spre deosebire de bunurile de consum sau de producţie, ce pot fi utilizate direct, o monedă are nevoie de preţuri preexistente pe care să se întemeieze o cerere (de monedă). Dar singura posibilitate ca acest lucru să se întâmple este să pornim de la un bun util în condiţii de barter şi apoi să suprapunem cererea pentru acel bun în calitate de mijloc de schimb peste cererea anterioară ca bun direct utilizabil (de exemplu, în cazul aurului, cererea pentru fabricarea de podoabe). [1] Prin urmare orice guvern este neputincios când e vorba să creeze monedă pentru o economie; aceasta poate fi dezvoltată numai prin procesele dinamice ale unei pieţe libere.

Un adevăr esenţial despre bani se degajă acum cu claritate din discuţia noastră: banii sunt o marfă. Însuşirea acestei lecţii simple este una din cele mai importante sarcini pentru lumea de azi. Prea adesea s-a vorbit despre bani ca despre ceva care ar fi mai mult sau mai puţin decât o marfă. Banii nu sunt o unitate de calcul abstractă, separabilă de un bun concret; ei nu sunt un

simplu simbol fără nici o valoare, bun doar pentru schimburi; nu sunt nici „o creanţă asupra societăţii” şi nici o garanţie pentru un nivel stabil al preţurilor. Ei sunt pur şi simplu o marfă. Banii diferă de alte mărfuri prin aceea că sunt ceruţi, în principal, în calitate de mijloc de schimb. Însă, cu acest unic amendament, ei sunt o marfă - şi, ca toate mărfurile, au un stoc existent, se confruntă cu cereri din partea oamenilor de a-i cumpăra şi a-i deţine etc. Ca la orice marfă, „preţul” lor - exprimat în celelalte bunuri - este determinat prin interacţiunea ofertei totale de bani (sau a stocului) cu cererea totală a oamenilor de a-i cumpăra şi a-i deţine. (Oamenii „cumpără” bani vânzând bunuri şi servicii în schimbul lor, tot aşa cum „vând” bani atunci când cumpără bunuri şi servicii.)

4. Avantajele conferite de utilizarea banilor

Apariţia banilor a fost o mare binefacere pentru rasa umană. Fără bani – fără un mijloc universal de schimb - nu ar fi fost posibilă o specializare reală, nici un progres al economiei dincolo de nivelul primitiv, de supravieţuire. O dată cu apariţia banilor, toate problemele legate de indivizibilitate şi de „coincidenţa nevoilor”, ce afectau societatea ce tranzacţiona în barter, dispar. Acum Jones poate angaja muncitori pe care îi plăteşte cu… bani. Smith îşi poate vinde plugul la schimb cu unităţi de …bani. Moneda-marfă este divizibilă în părţi mici şi general acceptată în schimburi. În acest fel, toate bunurile şi serviciile se vând pe bani iar banii, la rândul lor, sunt folosiţi pentru a cumpăra alte bunuri şi servicii pe care oamenii le doresc. Datorită banilor, o complicată „structură a producţiei” se poate dezvolta, în care resursele naturale, munca şi bunurile de capital cooperează la avansarea producţiei în fiecare stadiu şi îşi primesc plăţile în bani.

Statornicirea monedei aduce cu sine şi un alt avantaj însemnat. Cum toate schimburile sunt făcute în bani, toate raporturile de schimb sunt exprimate în bani şi astfel oamenii pot acum să compare valoarea de piaţă a fiecărui bun cu aceea a oricărui alt bun. Dacă un televizor se schimbă pe trei uncii de aur iar un automobil pe şaizeci de uncii de aur, atunci oricine vede că un automobil „valorează” pe piaţă douăzeci de televizoare. Aceste raporturi de schimb se numesc *preţuri* iar moneda-marfă serveşte ca numitor comun pentru toate preţurile. Numai şi numai prin formarea liberă a preţurilor în monedă pe piaţă devine posibilă dezvoltarea unei economii civilizate pentru că numai aceste preţuri permit oamenilor de afaceri să *calculeze* economic. Întreprinzătorii pot acum să aprecieze cât de bine satisfac cererile consumatorilor făcând o comparaţie între preţurile de vânzare ale produselor lor şi preţurile pe care trebuie să le plătească pentru factorii de producţie („costurile” lor). Cum toate aceste preţuri sunt exprimate în monedă, întreprinzătorul poate constata dacă obţine profituri sau suferă pierderi. Acest gen de calcule îi orientează pe întreprinzători, muncitori, proprietari de pământ în căutarea lor continuă de venituri băneşti pe piaţă. Numai în temeiul unor asemenea calcule pot fi alocate resursele către utilizările cele mai productive – pentru producerea acelor bunuri care satisfac cel mai bine cererea consumatorilor.

În multe manuale se afirmă că banii au mai multe funcţii: de mijloc de schimb, de unitate de calcul sau de „măsură a valorii”, de „rezervă a valorii”, etc. Totuşi, ar trebui să fie clar că toate aceste funcţii sunt simple corolare ale funcţiei principale: aceea de mijloc de schimb. Deoarece aurul este un mijloc de schimb universal, el este cel mai vandabil, poate fi tezaurizat pentru a servi ca mijloc de schimb atât în viitor cât şi în prezent şi toate preţurile sunt exprimate în aur. [2] Datorită faptului că aurul e o marfă care joacă rolul de intermediar pentru toate schimburile poate el să servească drept unitate de calcul pentru preţurile prezente şi pentru cele viitoare, anticipate. Este important să ne dăm seama că banii nu pot fi o unitate de măsură abstractă sau o creanţă decât în măsura în care servesc ca mijloc de schimb.

5. Unitatea bănească

După ce am văzut cum a luat naştere moneda şi ce face ea, ne putem întreba: cum sunt folosiţi banii-marfă? Mai precis, care este stocul (sau oferta) de bani din societate şi cum intră ei în schimburi?

Primul lucru care trebuie spus este că majoritatea bunurilor fizice tangibile sunt comercializate după greutate. Greutatea constituie elementul distinctiv al unui bun tangibil şi acesta este motivul pentru care tranzacţiile se fac în unităţi precum tona, pfundul, uncia, dramul, gramul etc. [3] Nici aurul nu face excepţie de la această regulă. Aurul, asemenea celorlalte mărfuri, va fi comercializat în unităţi de greutate.[4]

Este evident că dimensiunea unităţii alese pentru a servi în tranzacţii nu are nici o importanţă pentru economist. O ţară care utilizează sistemul metric poate prefera să socotească în grame; Anglia sau America pot să prefere dramul sau uncia. Toate unităţile de greutate sunt transformabile una în alta; un pfund este egal cu şaisprezece uncii; o uncie este egală cu 437,5 dramuri sau 28,35 de grame, etc.

Presupunând că aurul este ales ca monedă, mărimea unităţii din acest metal folosită în calcule este nesemnificativă pentru noi. Jones poate vinde o haină pe o uncie de aur în America sau pe 28,35 de grame în Franţa; ambele preţuri sunt identice.

Cele spuse până acum pot să pară atât de evidente încât nu merită osteneala de a zăbovi asupra lor; numai că de multe suferinţe ar fi fost ferită lumea dacă oamenii ar fi înţeles cum trebuie aceste adevăruri simple. Mai toată lumea, spre pildă, se gândeşte la bani ca la nişte unităţi abstracte, având şi ele un rost acolo, fiecare unitate ţinând exclusiv de o anumită ţară. Chiar şi pe timpul când ţările adoptaseră "etalonul aur", oamenii tot aşa gândeau. Moneda americană era " dolarul ", cea franceză, " francul ", cea germană, "marca " etc. Toate aceste monede erau, desigur, legate de aur dar, în acelaşi timp, erau considerate suverane şi independente şi, pornind de aici, era o treabă simplă pentru oricare dintre aceste ţări să "abandoneze etalonul aur". *Totuşi, toate aceste nume nu erau altceva decât denumiri ale unor cantităţi de aur sau argint.*

"Lira sterlină" britanică semnifica, la origine, o greutate de un pfund de argint. Dar despre dolar ce putem zice? Dolarul îşi are obârşia în denumirea dată în mod obişnuit în secolul al şaisprezecelea unei cantităţi de o uncie de argint bătută ca monedă de un conte din Boemia numit Schlick. Contele Schlick trăia în Valea lui Joachim sau, cum se spune în germană, Joachimsthal. Monezile bătute de conte şi-au câştigat o reputaţie atât de bună graţie uniformităţii şi fineţii lor încât au fost repede numite de toţi "talerii lui Joachim" şi, în cele din urmă, taleri. Numele de "dolar" a evoluat din "taler".

Pe o piaţă liberă, aşadar, diferitele nume pe care unităţile băneşti le pot avea sunt pur şi simplu *definiţii ale unor unităţi de greutate*. În vremea de dinainte de 1933, când ne aflam "în regimul etalonului aur", oamenilor le plăcea să spună că "preţul aurului" este "fixat la douăzeci de dolari pe uncia de aur". Dar acesta era un mod extrem de derutant şi de periculos de a înţelege banii noştri. În realitate, "dolarul" era *numele* dat *prin definiţie* unei douăzecimi dintr-o uncie de aur (aproximativ). Era prin urmare fals să se vorbească despre "ratele de schimb" ale monedei unei ţări în raport cu alta. "Lira sterlină" nu se "schimba", în realitate, cu cinci "dolari". [5] Dolarul reprezenta prin definiţie 1/20 dintr-o uncie de aur, iar lira sterlină era, în acel timp, numele dat unui sfert dintr-o uncie de aur. E de la sine înţeles că asemenea

rate de schimb şi acest talmeş-balmeş de denumiri semănau confuzie şi derută. Cum au luat ele naştere vom arăta mai târziu, în capitolul despre amestecul guvernamental în sfera banilor. Pe o piaţă liberă pură, aurul ar intra în schimburi de-a dreptul ca "grame", dramuri sau uncii, iar denumirile acestea aiuritoare de dolari, franci etc. ar fi de prisos. Din acest motiv, pe parcursul acestui capitol vom considera că banii intră în schimburi ca atare, ca grame sau uncii, fără alte denumiri.

Desigur, piaţa liberă va alege ca unitate bănească acea dimensiune a monedei-marfă pe care ea o va socoti cea mai potrivită. Dacă moneda ar fi platina, e probabil că ar fi tranzacţionată în fracţii de uncie; dacă ar fi fierul, calculele s-ar face în pfunzi sau tone. După cum se poate uşor observa, dimensiunea nu este deloc importantă pentru economist.

6. Formele monedei

Dacă mărimea sau denumirea unităţii monetare nu au nici o importanţă din punct de vedere economic, la fel stau lucrurile şi în privinţa formei sub care se prezintă metalul ales ca monedă. Cum moneda este o marfă, urmează logic că stocul *total* de metal, cât timp se află la dispoziţia omului, alcătuieşte stocul mondial de monedă. Este lipsită de importanţă forma pe care vreo parte a metalului o îmbracă la un moment dat. Dacă fierul joacă rolul de monedă, atunci *tot* fierul este monedă, fie că e sub formă de bare, bulgări sau încorporat în maşini specializate. [6] Aurul a fost tranzacţionat ca monedă sub formă brută (ca pepite), în saci (sub formă de praf aurifer) şi chiar ca bijuterii. Nu trebuie să ne surprindă faptul că aurul sau alte monede pot fi tranzacţionate într-o varietate de forme, deoarece trăsătura lor esenţială o constituie greutatea.

Nu este mai puţin adevărat, totuşi, că unele forme sunt adesea mai convenabile decât altele. În ultimele secole, aurul şi argintul au fost divizate în *monezi metalice* (coins) pentru tranzacţii cotidiene, de valoare mai mică, şi în lingouri, mai mari, pentru tranzacţiile mai importante. Alte cantităţi de aur sunt transformate în bijuterii şi alte podoabe. Dar orice fel de transformare dintr-o formă în alta costă timp, efort şi alte resurse. Practicarea acestei meserii va fi o întreprindere ca oricare alta, iar preţurile pentru acest serviciu se vor stabili în maniera obişnuită. Majoritatea semenilor noştri sunt de acord că este normal ca bijutierii să facă podoabe din aurul brut dar refuză să aplice acest principiu şi la producerea de monezi. Şi totuşi, pe o piaţă liberă, baterea de monedă este, la urma urmelor, o afacere ca oricare alta.

Mulţi socoteau, în vremurile etalonului aur, că monezile ar fi oarecum mai "deplin" bani decât "lingourile" de aur nebătute în monedă (bare, lingouri sau alte forme). E adevărat că monezile se vindeau cu un premiu faţă de lingouri, dar cauza nu stătea în vreo însuşire misterioasă a monezilor; premiul provenea din faptul că costă mai mult să fabrici monezi din lingouri decât să retopeşti monezile pentru a le transforma iar în lingouri. Din cauza acestei diferenţe monezile bătute erau mai apreciate pe piaţă.

7. Baterea de monedă pe cale privată

Ideea de a încredinţa baterea de monedă întreprinderii private pare atât de nelalocul ei azi încât ea merită o examinare atentă. Noi, oamenii moderni, ne-am obişnuit să socotim producţia de monedă drept un "atribut al suveranităţii statului". Totuşi, dacă ne gândim bine, nu suntem aserviţi nici unui "privilegiu regal" în acest domeniu şi, mai mult, concepţia americană afirmă că suveranitatea rezidă nu în guvern, ci în popor.

Cum ar funcţiona baterea de monedă în condiţii de libertate? În acelaşi fel, am spus noi, în care funcţionează orice altă afacere. Fiecare producător va furniza monezi de formele şi dimensiunile considerate a fi cele mai potrivite de către clienţi. Preţul acestor servicii va fi stabilit prin libera concurenţă de pe piaţă.

Obiecţia standard este că ar fi mult prea dificil să cântăreşti şi să verifici piesele de aur la fiecare tranzacţie. Dar ce îi împiedică pe proprietarii de monetării private să aplice o marcă monedei şi să-i garanteze astfel greutatea şi fineţea? Producătorii privaţi pot garanta calitatea unei monede cel puţin la fel de bine ca o monetărie guvernamentală. Acele piese de metal care sunt doar şlefuite dar nemarcate nu vor fi acceptate ca bani. Oamenii vor utiliza exclusiv monezile acelor producători care se bucură de cea mai bună reputaţie în virtutea calităţii produsului lor. Am văzut că exact în acest mod a ieşit în evidenţă dolarul – ca o monedă de argint demnă de încredere.

Adversarii libertăţii baterii de monedă pretind că frauda va face ravagii. Pe de altă parte, aceeaşi adversari ar încredinţa cu dragă inimă guvernului furnizarea monedei. Dar dacă există vreun domeniu în care să ne putem bizui pe guvern, atunci acela este, cu siguranţă, împiedicarea şi pedepsirea fraudei, iar producţia de monedă nu face excepţie. Se presupune îndeobşte că prevenirea şi pedepsirea fraudei, a furtului şi a altor delicte constituie adevărata raţiune de a fi a guvernului. Dar dacă guvernul nu-l poate prinde pe delincvent atunci când baterea de monedă este încredinţată întreprinderii private, ce speranţă mai e pentru o monedă demnă de încredere când onestitatea operatorilor privaţi este înlăturată şi se instaurează în loc un monopol guvernamental asupra monedei? Dacă nu ne putem bizui pe guvern să depisteze răufăcătorii ocazionali de pe o piaţă liberă, ce nădejde mai putem avea în el în momentul în care el însuşi se află în situaţia de a exercita un control total asupra ofertei de bani, fiindu-i la îndemână acum devalorizarea monedei prin reducerea cantităţii de metal, falsificarea ei sau alte procedee. Nu se va comporta el oare ca singurul răufăcător de pe piaţă sub totala acoperire a legii? Este cu siguranţă deplasat să spui că guvernul trebuie să naţionalizeze toate proprietăţile pentru a împiedica furtul de proprietate. Şi totuşi raţionamentul care stă în spatele abolirii baterii de monedă pe cale privată este identic.

Mai mult, toate activităţile moderne se bazează pe respectarea standardelor. O farmacie vinde o sticlă de medicament în greutate de opt uncii; un măcelar vinde un pfund de carne. Cumpărătorul se aşteaptă ca toate aceste standarde să fie respectate; şi chiar sunt. Şi să ne gândim la miile şi miile de produse industriale vitale, extrem de specializate, care trebuie să se conformeze unor standarde şi specificaţii extrem de pretenţioase. Cumpărătorul unui şurub de o jumătate de inch trebuie să primească un şurub de o jumătate de inch şi nu unul de 3/8 inch.

Şi, cu toate acestea, iată că firmele nu s-au prăbuşit. Puţini sunt cei ce propun ca guvernul să naţionalizeze industria maşinilor-unelte pe motiv că e de datoria sa să protejeze standardele împotriva fraudei. Economia de piaţă modernă este alcătuită dintr-un număr infinit de schimburi complexe, dependente în majoritatea lor de standarde precise de cantitate şi calitate. Iar frauda e minimă şi chiar acel minim, cel puţin teoretic, se cuvine a fi urmărit în justiţie. Nu altfel ar sta lucrurile dacă ar exista producţie de monedă pe cale privată. Putem fi siguri că clienţii unui proprietar de monetărie, ca şi concurenţii săi, ar fi mereu la pândă pentru a descoperi orice fraudă posibilă ce ar afecta greutatea sau fineţea monezilor sale. [7]

Campionii monopolului guvernamental asupra monedei au pretins că moneda ar fi diferită de toate celelalte mărfuri din cauză că "legea lui Gresham" demonstrează că "moneda proastă o alungă pe cea bună" din circulaţie. Prin urmare, nu ne putem bizui pe piaţa liberă pentru a

furniza publicului o monedă bună. Dar acest argument are la bază o interpretare greşită a faimoasei legi a lui Gresham. Ceea ce spune de fapt legea e că "moneda artificial supraevaluată de guvern va scoate din circulaţie moneda artificial subevaluată". Să presupunem, de pildă, că există în circulaţie monezi de aur în greutate de o uncie fiecare. După câţiva ani de utilizare, să zicem că unele piese mai cântăresc doar 0,9 uncii. E evident că pe o piaţă liberă piesele uzate vor circula la o valoare de numai 90% din valoarea pieselor întregi, iar valoarea nominală a primelor ar trebui să fie repudiată. [8] La drept vorbind, tocmai monezile "proaste" vor fi alungate de pe piaţă. Dar să presupunem că guvernul decretează că lumea trebuie să considere piesele uzate ca fiind de o valoare egală cu cele noi, abia bătute, şi trebuie să le accepte, fără a face diferenţieri, la plata datoriilor. Ce a făcut de fapt guvernul prin acest act? A impus prin constrângere un *control al preţului* asupra "ratei de schimb" dintre cele două tipuri de monezi. Insistând ca paritatea anterioară să fie menţinută în vreme ce piesele uzate ar trebui să circule cu 10% reducere, el *supraevaluează* artificial monezile uzate şi le *subevaluează* pe cele noi. În consecinţă, toată lumea va pune în circulaţie piesele uzate şi le va tezauriza sau exporta pe cele noi. Se vede de aici că "moneda proastă alungă moneda bună" *nu* pe o piaţă liberă, ci ca rezultat direct al intervenţiei guvernamentale pe piaţă.

În ciuda hărţuielilor neîncetate din partea guvernelor, a "asigurării" de condiţii cât mai precare, monezile private au înflorit de multe ori în istorie. Ca ilustrare elocventă a legii virtuale că toate inovaţiile vin de la persoanele libere şi nu de la stat, primele monezi au fost bătute de persoane private şi de bijutieri. De fapt, atunci când guvernul a început să monopolizeze baterea de monedă, piesele regale purtau mărcile bancherilor privaţi, în care publicul avea, se pare, mult mai multă încredere decât în guvern. Piese de aur fabricate pe cale privată circulau încă în California nu mai departe de 1848. [9]

8. Oferta "optimă" de monedă

E timpul potrivit acum pentru a ne pune următoarea întrebare: care este masa monetară din societate şi cum este ea utilizată? În particular, ce se poate răspunde la veşnic recurenta întrebare: de câţi bani "avem nevoie"? Se impune ca oferta de monedă să fie reglată în conformitate cu vreun "criteriu" sau poate fi lăsată pe seama pieţei libere?

În primul rând, *stocul total* sau *oferta de bani din societate la orice moment în timp este dat(ă) de greutatea totală a cantităţii de marfă ce joacă rolul de monedă.* Pentru moment, să presupunem că doar *un singur* bun este consacrat de piaţa liberă ca monedă. Să mai presupunem că *aurul* este acel bun (deşi la fel de bine am fi putut lua argintul sau chiar fierul; ţine de *piaţă*, nu de noi, să decidă care e cea mai aptă marfă pentru a servi de monedă). Cum moneda e aurul, oferta totală de monedă e dată de cantitatea totală de aur existentă în societate. *Forma* aurului nu contează - în afară de cazul în care costul schimbării formei prin anumite procedee este mai mare decât prin altele (de pildă, baterea monezilor e mai costisitoare decât topirea lor). În acest caz, una dintre forme va fi aleasă de piaţă ca monedă de calcul, iar celelalte vor avea un premiu sau un discount în raport cu costurile lor relative pe piaţă.

Modificările stocului total de monedă vor fi determinate de aceleaşi cauze ca şi modificările stocului celorlalte bunuri. Creşterile vor proveni dintr-o producţie mai mare a minelor; scăderile, din consumarea metalului prin uzare, utilizare industrială etc. Cum piaţa va alege ca monedă o marfă durabilă, şi cum moneda nu se epuizează în ritmul celorlalte mărfuri - ci e

utilizată ca mijloc de schimb – proporţia producţiei anuale în stocul de monedă va tinde să fie foarte mică. Prin urmare, modificările stocului total de aur vor fi, în general, foarte lente.

Care "ar trebui" să fie oferta de monedă? Au fost avansate tot felul de criterii: că banii ar trebui să varieze o dată cu populaţia, cu "volumul comerţului", cu "cantitatea de bunuri produse", pentru a se asigura un "nivel al preţurilor" constant etc. Puţini sunt cei ce au propus ca decizia să fie lăsată în seama pieţei. Dar moneda se deosebeşte de alte bunuri într-un punct esenţial. Şi sesizarea acestei deosebiri ne oferă cheia pentru înţelegerea chestiunilor monetare. Atunci când oferta oricărui alt bun creşte, această creştere conferă un beneficiu societăţii; ea constituie un prilej de satisfacţie pentru toţi. Mai multe bunuri de consum înseamnă un nivel de trai mai bun pentru oameni; mai multe bunuri de capital echivalează cu menţinerea sau îmbunătăţirea nivelului de trai în viitor. Descoperirea unor pământuri mai fertile sau a unor resurse naturale mai abundente dau, de asemenea, posibilitatea de a îmbunătăţi nivelul de trai, acum şi în viitor. Dar cum stau lucrurile cu banii? Este tot aşa de avantajoasă pentru comunitate o sporire a masei monetare?

Bunurile de consum sunt epuizate de consumatori; bunurile de capital şi resursele naturale sunt epuizate în procesele de producere a bunurilor de consum. Dar banii nu se consumă; funcţia lor este aceea de a acţiona ca mijloc de schimb – pentru a permite bunurilor şi serviciilor să circule mai rapid de la o persoană la alta. Toate aceste schimburi sunt exprimate în preţuri băneşti. Astfel, dacă un televizor se schimbă pe trei uncii de aur, spunem că "preţul" televizorului este de trei uncii. În orice moment, toate bunurile din economie se vor schimba în anumite raporturi cu aurul, raporturi numite şi preţuri. Aşa cum am mai spus, banii, sau aurul, reprezintă numitorul comun pentru toate preţurile. Dar cum e cu banii înşişi? Au ei un "preţ"? De vreme ce un preţ e pur şi simplu un raport de schimb, e clar că şi ei au un preţ. Dar, în acest caz, "preţul banilor" este dat de *şirul* nenumăratelor raporturi de schimb dintre aur şi toată gama de bunuri de pe piaţă.

Astfel, să presupunem că un televizor costă trei uncii de aur, un autoturism, şaizeci de uncii, o pâine, 1/100 dintr-o uncie, iar o oră de servicii juridice la domnul Jones, o uncie. "Preţul banilor" o să fie dat de şirul de schimburi ce pot fi efectuate cu aurul. O uncie va "valora" fie 1/3 dintr-un televizor, fie 1/60 dintr-un automobil, fie 100 de pâini, fie o oră de consultanţă juridică la Jones. Şi tot aşa pentru celelalte bunuri. Preţul banilor, prin urmare, este "puterea de cumpărare" a unităţii monetare – în cazul nostru, a unei uncii de aur. El ne spune cât se poate achiziţiona cu o uncie într-un schimb, întocmai cum preţul în bani al unui televizor ne spune câţi bani poate procura un televizor într-un schimb.

Ce determină preţul banilor? Aceleaşi forţe care determină toate preţurile de pe piaţă – acea venerabilă dar mereu adevărată lege: "cererea şi oferta". Ştim cu toţii că dacă oferta de ouă creşte, preţul lor va tinde să scadă; dacă cererea pentru ouă a cumpărătorilor creşte, preţul va tinde să crească. Toate acestea sunt valabile şi pentru bani. O sporire a ofertei de bani va tinde să le scadă "preţul"; o creştere a cererii de bani îl va mări. Dar ce e aceea cerere de bani? În cazul ouălor, ştim ce înseamnă "cerere"; este suma de bani pe care consumatorii sunt dispuşi să o cheltuiască pe ouă plus ouăle reţinute şi nevândute de ofertanţi. În mod similar, în cazul banilor "cerere" înseamnă feluritele bunuri oferite în schimbul banilor plus banii reţinuţi ca numerar şi necheltuiţi într-o anumită perioadă de timp. În ambele cazuri, "oferta" este dată de stocul total al bunului aflat pe piaţă.

Ce se întâmplă, atunci, dacă oferta de aur sporeşte, cererea de bani rămânând constantă? "Preţul banilor" scade, adică puterea de cumpărare a unităţii monetare va scădea în raport cu

fiecare bun din şir. O uncie de aur nu se va mai schimba acum pe 100 de pâini, 1/3 dintr-un televizor, etc., ci pe mai puţin. Dimpotrivă, dacă oferta de aur scade, puterea de cumpărare a unciei creşte.

Care este efectul unei modificări a ofertei de monedă? Urmând exemplul lui David Hume, unul din primii economişti, putem să ne întrebăm ce s-ar întâmpla dacă peste noapte vreo zână bună s-ar strecura în buzunare, în portofele şi în casele de bani ale băncilor şi ar dubla oferta noastră de monedă? În cazul nostru, ea a dublat miraculos oferta de aur. Suntem noi acum de două ori mai bogaţi? Evident că nu. Abundenţa bunurilor ne face bogaţi şi ceea ce limitează acea abundenţă este raritatea resurselor: pământ, forţă de muncă şi capital. Înmulţirea pieselor de aur nu va scoate la iveală aceste resurse. Putem să ne *simţim* pe moment de două ori mai bogaţi, dar e limpede că n-am făcut altceva decât să *diluăm* oferta de monedă. Pe măsură ce lumea se grăbeşte să-şi cheltuiască avuţia de curând descoperită, preţurile, în mare se vor dubla – sau, cel puţin, vor creşte până când cererea va fi satisfăcută şi banii nu mai licitează reciproc pentru bunurile existente.

În acest mod vedem că deşi o creştere a ofertei de monedă, la fel cu creşterea ofertei oricărui alt bun, duce la scăderea preţului, modificarea aceasta *nu conferă – spre deosebire de celelalte bunuri - un beneficiu social.* Comunitatea în întregul ei nu a devenit mai bogată. Dacă bunuri de consum sau de capital nou produse contribuie la ridicarea nivelului de trai, banii noi măresc doar preţurile – altfel spus, îşi diluează propria putere de cumpărare. Explicaţia acestei nedumeriri stă în faptul că *moneda este utilă numai datorită valorii sale de schimb.* Celelalte bunuri au diverse utilităţi "reale", astfel încât printr-o sporire a ofertei lor se satisfac mai multe nevoi ale consumatorilor. Banii sunt utili numai pentru schimburile viitoare; utilitatea lor stă în valoarea lor de schimb sau "puterea lor de cumpărare". Legea noastră – că o creştere a cantităţii de bani nu conferă nici un avantaj societăţii - provine din utilitatea exclusivă a monedei ca mijloc de schimb.

O sporire a ofertei de monedă, prin urmare, nu face decât să dilueze eficacitatea fiecărei uncii de aur în parte; pe de altă parte, o scădere a ofertei de monedă sporeşte puterea fiecărei uncii de a-şi juca rolul. Am ajuns la concluzia uimitoare că *nu are nici o importanţă cât de mare sau de mică este cantitatea de monedă*. Orice ofertă va fi la fel de bună ca oricare alta. Piaţa liberă va face în mod natural ajustarea prin schimbarea puterii de cumpărare sau a eficacităţii fiecărei unităţi de aur în parte. E de prisos să intervii pe piaţă pentru a modifica oferta de bani pe care ea o determină.

În acest moment, adeptul planificării monetare ar putea obiecta: "Foarte bine, admiţând că n-are nici un sens să măreşti masa monetară, nu e producţia de aur o risipă de resurse? N-ar trebui ca guvernul să menţină masa monetară constantă şi să împiedice extracţia suplimentară?" Acest argument ar putea să pară plauzibil celor care n-au de făcut nici o obiecţie de principiu la amestecul guvernului în economie, deşi el nu-l va convinge pe apărătorul hotărât al libertăţii. Numai că obiecţia făcută trece cu vederea un element important: aurul nu e doar monedă, ci, de asemenea, inevitabil, *bun*. O ofertă de monedă mai mare poate să nu confere nici un beneficiu *monetar*, dar conferă, cu siguranţă, un beneficiu *nonmonetar* – adică sporeşte neîndoielnic cantitatea de aur folosită în consum (podoabe, lucrări dentare ş.a.m.d.) sau în producţie (utilizări industriale). Extracţia aurului, prin urmare, nu este câtuşi de puţin o risipă.

Conchidem, în consecinţă, că fixarea ofertei de monedă este, ca şi în cazul celorlalte bunuri, cel mai potrivit să fie lăsată la latitudinea persoanelor de pe o piaţă liberă. Pe lângă avantajele

generale, economice şi morale, ale libertăţii faţă de constrângere, nici o cantitate de bani dictată de guvern nu va face ceva în plus iar piaţa liberă va fixa producţia de aur în conformitate cu capacitatea ei relativă de a satisface nevoile consumatorilor în comparaţie cu toate celelalte bunuri productive. [10]

9. Problema "tezaurizării"

Criticul libertăţii monetare nu este, totuşi, aşa de uşor de redus la tăcere. Mai rămâne de rezolvat, în special, străvechea sperietoare a "tezaurizării". Se evocă cu patos tabloul avarului bătrân şi egoist care, fie în mod iraţional, fie din motive nu prea curate, îngrămădeşte aur peste aur în pivniţă sau în comoara sa secretă – gâtuind prin acest act fluxul circulaţiei şi al comerţului, provocând crize şi alte probleme. Oare este tezaurizarea cu adevărat o ameninţare?

În primul rând, tot ceea ce s-a întâmplat nu e decât o creştere a cererii de bani a avarului. Drept rezultat, preţurile bunurilor vor scădea, iar puterea de cumpărare a unciei de aur va creşte. Societatea nu a pierdut nimic; ea merge mai departe cu o ofertă activă mai mică, formată din uncii de aur mai "puternice".

Chiar în formularea cea mai pesimistă a problemei, prin urmare, nimic rău nu s-a întâmplat şi libertatea monetară nu creează nici o dificultate. Dar problema nu se reduce la aceasta. Pentru că nu e nimic iraţional în dorinţa oamenilor de a avea *mai mulţi* sau *mai puţini* bani în deţinerile lor de monedă.

Dar să studiem acum mai în detaliu deţinerile de monedă. De ce păstrează, la urma urmelor, oamenii bani? Să presupunem că fiecare dintre noi ar fi capabil să previzioneze ce se va întâmpla în viitor cu o precizie absolută. În acest caz, nimeni nu ar mai avea nevoie să păstreze bani la îndemână. Toţi ar şti exact cât vor cheltui şi de cât venit vor dispune în fiecare moment viitor. Nu e nevoie ca ei să păstreze vreo sumă de bani la dispoziţie, ci îşi vor da cu împrumut aurul în aşa fel încât plăţile să le parvină în sumele dorite chiar în zilele în care îşi fac cheltuielile. Dar, bineînţeles, lumea în care trăim e, în mod necesar, una a *incertitudinii*. Oamenii nu cunosc cu precizie ce li se va întâmpla sau care vor fi veniturile sau costurile lor în viitor. Cu cât sunt mai nesiguri şi mai temători, cu atât vor fi mai mari deţinerile de monedă pe care vor dori să le aibă la îndemână; cu cât vor fi mai siguri, cu atât mai puţini bani lichizi vor păstra la îndemână. Un alt motiv pentru a păstra bani ţine tot de lumea reală a incertitudinii. Dacă oamenii se aşteaptă ca preţul banilor să scadă în viitorul apropiat, ei îşi vor cheltui banii acum, când ei sunt mai valoroşi, efectuând astfel o "detezaurizare" şi reducându-şi cererea de bani. Dimpotrivă, dacă se aşteaptă ca preţul banilor să crească, vor aştepta un moment ulterior pentru a-şi cheltui banii, atunci când ei vor fi mai valoroşi şi astfel cererea lor de bani gheaţă va creşte. Cererile oamenilor de a deţine monedă, prin urmare, cresc şi scad din motive bine întemeiate.

Economiştii se înşeală dacă socotesc că e ceva în neregulă atunci când banii nu se află într-o "circulaţie" activă, continuă. Banii sunt utili numai datorită valorii lor de schimb, nimic de zis, *dar ei nu sunt utili numai în momentul schimbului*. Acest adevăr fundamental a fost adesea scăpat din vedere. Banii sunt tot atât de folositori când stau "inactivi" în deţinerea de monedă a cuiva, chiar şi în "tezaurul" unui avar. [11] Şi asta pentru că acei bani sunt păstraţi acum în aşteptarea unei posibile tranzacţii în viitor – ei furnizează proprietarului lor, chiar în momentul de faţă, valorosul serviciu de a-i permite să facă schimburi în orice moment - prezent sau viitor - dorit de el.

Ar trebui să ne amintim mereu că întregul stoc de aur trebuie să fie cu necesitate în proprietatea cuiva şi că, prin urmare, tot aurul trebuie să se afle în deţinerile de monedă ale oamenilor. Dacă sunt 3.000 de tone de aur în societate, toate cele trei mii de tone trebuie să fie în posesia unor persoane concrete, şi păstrate, în orice moment, în deţinerile de monedă ale acestor persoane concrete. Suma totală a deţinerilor de monedă este întotdeauna identică cu oferta totală de monedă din societate. Ca o ironie, vedem acum că, de n-ar fi fost incertitudinea specifică lumii reale, nu s-ar fi putut ivi nici un sistem monetar! Într-o lume caracterizată prin certitudine, nimeni nu ar fi dispus să deţină bani lichizi, astfel că cererea de bani din societate ar scădea la infinit, preţurile ar atinge cifre astronomice, şi orice sistem monetar s-ar prăbuşi. În loc ca existenţa deţinerilor de monedă să fie un factor supărător şi îngrijorător, ce împiedică dezvoltarea economiei monetare, ele sunt absolut necesare oricărei economii monetare.

Mai mult decât atât, este eronat să spunem că moneda "circulă". Ca toate metaforele împrumutate din ştiinţele naturale, ea dă impresia unui fel de proces mecanic, independent de voinţa omului, care se mişcă cu o anumită viteză a fluxului sau "viteză de circulaţie". În realitate, banii nu "circulă"; ei sunt, din timp în timp, *transferaţi* din deţinerile de monedă ale unei persoane în cele ale alteia. Existenţa monedei depinde, repetăm, de disponibilitatea oamenilor de a avea deţineri de monedă.

La începutul acestei secţiuni am văzut că "tezaurizarea" nu cauzează nici o pierdere pentru societate. Acum vom vedea că variaţiile în preţul banilor generate de modificările cererii de bani produc un beneficiu social pozitiv – la fel de pozitiv ca acela conferit de sporirea ofertei de bunuri şi servicii. Am văzut că suma deţinerilor de monedă din societate este egală şi identică cu oferta totală de monedă. Să presupunem că oferta de monedă rămâne constantă, să zicem la trei mii de tone. Să presupunem acum că, oricare ar fi motivul, - poate o teamă mai mare pentru viitor - cererea oamenilor pentru a deţine monedă creşte. În mod sigur, e un beneficiu social pozitiv să satisfaci această cerere. Dar cum poate fi ea satisfăcută când suma totală de bani trebuie să rămână neschimbată? Pur şi simplu astfel: dacă oamenii acordă o valoare mai mare deţinerilor de monedă, cererea de bani creşte şi preţurile scad. În consecinţă, aceeaşi sumă totală de deţineri de monedă conferă acum o deţinere "reală" mai mare, altfel spus, ea este mai mare în raport cu preţurile bunurilor – cu activitatea pe care banii o au de executat. Pe scurt, deţinerile efective ale comunităţii au crescut. Dimpotrivă, o scădere a cererii de monedă va cauza o creştere a cheltuielilor şi preţuri mai mari. Dorinţa comunităţii de a avea deţineri efective de monedă mai mici va fi satisfăcută impunând sumei totale date să facă mai multă treabă.

Prin urmare, în timp ce o schimbare a preţului banilor generată de variaţii ale ofertei de monedă alterează doar eficacitatea unităţii monetare şi nu conferă nici un beneficiu social, o scădere sau o creştere cauzate de o modificare a *cererii* de a deţine monedă conferă *în mod real* un beneficiu social - pentru că ele satisfac o dorinţă a comunităţii pentru un raport mai mic sau mai mare al deţinerilor de monedă faţă de activitatea efectuată de banii lichizi. Pe de altă parte, o *ofertă* sporită de bani *va lăsa nesatisfăcută* cererea comunităţii de a avea o sumă totală de bani mai *eficace* (în ceea ce priveşte puterea de cumpărare).

Oamenii vor spune aproape întotdeauna, dacă sunt întrebaţi, că doresc cât mai mulţi bani! Numai că ceea ce doresc ei de fapt nu sunt mai multe unităţi monetare – mai multe uncii de aur sau "dolari"- ci unităţi mai *eficace*, adică accesul mai facil la bunurile şi serviciile cumpărate cu ajutorul banilor. Am văzut că societatea nu-şi poate satisface cererea de a avea mai mulţi bani printr-o sporire a ofertei – dat fiind că o ofertă sporită doar va *dilua*

eficacitatea fiecărei uncii, şi deci banii nu vor fi în mod real mai abundenţi decât înainte. Nivelul de trai al oamenilor (cu excepţia nevoilor satisfăcute prin utilizarea nonmonetară a aurului) nu se poate ridica prin sporirea extracţiei de aur. Dacă oamenii doresc uncii de aur mai eficace în deţinerile lor de monedă, le pot obţine numai printr-o scădere a preţurilor şi o sporire a eficacităţii fiecărei uncii.

10. Să stabilizăm nivelul preţurilor?

Unii teoreticieni pretind că un sistem monetar liber ar fi ineficient, din cauză că nu ar stabiliza "nivelul preţurilor" sau, altfel spus, preţul unităţii monetare. Moneda, afirmă ei, ar trebui să fie un etalon fix, care nu se modifică niciodată. Prin urmare, valoarea sau puterea ei de cumpărare ar trebui să fie stabilizată. Cum preţul monedei, în mod firesc, va fluctua pe o piaţă liberă, libertatea trebuie înlocuită printr-un management guvernamental având drept scop asigurarea stabilităţii. [12] Stabilitatea ar face dreptate, spre exemplu, şi debitorilor şi creditorilor, care vor fi siguri că vor primi înapoi dolari sau uncii de aur cu aceeaşi putere de cumpărare ca şi cele date cu împrumut.

Totuşi, dacă debitorii şi creditorii doresc să se protejeze de variaţiile viitoare ale puterii de cumpărare, ei pot face aceasta uşor pe o piaţă liberă. La încheierea contractelor, ei se pot pune de acord ca rambursarea să se facă printr-o anumită sumă de bani *corectată* cu un anumit indice, convenit de ambele părţi, care să reflecte modificarea valorii monedei. Adepţii stabilizării susţin de mult asemenea măsuri dar, lucru curios, tocmai acei debitori şi creditori presupuşi a beneficia cel mai mult de pe urma stabilităţii rareori au profitat de oportunitate. Trebuie ca guvernul, în acest caz, să *impună* anumite "beneficii" unor oameni care le-au respins deja în mod voluntar? Aparent, oamenii de afaceri preferă să mizeze, în această lume a incertitudinii iremediabile, pe priceperea lor în a anticipa starea viitoare a pieţei. La urma urmelor, preţul monedei nu diferă în nici o privinţă de celelalte preţuri formate liber pe piaţă. Ele se pot schimba ca răspuns la modificările survenite în cererea indivizilor; de ce nu şi preţul monedei?

Stabilizarea artificială ar distorsiona şi obstrucţiona, de fapt, în mod serios mecanismul de funcţionare al pieţei libere. Aşa cum am arătat, oamenii ar fi în mod inevitabil frustraţi în dorinţele lor de a-şi modifica deţinerile reale de monedă; n-ar mai exista nici o posibilitate de a modifica deţinerile de monedă în raport cu preţurile. Mai mult, nivelurile de trai mai bune pentru populaţie sunt roade ale investiţiilor de capital. Productivitatea mai mare tinde să micşoreze preţurile (şi costurile) şi prin aceasta distribuie fructele liberei întreprinderi întregii comunităţi, ridicând nivelul de trai al tuturor consumatorilor. Susţinerea forţată a nivelului preţurilor împiedică această răspândire a nivelurilor mai bune de trai.

Pe scurt, banii nu sunt o "unitate fixă de măsură". Ei sunt o marfă ce serveşte ca mijlocitor al schimburilor. Flexibilitatea valorii sale ca răspuns la cererile consumatorilor este la fel de benefică şi la fel de importantă ca orice altă variaţie a preţurilor formate liber pe piaţă.

11. Monede coexistente

Până acum am obţinut următorul tablou al monedei într-o economie de piaţă pură: aurul sau argintul ajung să fie folosite ca mijloace de schimb; aurul, bătut ca monedă metalică de firme private concurenţiale, circulă după greutate; preţurile fluctuează liber pe piaţă ca răspuns la cererile consumatorilor şi la ofertele de resurse productive. Libertatea preţurilor implică în mod necesar variaţia nestânjenită a puterii de cumpărare a unităţii monetare; ar fi imposibil să

foloseşti forţa şi să intervii în variaţiile valorii banilor fără să paralizezi în acelaşi timp libertatea preţurilor tuturor bunurilor. Economia liberă ce rezultă din acest tablou *nu* va fi haotică. Dimpotrivă, ea s-ar mişca rapid şi eficient pentru a satisface nevoile consumatorilor. Piaţa monetară poate fi şi ea liberă.

Până acum, noi am simplificat problema considerând că numai un singur metal îndeplineşte rolul de monedă – în exemplul nostru, aurul. Să presupunem că *două* sau mai multe monede continuă să circule pe piaţa mondială – spre exemplu, aurul şi argintul. Se poate ca aurul să fie monedă într-o anumită zonă iar argintul în alta, sau ambele pot circula în cadrul aceleiaşi zone. Aurul, de exemplu, fiind de o valoare mult mai mare decât argintul pe piaţă, poate fi folosit pentru tranzacţii mai importante iar argintul pentru cele mai mici. Nu va genera existenţa a două monede un haos de nesuportat? Nu va trebui ca guvernul să intervină şi să impună un curs de schimb fix între cele două ("bimetalism") sau să găsească un mod oarecare de a demonetiza unul din cele două metale (să impună un "etalon unic")?

Se prea poate ca, dacă se dă frâu liber pieţei, ea să impună în cele din urmă un singur metal ca monedă. Dar, în secolele din urmă, argintul s-a menţinut cu încăpăţânare ca un rival serios al aurului. Nu este necesar, totuşi, ca guvernul să intervină şi să salveze piaţa de propria ei nebunie de a păstra două monede. Argintul a rămas în circulaţie numai şi numai pentru că este util (ca monedă divizionară, de exemplu). Argintul şi aurul pot circula cu uşurinţă împreună şi chiar aşa s-a întâmplat în trecut. Cererile şi ofertele relative ale celor două metale vor determina cursul de schimb dintre ele; şi acest curs, *ca orice alt preţ*, va fluctua continuu ca răspuns la aceste forţe în mişcare. La un moment dat, de pildă, unciile de argint şi cele de aur se pot schimba într-un raport de 16:1, la alt moment de 15:1, etc. Care dintre cele două metale va servi ca unitate de calcul depinde de circumstanţele concrete ale pieţei. Dacă aurul va fi moneda de calcul, atunci majoritatea tranzacţiilor vor fi efectuate în uncii de aur, iar unciile de argint se vor schimba la un preţ ce fluctuează liber în raport cu aurul.

Ar trebui să fie limpede că cursul de schimb şi puterile de cumpărare ale unităţilor din cele două metale vor tinde întotdeauna să fie proporţionale. Dacă preţurile bunurilor sunt de cincisprezece ori mai mari în argint decât în aur, atunci rata de schimb va tinde să se stabilească la 15:1. Dacă nu, va fi profitabil să schimbi o monedă în alta până ce paritatea va fi atinsă. Astfel, dacă preţurile cotate în argint sunt de cincisprezece ori mai mari decât cele cotate în aur iar cursul argint/aur este de 20:1, oamenii se vor precipita să-şi vândă bunurile pe aur, să cumpere argint şi apoi să cumpere din nou bunurile cu argintul, obţinând un câştig frumos din această operaţie. Acest proces va restabili rapid "paritatea puterilor de cumpărare" ale cursului de schimb; pe măsură ce aurul se ieftineşte faţă de argint, preţurile în argint ale bunurilor vor urca, iar preţurile în aur ale aceloraşi bunuri vor coborî.

Piaţa liberă, pe scurt, constituie în cel mai înalt grad o *ordine*, nu numai când moneda e lăsată liberă, ci chiar şi atunci când sunt mai multe monede în circulaţie.

Ce fel de "etalon" ne va furniza un sistem al libertăţii monetare? Important este ca etalonul să nu fie impus prin decret guvernamental. Lăsată liberă, piaţa poate alege ca unică monedă aurul ("etalonul aur"), argintul ("etalonul argint") sau, poate cel mai probabil, ambele metale la cursuri de schimb ce fluctuează liber ("etaloane paralele"). [13]

12. Depozitele de bani

Să presupunem, deci, că piaţa liberă a ales ca monedă aurul (lăsând din nou la o parte argintul pentru a nu complica raţionamentul). Chiar şi când se prezintă sub formă de piese de dimensiuni convenabile, aurul este adesea împovărător şi dificil de transportat şi utilizat direct în schimburi. Pentru tranzacţii de valoare mai mare, este incomod şi scump să transporţi mai multe sute de pfunzi de aur. Dar piaţa liberă, mereu gata să satisfacă nevoile societăţii, vine în ajutor. Aurul trebuie, mai întâi, să fie stocat undeva şi, aşa cum specializarea este cea mai eficientă în alte ramuri de activitate, ea va fi cea mai eficientă şi în activitatea de depozitare. Prin urmare, anumite firme vor avea succes pe piaţă în furnizarea de servicii de depozitare. Unele dintre acestea vor deveni depozite de aur – şi se vor ocupa cu stocarea şi depozitarea aurului pentru miile de proprietari. Aşa cum e cazul cu toate depozitele, dreptul proprietarului asupra bunurilor aflate în stoc este garantat printr-o *chitanţă de depozit* pe care acesta o primeşte în schimb pentru depunerea în stoc a bunurilor. Chitanţa dă dreptul proprietarului de a-şi cere înapoi bunurile în orice moment doreşte. Acest gen de firme depozitare va câştiga un profit ca orice alt depozit – adică percepând un preţ pentru serviciile de depozitare oferite.

Există toate motivele să credem că depozitele de aur sau de bani vor înflori pe piaţa liberă tot aşa cum vor prospera şi celelalte firme de depozit. De fapt, depozitarea joacă un rol chiar mai important în cazul banilor. Şi asta pentru că toate celelalte bunuri merg la consum şi trebuie să părăsească astfel depozitul după un timp pentru a fi epuizate în producţie sau consum. Banii, însă, aşa cum am văzut, nu sunt, în general, "epuizaţi" în sens fizic; dimpotrivă, ei sunt utili pentru că pot fi schimbaţi pe alte bunuri sau pot sta în deţinerile de monedă, în aşteptarea unor asemenea schimburi în viitor. Mai simplu spus, banii nu sunt atât "consumaţi" cât pur şi simplu transferaţi de la o persoană la alta.

Dată fiind această situaţie specială a banilor, dorinţa de comoditate va face ca *transferul chitanţelor să ia locul transferului de aur propriu-zis*. Să presupunem, de exemplu, că Smith şi Jones îşi stochează amândoi aurul la acelaşi depozit. Jones îi vinde lui Smith un automobil pentru o sută de uncii de aur. Ei ar putea încheia tranzacţia apelând la acest proces anevoios: Smith dă înapoi chitanţa şi îşi primeşte aurul, aurul este transportat apoi la Jones, iar Jones face cale-ntoarsă pentru a depune iarăşi aurul în depozit. Dar ei vor alege fără îndoială o cale mult mai convenabilă: Smith îi dă pur şi simplu lui Jones o chitanţă de depozit în sumă de o sută de uncii de aur.

În acest fel, chitanţele de depozit pentru bani ajung din ce în ce mai mult să fie folosite ca *substitute monetare*. Tot mai puţine tranzacţii se vor încheia prin participarea aurului fizic; în tot mai multe cazuri, în locul lui vor fi utilizate titluri asupra aurului. Pe măsură ce piaţa se dezvoltă, trei limite vor sta în calea acestui proces de substituire. *Prima* este dată de măsura în care oamenii fac apel la aceste depozite de monedă – numite *bănci* - în loc să utilizeze banii gheaţă. Bineînţeles, dacă lui Jones, dintr-un motiv oarecare, nu-i place să intre în relaţie cu o bancă, Smith va fi nevoit să transporte aurul propriu zis. *A doua* limită este dată de mărimea clientelei *fiecărei bănci*. Cu alte cuvinte, cu cât au loc mai multe tranzacţii între clienţi ai unor bănci *diferite*, cu atât va trebui transportat mai mult aur. Cu cât sunt mai numeroase schimburile făcute între clienţii aceleiaşi bănci, cu atât va fi mai mică trebuinţa de a transporta aurul. Dacă Jones şi Smith ar fi clienţi ai unor depozite diferite, banca lui Smith (sau Smith însuşi) va trebui să transporte aurul la banca lui Jones. În al *treilea* rând, clientela trebuie să aibă încredere în onestitatea băncilor lor. Dacă ei află dintr-o dată, spre exemplu, că oficialii băncii au avut un trecut pătat, banca va ieşi probabil din afaceri în scurt timp. În această

privinţă, toate depozitele – şi toate întreprinderile construite pe bunăvoinţa clienţilor - sunt la fel.

Pe măsură ce băncile se înmulţesc şi încrederea în ele sporeşte, clienţii pot găsi că e mai avantajos ca în multe cazuri să renunţe la utilizarea chitanţelor ca titluri de proprietate – aceste chitanţe purtând denumirea de *bancnote - şi în locul lor să prefere ca titluri asupra aurului conturile scripturale la vedere*. În limbajul specializat din domeniul monetar, acestea au fost numite *depozite bancare*. În loc să transfere chitanţe de hârtie, clientul are un drept scriptural la bancă; el îşi efectuează acum schimburile scriind către firma depozitară un ordin de a transfera o parte din suma din cont unei alte persoane. Astfel, în exemplul nostru, Smith va da ordin băncii să transfere dreptul său scriptural asupra celor o sută de uncii de aur lui Jones. Acest ordin scris se cheamă *cec*.

Ar trebui să fie limpede că, din punct de vedere economic, nu există nici o deosebire între bancnotă şi depozitul bancar. Amândouă sunt titluri de proprietate asupra aurului depozitat; ambele sunt transferate în mod similar ca substitute monetare şi utilizarea amândurora se află sub imperiul aceloraşi trei limite. Clientul poate să aleagă, după cum găseşte că e mai convenabil, dacă să-şi păstreze drepturile sub formă de note sau sub formă de depozite. [14]

Dar ce s-a întâmplat cu oferta de monedă ca urmare a tuturor acestor operaţii? Dacă notele de hârtie sau depozitele bancare sunt utilizate ca "substitute monetare", înseamnă aceasta că oferta efectivă de monedă din economie a crescut chiar dacă stocul de aur a rămas acelaşi? Bineînţeles că nu. Şi asta deoarece substitutele monetare sunt doar chitanţe de depozit pentru aurul efectiv depus. Dacă Jones depozitează o sută de uncii de aur la o firmă depozitară şi primeşte în schimb o chitanţă, această chitanţă poate fi folosită pe piaţă ca bani, dar exclusiv ca un *simbol* mai uşor de mânuit, nu ca un adaos la stocul de aur. Aurul din seif nu mai e de acum parte din oferta efectivă de monedă, ci este păstrat ca *rezervă* pentru chitanţă, putând fi reclamat oricând de către proprietar. O extindere sau reducere a utilizării substitutelor nu exercită, prin urmare, nici o modificare asupra ofertei de monedă. Numai *compoziţia* ofertei se schimbă, nu şi suma totală. Astfel, oferta de monedă din comunitate poate să fie la început de zece milioane de uncii de aur. Apoi, şase milioane pot fi depozitate la bănci, în schimbul notelor asupra aurului, după care oferta efectivă va fi: patru milioane de uncii de aur şi şase milioane ca drepturi de proprietate asupra aurului, sub forma bancnotelor. Oferta totală de monedă a rămas aceeaşi.

În mod cu totul curios, mulţi au argumentat că ar fi imposibil ca băncile să câştige ceva dacă ar fi să funcţioneze în acest regim de "rezervă 100%" (chitanţele să reprezinte întotdeauna aur efectiv existent). Şi totuşi, nu există nici o problemă reală aici, după cum nu există nici pentru depozitele pentru alte mărfuri. Aproape toate firmele depozitare păstrează toate mărfurile la dispoziţia proprietarilor lor fireşti (adică 100% rezervă) ca un lucru de la sine înţeles – în fapt, a proceda altfel s-ar socoti drept fraudă sau furt. Profiturile lor provin din taxele pentru serviciile pe care le prestează clienţilor. Băncile pot percepe în mod similar taxe pentru serviciile efectuate. Dacă se obiectează că clienţii nu vor plăti taxele ridicate necesare existenţei acestor servicii, aceasta înseamnă că serviciile bancare nu sunt foarte cerute şi că utilizarea lor va scădea până la nivelurile pe care consumatorii le vor considera dezirabile.

Am ajuns acum la ceea ce constituie, poate, problema cea mai spinoasă cu care se confruntă un economist care se ocupă cu problemele monedei: o evaluare a "sistemului rezervelor fracţionare". Trebuie să ne punem întrebarea: ar fi permisă existenţa sistemului rezervelor fracţionare pe o piaţă liberă sau ar fi proscrisă ca fraudă? Este un fapt bine cunoscut că băncile

rar au funcţionat mult timp cu o acoperire de "100%". Cum banii pot să rămână la firma depozitară pe perioade lungi de timp, banca este tentată să folosească o parte din aceşti bani pentru propriile ei afaceri – tentată şi pentru că, de obicei, oamenilor nu le pasă dacă piesele de aur pe care le primesc înapoi de la firma de depozit sunt aceleaşi pe care le-au depus. Banca este tentată, deci, să se folosească de banii oamenilor pentru a câştiga un profit pentru sine.

Dacă băncile dau cu împrumut chiar piesele de aur, chitanţele, evident, sunt acum parţial falsificate. Există acum unele chitanţe neacoperite în aur; într-un cuvânt, banca este efectiv insolvabilă, dat fiind că nu-şi poate îndeplini obligaţiile asumate dacă i s-ar cere să o facă. Ea nu poate returna clienţilor proprietatea lor cuvenită, dacă e ca ei toţi să dorească acest lucru.

În general, băncile nu împrumută direct aurul, ci emit chitanţe neacoperite sau "pseudo-chitanţe", adică certificate de depozit pentru o cantitate de aur care nu este şi nu poate fi acolo. Acestea sunt apoi date cu credit cu un profit. Evident, efectul economic e acelaşi: sunt emise mai multe chitanţe de depozit decât aurul existent în seifuri. Banca nu a făcut altceva decât să tipărească chitanţe care nu reprezintă nimic, dar care se presupune că reprezintă 100% din valoarea lor nominală în aur. Pseudo-chitanţele sunt introduse pe piaţă şi utilizate de oamenii neştiutori ca şi cele adevărate şi măresc astfel oferta efectivă de monedă a ţării. Luând exemplul de mai înainte, dacă băncile emit acum două milioane de uncii sub formă de chitanţe false, fără nici o cantitate de aur în spatele lor, oferta de monedă a ţării va creşte de la zece la douăsprezece milioane de uncii de aur – cel puţin până când şmecheria va fi descoperită şi corectată. Există acum, pe lângă cele patru milioane de uncii de aur deţinute de public, opt milioane de uncii sub formă de substitute monetare, din care numai şase milioane sunt acoperite în aur.

Emiterea de pseudo-chitanţe, ca şi contrafacerea monedelor metalice, este un exemplu de *inflaţie*, fenomen ce va fi studiat în amănunţime mai târziu. *Inflaţia* poate fi definită *ca orice creştere a ofertei de monedă din economie provenind din alte surse decât sporirea stocului de metal monetar.* Băncile cu rezerve fracţionare, prin urmare, sunt în mod inerent instituţii inflaţioniste.

Apărătorii băncilor răspund astfel: băncile îşi desfăşoară activitatea la fel cu celelalte firme – asumându-şi riscuri. Evident, dacă toţi deponenţii şi-ar prezenta titlurile spre rambursare, băncile ar da faliment, deoarece certificatele ce trebuie achitate depăşesc cantitatea de aur din seifuri. Dar băncile îşi încearcă pur şi simplu norocul – şi de obicei în mod justificat - mizând pe faptul că nu toată lumea îşi va cere aurul. Diferenţa enormă, totuşi, dintre băncile cu "rezerve fracţionare" şi orice altă afacere este următoarea: ceilalţi întreprinzători îşi folosesc capitalul lor propriu sau împrumutat în afaceri riscante, iar dacă fac apel la credite promit să plătească la o dată viitoare, având grijă ca la acea dată să aibă la dispoziţie suficienţi bani pentru a-şi îndeplini obligaţia. Dacă Smith ia cu împrumut 100 de uncii de aur pe un an, va proceda în aşa fel încât să aibă 100 de uncii de aur disponibile la acea dată în viitor. Dar banca nu ia cu împrumut de la deponenţii ei; ea nu se angajează să le restituie aurul la o anumită dată viitoare. Dimpotrivă, ea promite să achite chitanţele în aur în orice moment, la cerere. Pe scurt, bancnota sau depozitul bancar nu constituie un titlu de împrumut sau datorie; ele sunt chitanţe de depozit emise pe proprietatea altora. Mai mult, când un întreprinzător dă sau ia cu împrumut bani, el nu adaugă la oferta de monedă. Fondurile date cu împrumut sunt fonduri *economisite,* o parte din oferta de monedă existentă fiind transferată de la cel ce economiseşte la cel ce ia cu împrumut. Emisiunile băncilor, pe de altă parte, sporesc artificial oferta de monedă pentru că pe piaţă sunt deversate pseudo-chitanţe.

O bancă, în concluzie, nu îşi asumă riscul antreprenorial obişnuit. Ea nu îşi aranjează, ca orice întreprinzător, structura temporală a activelor în raport cu structura temporală a pasivelor, adică să caute să aibă suficienţi bani, la datele convenite, pentru a-şi putea plăti poliţele. Dimpotrivă, majoritatea pasivelor lor sunt instantanee, iar activele, nu.

Băncile creează monedă nouă din nimic şi nu sunt obligate, asemenea celorlalţi, să dobândească bani producând şi vânzându-şi serviciile. Pe scurt, banca se află *deja* şi în orice moment în faliment; dar falimentul este *descoperit* numai când clienţii devin bănuitori şi declanşează "panici bancare". Nici o altă firmă de afaceri nu experiază un fenomen asemănător "panicii". Nici o altă firmă de afaceri nu poate fi afundată în faliment peste noapte numai pentru că clienţii se hotărăsc să intre în posesia proprietăţii lor legitime. Nici o altă firmă de afaceri nu creează monedă nouă imaginară, care să se evapore la prima încercare mai serioasă.

Efectele economice teribile ale banilor furnizaţi de băncile cu rezerve fracţionare vor fi explorate în capitolul următor. Aici putem trage concluzia că, din punct de vedere moral, un asemenea sistem bancar nu este mai îndreptăţit să existe pe o piaţă liberă decât orice altă formă de furt implicit. E adevărat că bancnota sau depozitul nu au menţionate pe ele că instituţia depozitară garantează păstrarea unei acoperiri depline în aur la orice moment. Dar banca promite desigur să ramburseze la cerere şi, prin urmare, când emite o chitanţă contrafăcută, ea comite deja fraudă deoarece devine imediat imposibil pentru bancă să-şi onoreze promisiunile şi să ramburseze toate notele şi depozitele. [15] În consecinţă, frauda este comisă de îndată ce are loc actul de emitere a pseudo-chitanţelor. *Care* chitanţe anume sunt frauduloase se poate vedea numai *după* ce banca a avut de înfruntat o panică (dat fiind că toate chitanţele arată la fel) şi ultimii veniţi au rămas cu buzele umflate. [16]

Dacă frauda urmează să fie interzisă într-o societate liberă, atunci sistemul rezervelor fracţionare ar trebui să aibă aceeaşi soartă. [17] Să presupunem, totuşi, că frauda şi sistemul rezervelor fracţionare sunt permise, băncilor cerându-li-se numai să-şi îndeplinească obligaţia de a rambursa aurul la cerere. De îndată ce o bancă se află în imposibilitatea de a face acest lucru, ea intră imediat în faliment. Un asemenea sistem a ajuns să fie cunoscut ca "liberă întreprindere bancară". Vom avea atunci o emisiune frauduloasă masivă de substitute monetare, având ca rezultat crearea artificială de monedă nouă? Mulţi sunt de această părere şi sunt convinşi că "libera întreprindere sălbatică" va produce o umflare astronomică a ofertei de monedă. Dar, dimpotrivă, "libera întreprindere bancară" ar conduce la un sistem monetar mult "mai solid" decât avem azi.

Băncile ar fi constrânse de aceleaşi trei limite la care ne-am referit mai sus, şi constrânse destul de riguros. În primul rând, expansiunea fiecărei bănci va fi limitată de pierderea de aur în favoarea altei bănci. Şi asta pentru că o bancă îşi poate expanda moneda în limitele *propriei* sale clientele. Să presupunem, de pildă, că banca A, care are în depozit 10. 000 de uncii de aur, emite acum 2. 000 de uncii în chitanţe de depozit false şi le dă cu împrumut la diferite firme sau le investeşte în titluri de valoare (securities). Debitorul sau deţinătorul anterior de titluri de valoare va cheltui moneda nou emisă pe felurite bunuri şi servicii. În cele din urmă, banii, mergând din mână în mână, vor intra în posesia unei persoane care este client la *altă* bancă, B.

În acest moment, banca B va cere băncii A să-i ramburseze chitanţa în aur, astfel încât aurul poate fi transferat în seifurile băncii B. Evident, cu cât clientela fiecărei bănci e mai largă şi cu cât sunt mai mulţi clienţii care tranzacţionează între ei, cu atât există o sferă mai largă pentru

fiecare bancă de a-şi extinde creditul şi oferta de monedă. Pentru că dacă clientela băncii este restrânsă, atunci la puţin timp după emisiunea de monedă artificială, i se va cere să procedeze la rambursare - şi, aşa cum am văzut, nu are de unde să ramburseze mai mult de o parte din obligaţiile asumate. Prin urmare, pentru a evita ameninţarea falimentului din această direcţie, cu cât va fi mai restrânsă sfera clientelei băncii, cu atât va fi mai mare fracţia de aur pe care trebuie să o păstreze ca rezervă şi cu atât mai mică va fi expansiunea. Dacă va fi o bancă în fiecare ţară, vor exista mult mai multe posibilităţi pentru expansiune decât dacă ar fi câte o bancă la fiecare două persoane din comunitate. Celelalte condiţii rămânând neschimbate, cu cât vor fi mai multe bănci şi cu cât vor avea dimensiuni mai mici, cu atât "mai solidă" – şi mai sănătoasă din punct de vedere economic - va fi oferta de monedă. În mod similar, clientela unei bănci va fi de asemenea limitată de aceia care nu au legături cu băncile. Cu cât sunt mai mulţi cei ce utilizează aurul propriu-zis în loc de moneda bancară, cu atât e mai puţin loc pentru inflaţia făcută prin bănci.

Să presupunem, totuşi, că băncile formează un cartel şi cad de acord să-şi accepte reciproc chitanţele şi să nu ceară rambursarea. Şi să mai presupunem că moneda bancară este universal utilizată. Mai există vreo limită în calea expansiunii bancare? Da, rămâne piedica pusă de încrederea clienţilor în bănci. Pe măsură ce creditul şi oferta de monedă se tot extind, tot mai mulţi clienţi îşi vor face griji în privinţa reducerii fracţiei de rezerve. Şi, într-o societate cu adevărat liberă, aceia care cunosc adevărul despre insolvabilitatea reală a sistemului bancar vor fi în măsură să formeze Ligi anti-bănci pentru a-i grăbi pe clienţi să-şi retragă banii înainte de a fi prea târziu. Într-un cuvânt, ligile al căror scop îl reprezintă grăbirea panicilor bancare sau ameninţarea cu formarea lor vor fi capabile să stopeze şi să descurajeze expansiunea monetară.

Nimic din discuţia de faţă nu are intenţia de a denigra practica generală a *creditului*, care are o funcţie însemnată, vitală pe o piaţă liberă. Într-o operaţiune de credit, posesorul banilor (un bun util în prezent) cedează respectiva sumă contra unei promisiuni de plată onorabilă la o anumită dată în viitor (promisiunea de plată fiind un "bun viitor"), iar dobânda aferentă reflectă aprecierea mai mare de care se bucură pe piaţă bunurile prezente în comparaţie cu bunurile viitoare. Dar notele de bancă sau depozitele *nu* reprezintă credit; ele sunt chitanţe de depozit, titluri instantanee asupra banilor (de pildă, aurul) din seifurile băncilor. Debitorul face tot ce-i stă în putinţă pentru a-şi plăti datoria când plata ajunge la scadenţă; bancherul ce operează cu rezerve fracţionare nu va putea niciodată să plătească decât mică parte din pasivele asumate.

Ne vom îndrepta atenţia, în capitolul următor, către studiul diverselor forme de intervenţie guvernamentală în sistemul monetar - cele mai multe dintre ele având drept scop nu reprimarea emisiunii frauduloase, ci dimpotrivă, eliminarea stavilelor naturale aflate în calea inflaţiei, pe cele întâlnite în acest capitol precum şi altele.

13. Rezumat

Ce am aflat despre felul cum arată o monedă într-o societate liberă? Am aflat că *orice* monedă şi-a avut originea şi îşi are cu necesitate originea într-o marfă ce satisface în mod direct o nevoie, şi care este aleasă de piaţă ca mijloc de schimb. Unitatea bănească este pur şi simplu o unitate de greutate a mărfii-monedă – de obicei un metal, aşa cum este aurul sau argintul. În condiţii de libertate, care mărfuri vor fi alese să îndeplinească funcţia de monedă, formele şi dimensiunile monedei, toate sunt lăsate în seama deciziilor voluntare ale persoanelor libere. Baterea privată de monedă, prin urmare, este la fel de legitimă şi utilă ca orice altă activitate

antreprenorială. "Preţul" banilor este puterea lor de cumpărare în raport cu toate bunurile din economie, iar aceasta este determinată de oferta de bani şi de cererea de bani a fiecărui individ. Orice încercare a guvernului de a stabiliza acest preţ va intra în conflict cu satisfacerea cererii de monedă a oamenilor. Dacă ei vor considera că e mai potrivit să utilizeze ca monedă mai multe metale, rata de schimb dintre ele va fi determinată pe piaţă de cererile şi ofertele relative şi va tinde să fie egală cu raporturile puterilor de cumpărare respective. De îndată ce există o cantitate suficientă de metal pentru ca piaţa să-l aleagă ca monedă, nici o creştere a acestei cantităţi nu-i poate îmbunătăţi funcţia monetară. O creştere a ofertei de monedă nu va face, deci, decât să dilueze eficacitatea fiecărei uncii de monedă fără să ajute cu nimic economia. Un stoc mai mare de aur sau de argint satisface, totuşi, mai multe nevoi *non*-monetare (podoabe, utilizări industriale etc.) şi este în consecinţă util din punct de vedere social. Inflaţia (o creştere a cantităţii de substitute monetare neacoperită de o creştere a stocului de metal) nu este niciodată utilă din punct de vedere social, ci numai îmbunătăţeşte situaţia unei părţi a populaţiei pe seama celeilalte părţi. Inflaţia, fiind o încălcare frauduloasă a proprietăţii, nu poate exista pe o piaţă liberă.

În concluzie, libertatea poate gestiona un sistem monetar cu aceeaşi splendoare cu care gestionează restul economiei. Contrar multor autori, moneda nu are nimic special ca-re să facă necesară o intervenţie guvernamentală extinsă. Şi aici, oamenii îşi vor acoperi cel mai deplin şi cel mai lesnicios toate nevoile lor economice. Pentru monedă, ca şi pentru celelalte activităţi umane, "libertatea este mama, nu fiica ordinii".

---

[1] Despre originea monedei, cf. Carl Menger, *Principles of Economics* (Glencoe, Ill.: Free Press, 1950), p. 257-271; Ludwig von Mises, *Theory of Money and Credit*, 3rd ed. (New Haven: Yale University Press, 1951), p. 97-123.

[2] Banii nu “măsoară” preţurile sau valoarea; ei constituie numitorul comun pentru exprimarea lor. Într-un cuvânt, preţurile sunt exprimate în bani; ele nu se măsoară în bani.

[3] Chiar şi acele bunuri care nominal sunt tranzacţionate după *volum* (baloţi, busheli, etc.) presupun tacit o greutate standard pe unitate de volum.

[4] Una din virtuţile cardinale ale aurului ca monedă o constituie *omogenitatea* sa –spre deosebire de multe alte mărfuri, aurul nu se diferenţiază în calitate. O uncie de aur pur este pretutindeni pe glob egală cu orice altă uncie de aur pur.

[5] De fapt, lira sterlină se schimba la 4,86 dolari, însă noi folosim 5 dolari pentru înlesnirea calculelor.

[6] Sapele de fier au fost utilizate pe scară largă ca monedă, atât în Asia cât şi în Africa.

[7] A se vedea Herbert Spencer, S*ocial Statics* (New York: D. Appleton & Co., 1890), p. 438.

[8] Pentru a rezolva problema uzării prin utilizare, proprietarii de monetării private ar putea fie să prevadă un termen limită pe mărcile de garantare a greutăţii pe care le imprimă pe monezi, fie să accepte să bată din nou moneda, la greutatea iniţială sau la cea rămasă, mai

mică. Putem face observaţia că într-o economie liberă nu există loc pentru standardizarea obligatorie a monezilor, care predomină atunci când monopolurile guvernamentale dirijează baterea de monedă.

[9] Pentru exemple istorice de batere privată de monedă, a se vedea B.W. Barnard,"The use of private tokens for money in the United States", *Quarterly Journal of Economics* (1916-1917), p. 617 – 626; Charles A. Conant*, The Priniciples of Money and Banking* (New York: Harper Bros., 1905) I, 127 – 132; Lysander Spooner, *A Letter to Grover Cleveland* (Boston: B.R. Tucker, 1886) p.79; J. Laurence Laughlin, *A New Exposition of Money*, *Credit and Prices* (Chicago: University of Chicago Press, 1931) I, p. 47 – 51. Despre batere de monedă, a se vedea de asemenea Mises, op. cit., pag 65 – 67; şi Edwin Cannan, *Money* 8th Ed. (London: Staples Press, Ltd., 1935) p. 33. ff.

[10] Extracţia de aur nu este, desigur, mai profitabilă decât alte afaceri; pe termen lung, rata sa de rentabilitate va fi egală cu rata netă a rentabilităţii din oricare altă ramură.

[11] De la ce sumă încolo devine deţinerea de monedă a cuiva (o oarecum imorală) "tezaurizare", iar omul prudent un avar? Este imposibil de stabilit vreun criteriu precis: în general, învinuirea de "tezaurizare" înseamnă că A păstrează mai mulţi bani lichizi decât crede B că i-ar fi necesari lui A.

[12] Cum va încerca guvernul să se achite de această sarcină nu ne interesează în acest moment. În esenţă, stabilizarea presupune modificări ale ofertei de monedă operate prin intervenţie guvernamentală.

[13] Pentru exemple istorice de etaloane paralele, a se vedea W. Stanley Jevons, *Money and the Mechanism of Exchange* (London: Kegan Paul, 1905) p. 88 – 96, şi Robert S. Lopez,"Back to Gold, 1252", *The Economic History Review* (December, 1956) p. 224. Baterea aurului a fost introdusă în Europa modernă aproape simultan în Genoa şi Florenţa. Florenţa a instituit bimetalismul, pe când "Genoa, în conformitate cu principiul restrângerii intervenţiei statului cât mai mult posibil, nu a încercat să impună o relaţie fixă între monezile din metale diferite", ibid. Despre teoria etaloanelor paralele, a se vedea Mises, op. cit., p. 179 f. Pentru o propunere de adoptare de către Statele Unite a etaloanelor paralele făcută de un oficial al U.S. Assay Office, a se vedea I. W. Sylvester, *Bullion Certificates as Currency* (New York, 1882)

[14] O a treia formă de substitute monetare sunt *monezile divizionare* (token coins) pentru bani de buzunar. Acestea sunt în fond echivalente cu notele de bancă, dar "tipărite" pe un metal comun în loc de hârtie.

[15] A se vedea Amasa Walker, *The Science of Wealth* 3rd ed. (Boston: Little, Brown and Co., 1867) p.139 – 141; şi p. 126 – 232 pentru o excelentă discuţie a problemelor sistemului rezervelor fracţionare.

[16] Probabil că un sistem liberal ar considera "recipisele generale de depozit" (care permit proprietarului de depozit să ramburseze orice bun omogen) ca "recipise specifice de depozit", care, asemenea conosamentelor, bonurilor de amanet, etc., stabilesc dreptul de proprietate asupra unor obiecte specifice, individualizate. Şi aceasta pentru că în cazul recipiselor generale de depozit, proprietarul depozitului este tentat să trateze bunurile ca pe proprietatea

sa, în loc să le considere proprietatea clienţilor. Acest lucru este exact ceea ce băncile au făcut continuu. A se vedea Jevons, op. cit., p. 207 – 212.

[17] Frauda este un furt *implicit*, întrucât ea înseamnă că un contract nu a fost executat după ce valoarea a fost primită. Pe scurt, dacă A îi vinde lui B o cutie pe care scrie ”fulgi de cereale”, iar la deschidere aceasta se dovedeşte a fi plină cu paie, frauda lui A este furtul proprietăţii lui B. În mod asemănător, emiterea de chitanţe de depozit pentru bunuri care nu există, identice cu chitanţele autentice, înseamnă fraudarea acelora care posedă titlurile asupra unor proprietăţi inexistente.

III

MONEDA ŞI AMESTECUL GUVERNAMENTAL

1. Veniturile guvernului

Guvernele, spre deosebire de toate celelalte organizaţii, nu-şi obţin veniturile din plăţile pentru serviciile pe care le furnizează. Prin urmare, guvernele se confruntă cu o problemă economică diferită de a tuturor celorlalţi. Persoanele private care doresc să achiziţioneze mai multe bunuri şi servicii de la ceilalţi trebuie să producă şi să vândă mai mult din ceea ce aceştia doresc. Guvernele trebuie doar să găsească vreo metodă de a expropria mai multe bunuri fără consimţământul proprietarului.

Într-o economie de barter, funcţionarii guvernamentali pot realiza deposedarea de resurse într-un singur mod: punând stăpânire pe bunuri *în natură*. Într-o economie monetară, ei îşi vor da curând seama că e mai simplu să-şi însuşească active *monetare* şi să folosească apoi aceşti bani pentru a achiziţiona bunuri şi servicii pentru guvern sau pentru subvenţionarea unor grupuri privilegiate. Acest act de deposedare se numeşte *impozitare*. [1]

Impozitarea, totuşi, este adesea impopulară şi, în vremuri mai puţin răbdătoare, a declanşat frecvent revoluţii. Apariţia banilor, altfel o binefacere pentru rasa umană, a deschis şi o cale mai rafinată pentru exproprierea resurselor de către guvern. Pe o piaţă liberă, banii pot fi dobândiţi producând şi vânzând bunuri şi servicii pe care oamenii le doresc sau prin extracţie (o afacere care, pe termen lung, nu e mai profitabilă decât oricare alta). Dar dacă guvernul află modalităţi de a se lansa în *falsificare* - crearea de monedă nouă din nimic - el va produce rapid banii de care are nevoie fără să-şi mai bată capul cu vânzarea serviciilor sau extracţia aurului. El va putea atunci să-şi însuşească resurse pe ascuns şi aproape neobservat, fără a deştepta ostilitatea pe care o dezlănţuie impozitarea. Ba mai mult, falsificarea produce chiar în victimele sale iluzia paradisiacă a unei prosperităţi fără precedent.

Falsificarea nu este, evident, decât un alt nume pentru inflaţie - ambele creând “bani” noi, neacoperiţi în aur sau argint, şi având mecanisme similare de funcţionare. Acum vedem limpede de ce guvernele sunt inerent inflaţioniste: pentru că inflaţia este un mijloc rafinat şi eficient ce permite guvernului dobândirea unei părţi din resursele comunităţii, o formă nedureroasă şi, de aceea, cu atât mai periculoasă de impozitare.

2. Efectele economice ale inflaţiei

Pentru a cântări efectele economice ale inflaţiei, să vedem ce se întâmplă când un grup de falsificatori se pune pe treabă. Să presupunem că în economie există o masă monetară de

10.000 de uncii de aur şi că falsificatorii, de o iscusinţă ce face imposibilă depistarea lor, introduc încă 2.000 de "uncii". Care vor fi consecinţele? Întâi şi întâi, falsificatorii vor fi, evident, în câştig. Ei iau banii nou creaţi şi îi folosesc pentru a cumpăra bunuri şi servicii. După cum se spune într-o celebră bandă desenată din *The New Yorker*, înfăţişând un grup de falsificatori, aflaţi într-o solemnă contemplare a "meşteşugelii" lor: "Vânzarea cu amănuntul e gata să încaseze o doză întremătoare!" (aluzie la droguri). Întocmai. Cheltuielile locale, într-adevăr, chiar *încasează* o doză. Banii noi afectează, pas cu pas, tot sistemul economic. Pe măsură ce banii falşi se răspândesc, ei determină o creştere a preţurilor - cum am văzut mai înainte, banii suplimentari nu pot decât să dilueze eficacitatea fiecărui dolar. Dar această diluare ia timp şi e, prin urmare, neuniformă; în acest interval, unii câştigă, iar alţii pierd. Mai pe scurt, falsificatorii şi furnizorii lor locali se află în situaţia de a avea venituri mai mari înainte ca preţurile bunurilor pe care ei le cumpără să crească. Pe de altă parte, însă, cei aflaţi în zone îndepărtate ale economiei, care nu au intrat încă în posesia monedei adiţionale, văd că preţurile bunurilor pe care ei le cumpără cresc înainte ca veniturile lor să crească. Detailiştii de la celălalt capăt al ţării, de pildă, vor suferi pierderi. Cei ce intră primii în posesia monedei false câştigă cel mai mult, însă pe seama ultimilor în rând.

Inflaţia, deci, nu conferă beneficii sociale generale; în schimb, ea efectuează o redistribuire a avuţiei în favoarea primilor veniţi în lanţul inflaţionist pe seama celor ce intră în cursă cu întârziere. Şi inflaţia este, cu adevărat, o cursă - pentru a vedea cine pune mâna pe banii noi cel mai devreme. Ultimii sosiţi - cei ce trebuie să facă faţă pierderilor - sunt numiţi adesea "categorii cu venituri fixe". Preoţi, profesori, persoane ce trăiesc din salarii, rămân mult în urma altor categorii când e vorba să intre în posesia banilor noi. Cu deosebire în suferinţă vor fi cei legaţi prin contracte cu sumă fixă – contracte încheiate în vremea de dinainte de creşterea inflaţionistă a preţurilor. Beneficiarii asigurărilor de viaţă şi ai anuităţilor, oamenii în vârstă ce trăiesc din pensii, proprietarii de pământ care au încheiat contracte de rentă pe termen lung, deţinătorii de obligaţiuni şi alţi creditori, cei ce-şi păstrează banii sub formă lichidă, aceştia sunt cei ce vor duce greul inflaţiei. Ei vor fi cei "impozitaţi". [2]

Inflaţia are şi alte efecte dezastruoase. Ea distorsionează acel element fundamental al economiei noastre: calculul economic. Cum preţurile nu se modifică în mod uniform şi cu aceeaşi rapiditate, devine foarte dificil pentru întreprinzători să deosebească ce e de durată de ce e efemer şi să evalueze corect cererea consumatorilor sau costul activităţilor în care s-au angajat. De exemplu, în contabilitate se obişnuieşte să se înregistreze drept "cost" al unui activ suma pe care firma a plătit-o pentru el. Dar dacă intervine un proces inflaţionist, costul înlocuirii activului după uzarea lui completă va fi mult mai mare decât cel înregistrat în documentele contabile. Prin urmare, contabilitatea întreprinderii va supraevalua serios profiturile pe perioada inflaţiei - şi poate genera chiar consum de capital, lăsând în acelaşi timp impresia că investiţiile au sporit. [3] În mod asemănător, deţinătorii de acţiuni şi proprietarii de valori imobiliare vor obţine câştiguri (capital gains) din creşterea valorii acestor active pe perioada inflaţiei, care nu sunt câtuşi de puţin "câştiguri". Şi ei pot cheltui o parte din aceste câştiguri fără să-şi dea seama că prin acest act îşi consumă capitalul iniţial.

Prin crearea de profituri iluzorii şi prin distorsionarea calculului economic, inflaţia suspendă temporar procesul de selecţie efectuat de piaţa liberă prin penalizarea firmelor ineficiente şi premierea celor eficiente. Mai toate firmele vor fi, aparent, prospere. Atmosfera generală a unei "pieţe a vânzărilor" va duce la o scădere a calităţii bunurilor şi serviciilor pentru consumatori, deoarece aceştia opun adesea o rezistenţă mai mică la creşterea preţurilor când ea se manifestă sub forma deteriorării calităţii. [4] Calitatea muncii depuse va fi şi ea în declin în perioadele inflaţioniste dintr-un motiv mai greu de sesizat: oamenii se îndrăgostesc de

schemele de genul “te uiţi şi câştigi” (“get-rich-quick”), ce par a fi la îndemâna lor într-o eră a preţurilor ce cresc la nesfârşit, şi dispreţuiesc adesea efortul serios. Inflaţia penalizează de asemenea cumpătarea şi încurajează îndatorarea, pentru că orice sumă dată cu împrumut va fi rambursată în dolari cu o putere de cumpărare mai mică decât cei primiţi iniţial. Tendinţa, prin urmare, este să te îndatorezi şi să dai înapoi mai târziu şi nu să economiseşti şi să dai cu credit. Inflaţia, în concluzie, diminuează nivelul general de trai chiar în timp ce creează o atmosferă amăgitoare de “prosperitate“.

Din fericire, inflaţia nu poate continua la nesfârşit. Şi aceasta pentru că oamenii devin conştienţi de această formă de impozitare; ei devin conştienţi de micşorarea continuă a puterii de cumpărare a dolarului lor.

La început, când preţurile cresc, oamenii spun: “A, se întâmplă ceva, dar nu e decât o rafală de vânt. O să-mi fac cumpărăturile ceva mai încolo; până atunci, aştept ca preţurile să scadă la loc”. Aceasta este atitudinea obişnuită în prima fază a unei inflaţii. Această părere moderează sporirea preţurilor şi ascunde şi mai mult inflaţia, deoarece astfel cererea de monedă creşte. Însă, pe măsură ce inflaţia îşi urmează cursul, oamenii încep să-şi dea seama că preţurile se duc în sus continuu ca urmare a inflaţiei continue. Acum oamenii îşi vor zice: “O să cumpăr chiar acum, cu toate că preţurile sunt “mari”, că dacă mai aştept, or să se urce şi mai mult”. Drept rezultat, cererea de monedă se reduce şi preţurile sporesc acum *mai mult*, proporţional, decât creşterea ofertei de monedă. În acest moment, guvernul este adesea chemat “să combată lipsa de bani” cauzată de creşterea accelerată a preţurilor şi el expandează masa monetară în ritmuri şi mai mari. Curând, ţara atinge stadiul “fugii în valori reale” (crack-up boom), când oamenii îşi zic: “Trebuie să cumpăr orice şi acum - orice ca să scap de banii ăştia care se depreciază văzând cu ochii”. Oferta de monedă creşte ameţitor, cererea se prăbuşeşte, iar preţurile ating cifre astronomice. Producţia se reduce drastic, pe măsură ce oamenii îşi petrec din ce în ce mai mult timp căutând modalităţi de a mai obţine ceva pe banii pe care îi au. Sistemul monetar s-a prăbuşit, în fapt, complet, iar economia se îndreaptă spre alte monede, dacă acest lucru este posibil - un alt metal, monede străine (dacă inflaţia s-a produs într-o singură ţară) sau chiar o întoarcere la barter. Sistemul monetar s-a prăbuşit sub povara inflaţiei.

Această stare de *hiperinflaţie* ne este cunoscută istoric din *asignatele* Revoluţiei franceze, continentalii Revoluţiei americane, dar mai ales din criza germană din 1923 şi din experienţa prăbuşirii monedei chinezeşti ş.a. după al doilea război mondial. [5]

O ultimă acuză adusă inflaţiei constă în faptul că ori de câte ori moneda nou emisă este mai întâi dată cu împrumut firmelor, inflaţia generează teribilul fenomen al “ciclului economic”. Acest proces tăcut dar ucigător, rămas nedetectat timp de generaţii, funcţionează astfel: bani noi sunt emişi de către sistemul bancar, sub protecţia guvernului, şi împrumutaţi firmelor. În ochii întreprinzătorilor, fondurile noi par a fi investiţii autentice, numai că ele nu provin, ca investiţiile de pe piaţa liberă, din economisirile voluntare. Banii adiţionali sunt investiţi de oamenii de afaceri în felurite proiecte şi plătiţi muncitorilor şi altor proprietari de factori de producţie sub forma unor preţuri şi salarii mai mari. Pe măsură ce aceşti bani se răspândesc gradual în întreaga economie, oamenii tind să restabilească proporţia voluntară dintre consum şi economii preferată de ei anterior. Pe scurt, dacă oamenii doresc să economisească şi să investească aproximativ 20% din veniturile lor şi să consume restul, moneda suplimentară creată de bănci şi împrumutată firmelor face ca proporţia economiilor să pară, la început, mai mare. Când banii cei noi se infiltrează în comunitate, aceasta restabileşte proporţia anterioară

de 20-80 şi multe investiţii se vădesc a fi nerentabile. Lichidarea investiţiilor eronate făcute pe perioada boomului provocat de inflaţie constituie faza de *depresiune* a ciclului afacerilor. [6]

3. Monopolul baterii de monedă

Până să ajungă guvernul să folosească falsificarea pentru a-şi suplimenta veniturile, paşi mulţi şi mari trebuie făcuţi pe drumul abandonării unei pieţe libere. Guvernul nu poate să invadeze pur şi simplu o piaţă liberă funcţională şi să-şi tipărească propriile bilete de hârtie. Dacă s-ar proceda aşa de grosolan, puţini oameni ar accepta banii furnizaţi de guvern. Chiar şi în timpurile moderne, mulţi oameni din "ţările înapoiate" au refuzat pur şi simplu să primească banii de hârtie şi au insistat să efectueze tranzacţiile numai în aur. Intruziunea guvernamentală, prin urmare, trebuie să fie mult mai fină şi mai graduală.

Până acum câteva secole nu exista nici o bancă, aşa că guvernul nu putea să se folosească de maşinăria bancară pentru a face inflaţie pe scară mare, aşa cum e situaţia astăzi. Ce-ar fi putut el să întreprindă când numai aurul şi argintul erau în circulaţie?

Primul pas, făcut cu hotărâre de orice guvern în expansiune, a constat în acapararea monopolului absolut al *baterii de monedă*. Acesta era mijlocul indispensabil pentru a controla oferta de monedă bătută. Portretul regelui sau al lordului a fost imprimat pe monezi şi aşa s-a răspândit basmul că baterea de monedă este o prerogativă esenţială a "suveranităţii" regelui sau stăpânului domeniului. Monopolul asupra producerii de monedă i-a permis guvernului să furnizeze monezi ale căror valori şi dimensiuni erau potrivite cu ceea ce el, şi nu publicul, dorea. În consecinţă, varietatea pieselor de pe piaţă a fost redusă puternic. Mai mult, monetăria putea acum să perceapă un preţ ridicat, cu mult peste costuri ("senioraj"), un preţ suficient ca să acopere costurile ("brasaj") sau să bată moneda fără nici o taxă. Seniorajul era un preţ de monopol şi impunea o povară suplimentară la transformarea lingourilor în monezi; baterea gratuită, pe de altă parte, încuraja exagerat producerea de monezi din lingouri şi-l obliga pe cetăţeanul obişnuit să plătească pentru serviciile pe care monetăriile le furnizau altora.

Odată dobândit monopolul baterii de monedă, guvernele au încurajat utilizarea *denumirii* unităţii monetare, făcând tot cele stătea în putinţă ca oamenii să facă deosebire între nume şi cantitatea de metal desemnată prin acel nume. Acesta, la rândul său, a fost un pas extrem de important pentru că elibera guvernul de necesitatea de a rămâne fidel monedei general acceptate pe piaţa mondială. În loc să folosească aurul sau argintul sub denumirea de dramuri (grains) sau grame, fiecare stat a încurajat utilizarea propriilor denumiri naţionale (dolari, mărci, franci, ş.a.m.d.), în interesul, chipurile, al patriotismului monetar. Acest truc a permis apariţia instrumentului de căpătâi al falsificării guvernamentale a monedei: reducerea confiscatorie (debasement).

4. Reducerea confiscatorie (debasement)

Reducerea confiscatorie a fost metoda prin care statul a falsificat tocmai monezile de la a căror producere îndepărtase firmele private în numele unei temeinice protejări a etalonului bănesc. Uneori, guvernul comitea fraudă obişnuită, amestecând în secret aurul cu un metal comun, rezultând piese cu o proporţie mai mică de aur. De cele mai multe ori, însă, monetăria topea şi bătea din nou toate monezile din ţinut, dând înapoi supuşilor tot atâtea "lire" sau "mărci", dar o greutate mai mică. Unciile de aur şi de argint rămase erau băgate în buzunar de către rege şi folosite la acoperirea cheltuielilor sale. În acest fel, guvernul a manipulat şi

redefinit neîncetat chiar etalonul pe care făgăduise să-l protejeze. Profiturile reducerii confiscatorii erau în mod arogant pretinse drept "senioraj" de către conducători.

Reducerea confiscatorie rapidă şi masivă a constituit marca distinctivă a Evului Mediu în aproape orice ţară din Europa. Astfel, în anul 1200 d. H., în Franţa, moneda numită *livre tournois* a fost definită ca reprezentând nouăzeci şi opt de grame de argint fin; pe la 1600 d. H. ea mai avea doar unsprezece grame. Un caz uimitor este cel al *dinarului*, o monedă a sarazinilor din Spania. Atunci când a fost bătut pentru prima oară, la sfârşitul secolului al şaptelea, *dinarul* cântărea şaizeci şi cinci de dramuri de aur. Sarazinii erau remarcabil de corecţi în chestiunile monetare şi, pe la mijlocul secolului al doisprezecelea, *dinarul* avea încă şaizeci de dramuri. În acel moment, regii catolici au cucerit Spania şi, pe la începutul secolului al treisprezecelea, *dinarul* (numit acum *maravedi*) a fost redus la paisprezece dramuri. Curând moneda de aur a devenit prea uşoară pentru a mai circula şi a fost transformată într-o monedă de *argint* cântărind douăzeci şi şase de dramuri. Aceasta, la rândul ei, a fost degradată (debased) şi, pe la mijlocul secolului al cincisprezecelea, *maravedi* mai avea doar 1,5 dramuri de argint şi era din nou prea mică pentru a circula. [7]

5. Legea lui Gresham şi circulaţia monetară

a. Bimetalismul

Un guvern impune controale asupra preţurilor în mare măsură pentru a abate atenţia publicului dinspre inflaţia guvernamentală către pretinsele defecte ale pieţei libere. Aşa cum am văzut, "legea lui Gresham" - faptul că o monedă artificial supraevaluată tinde să scoată din circulaţie moneda artificial subevaluată - este un exemplu al consecinţelor generale ale controlului preţurilor. Guvernul stabileşte, de fapt, un preţ maxim pentru o monedă în raport cu cealaltă. Preţul maxim provoacă o penurie - dispariţie prin export sau tezaurizare - a monedei afectate de preţul maxim (artificial subevaluată) şi face ca ea să fie înlocuită din circulaţie de către moneda cu preţul peste cel de piaţă.

Am văzut mai înainte cum se desfăşoară acest proces în situaţia în care avem monezi noi şi monezi uzate, acesta fiind unul din primele exemple ale modului de operare a legii lui Gresham. După ce au făcut ca prin bani să se înţeleagă nu greutatea, ci simpla denumire, şi au bătut monezi standardizate potrivite cu propriile lor interese, nu cu cele ale comunităţii, guvernele au folosit şi pentru piesele noi şi pentru cele uzate aceeaşi denumire, chiar dacă ele erau de greutăţi diferite. Drept rezultat, oamenii au tezaurizat sau exportat piesele noi, de greutate standard, şi au trecut piesele uzate în circulaţie, în timp ce guvernele azvârleau blesteme asupra "speculanţilor", străinilor, ori asupra pieţei libere în general, pentru o stare cauzată de guvern în persoană.

Un caz extrem de important de operare a legii lui Gresham l-a constituit problema perenă a "etalonului". Am văzut că piaţa liberă stabileşte ca etaloane paralele aurul şi argintul, fiecare fluctuând liber în raport cu celălalt, în conformitate cu cererile şi ofertele de pe piaţă. Guvernele, însă, au decis să dea o mână de ajutor pieţei, intervenind pentru a "simplifica" lucrurile. Ce simplu şi clar ar fi totul, simţeau ele, dacă aurul şi argintul ar fi schimbate într-un anumit raport fix, să spunem, de douăzeci de uncii de argint la o uncie de aur! Din acel moment, ambele monede ar putea să circule pentru totdeauna la cursul fix - şi, mult mai important, guvernul ar putea să se lepede, în sfârşit, de povara de a se raporta la monedă după greutate în loc de denumire. Să ne închipuim o unitate bănească, "rurul", definită de ruritanieni ca a douăzecea parte dintr-o uncie de aur. Am văzut cât de vital este pentru guvern

să determine persoanele din comunitate să privească "rurul" ca pe o unitate abstractă, independentă, având doar o vagă legătură cu aurul. Ce cale mai bună exista pentru a realiza acest lucru decât să faci fix raportul de schimb dintre aur şi argint? Acum, "rurul" nu mai e doar a douăzecea parte dintr-o uncie de aur, *ci şi* o uncie de argint. Înţelesul precis al cuvântului "rur" - o denumire ataşată unei cantităţi de aur - e acum pierdut şi oamenii încep să se gândească la rur ca la ceva dotat cu o existenţă proprie, cumva echivalat de guvern, din motive bune şi temeinice, cu anumite cantităţi atât de aur cât şi de argint.

Vedem acum limpede de ce e aşa de important să nu botezăm unciile sau dramurile de aur cu nume patriotice sau naţionale. O dată ce o asemenea etichetă înlocuieşte unităţile de greutate recunoscute în lume, e mult mai uşor pentru guvern să manipuleze unitatea monetară şi să o facă să apară ca o realitate separată. Raportul fixat prin decret între aur şi argint, cunoscut sub denumirea de *bimetalism*, s-a achitat de această sarcină cu multă promptitudine. El *nu* şi-a îndeplinit, totuşi, celălalt rol: simplificarea sistemului monetar intern. Pentru că, o dată mai mult, legea lui Gresham a intrat în acţiune. În mod obişnuit, guvernul stabilea iniţial raportul dintre cele două metale (să zicem 1/20) conform ratei de schimb existente pe piaţa liberă. Dar raportul de pe piaţă, ca orice preţ care se formează pe piaţă, se modifică inevitabil de-a lungul timpului, pe măsură ce condiţiile cererii şi ofertei se schimbă. Pe măsură ce se produc aceste modificări, raportul fix devine nerealist. Schimbarea condiţiilor face ca ori aurul, ori argintul să fie supraevaluat. Aurul dispare atunci şi merge fie în deţinerile de monedă, fie pe piaţa neagră, fie este exportat, în timp ce argintul este atras din străinătate sau apare din deţinerile de monedă pentru a deveni singura monedă de circulaţie în Ruritania. Timp de secole, toate ţările au trebuit să facă faţă efectelor catastrofale provocate de alternarea bruscă a monedelor metalice. Întâi argintul se revarsă pe piaţa internă, iar aurul dispare; mai apoi, pe măsură ce raporturile relative de pe piaţă se schimbă, aurul va fi utilizat, iar argintul va dispărea. [8]

În final, după secole obositoare de dezordine bimetalistă, guvernele au ales ca etalon unul din cele două metale, în majoritatea cazurilor, aurul. Argintul a fost coborât la rangul de "monedă divizionară", fiind folosit la producerea de piese de mică valoare, dar nici acelea de greutate corespunzătoare cu valoarea. (Baterea de monedă divizionară a fost de asemenea monopolizată de guvern şi, cum nu era supusă acoperirii depline în aur, a constituit un mijloc de sporire a masei monetare). Interdicţia utilizării argintului ca monedă a afectat, cu siguranţă, pe mulţi oameni care preferau să folosească argint pentru diferite tranzacţii. Era ceva adevăr în strigătul de luptă al bimetaliştilor cum că o "crimă la adresa argintului" fusese săvârşită; însă crima fondatoare a constat în impunerea iniţială a bimetalismului în locul etaloanelor paralele. Bimetalismul a creat o situaţie de o dificultate insuportabilă, din care guvernele puteau ieşi fie revenind la o libertate monetară deplină (etaloane paralele), fie alegând ca monedă unul din cele două metale (etalonul aur sau etalonul argint). Libertatea deplină în chestiunile monetare, după tot acest răstimp, era considerată absurdă şi donquijotescă; şi astfel a fost adoptat pretutindeni etalonul aur.

b. Puterea liberatorie

Dar cum a fost guvernul în stare să-şi impună preţurile-decret asupra ratelor de schimb dintre monede? Printr-un truc cunoscut ca *legislaţia privind puterea liberatorie*. Banii sunt folosiţi ca plată pentru datoriile din trecut ca şi pentru tranzacţiile "cu banii gheaţă" din prezent. Numele monedei ţării jucând acum rolul central în contabilităţi în locul greutăţii efective, în contractele încheiate a început să se promită efectuarea plăţii în anumite sume de "bani". *Legislaţia puterii liberatorii* dicta care puteau fi acei "bani". În vremea când numai aurul şi argintul în forma lor fizică erau desemnate ca "monede cu putere liberatorie", oamenii

socoteau că e ceva inofensiv, dar ar fi trebuit să-şi dea seama că un precedent periculos în favoarea controlului guvernamental al monedei fusese stabilit. Dacă guvernul rămâne fidel monedei originare, legea dată de el cu privire la puterea liberatorie este superfluă şi deloc necesară. [9] Pe de altă parte, guvernul poate să declare drept monedă liberatorie şi o altă monedă de calitate mai proastă ce circulă simultan cu cea iniţială. Astfel, guvernul poate decreta că piesele uzate sunt la fel de bune pentru plata datoriilor ca şi cele noi sau că aurul şi argintul sunt echivalente la raportul de schimb fixat iniţial. Legislaţia privind puterea liberatorie face ca legea lui Gresham să intre în acţiune.

Când legislaţia puterii liberatorii consacră în acest rol o monedă supraevaluată, ea are încă un efect: favorizează debitorii pe seama creditorilor. Şi aceasta pentru că din acel moment debitorilor li se permite să-şi plătească datoriile într-o monedă mult mai proastă decât cea în care contractaseră împrumutul, iar creditorii sunt astfel escrocaţi de banii ce le aparţineau de drept. Această confiscare a proprietăţii creditorilor este, totuşi, numai în avantajul debitorilor actuali; *viitorii* debitori vor fi împovăraţi de sporirea rarităţii creditului generată de amintirea spolierii creditorilor de către guvern.

6. Recapitulare:

Guvernul şi circulaţia monetară

Monopolul baterii de monedă şi legislaţia privind puterea liberatorie au constituit pietrele unghiulare în strădania guvernelor de a-şi asigura controlul asupra monedei naţiunilor. Pentru a întări aceste măsuri, fiecare guvern a căutat să interzică în interior circulaţia oricăror monezi bătute de guvernele rivale. [10] Pe teritoriul fiecărei ţări puteau fi folosite numai monezile produse de propriul suveran; între ţări erau utilizate în schimburi lingouri nemarcate de aur şi argint. Aceste măsuri au slăbit şi mai mult legăturile dintre diferite părţi ale pieţei mondiale, continuând separarea unei ţări de alta şi dislocând diviziunea internaţională a muncii. Totuşi, moneda solidă nu a lăsat prea mult loc pentru inflaţia guvernamentală. Existau limite în calea reducerilor confiscatorii pe care guvernele le puteau întreprinde, iar faptul că toate ţările utilizau aurul şi argintul punea restricţii serioase asupra controlului pe care fiecare guvern îl putea exercita pe cuprinsul propriului teritoriu. Cârmuitorii erau încă ţinuţi în frâu de disciplina impusă de o monedă metalică internaţională.

Controlul guvernamental al monedei putea să devină absolut şi falsificarea necontestată numai o dată cu răspândirea pe scară largă, în secolele din urmă, a substitutelor monetare. Apariţia banilor de hârtie şi a depozitelor bancare, deşi o binefacere pentru economie când sunt deplin acoperite în aur sau argint, a furnizat formula magică ce i-a deschis guvernului drumul spre controlul absolut asupra banilor şi, prin ei, asupra întregului sistem economic.

7. Permisiunea acordată băncilor de a refuza plăţile

Economia modernă, ce utilizează pe scară largă serviciile bancare şi substitutele monetare, oferă şansa ideală pentru ca guvernul să-şi desăvârşească controlul asupra ofertei de monedă şi să facă inflaţie după voie. Am văzut în secţiunea nr. 12, la pagina 29, că există trei mari stavile ce limitează puterea oricărei bănci de a face inflaţie într-un sistem de "liberă întreprindere bancară": (1) dimensiunea clientelei băncii; (2) dimensiunea clientelei întregului sistem bancar, adică măsura în care oamenii folosesc substitutele monetare; şi (3) încrederea clienţilor în băncile lor. Cu cât est mai limitată clientela unei bănci, a sistemului bancar în întregul său, şi cu cât încrederea clienţilor e mai slabă, cu atât mai severe vor fi limitele puse

inflaţiei în economie. Privilegiile acordate şi controlul exercitat de guvern asupra sistemului bancar au acţionat în sensul suspendării acestor limite.

Toate aceste stavile, desigur, se sprijină pe o obligaţie fundamentală: datoria băncilor de a rambursa la cerere pasivele asumate. Am văzut mai sus că nici o bancă funcţionând cu rezerve fracţionare nu-şi poate rambursa toate pasivele; şi am mai văzut, de asemenea, că acesta este jocul de noroc în care se angajează toate băncile. Însă este esenţial, desigur, pentru orice sistem bazat pe proprietatea privată, ca obligaţiile contractuale să fie îndeplinite. Cea mai grosolană cale, prin urmare, pe care guvernul o poate folosi pentru a încuraja inflaţia este să acorde băncilor privilegiul special de a refuza să-şi onoreze obligaţiile, continuând să rămână, în acelaşi timp, în activitate. În vreme ce toţi ceilalţi sunt ţinuţi să-şi plătească datoriile sau să dea faliment, băncilor li se acordă permisiunea de a refuza rambursarea chitanţelor emise, silindu-i concomitent pe propriii debitori să plătească în momentul în care creditele acordate ajung la scadenţă. Denumirea obişnuită a acestui procedeu este aceea de "suspendare a plăţilor în monedă metalică". O denumire mai exactă ar fi aceea de "licenţă pentru furt"; cum altfel putem numi o permisiune guvernamentală de a rămâne în afaceri fără a-ţi îndeplini îndatoririle contractuale?

În Statele Unite, suspendarea generalizată a plăţilor în monedă metalică în perioade dificile pentru bănci a devenit aproape o tradiţie. Începutul a fost făcut în timpul războiului din 1812. Majoritatea băncilor din ţară erau localizate în New England, dar populaţia de aici era ostilă intrării Americii în război. Aceste bănci au refuzat să acorde împrumuturi pentru război şi, din această cauză, guvernul a luat credite de la bănci nou înfiinţate în alte state. Aceste bănci au emis monedă de hârtie pentru a acorda împrumuturile. Inflaţia a fost atât de mare încât ploua cu cereri de rambursare asupra noilor bănci, cereri venite îndeosebi dinspre băncile conservatoare, neexpansioniste din New England, acolo unde guvernul îşi cheltuise cea mai mare parte din bani pe bunuri necesare pentru război. Urmarea a fost o "suspendare" generalizată în 1814, ce a durat mai mult de doi ani (mult dincolo de sfârşitul războiului); pe parcursul acestei perioade băncile au înflorit, emiţând note fără nici o obligaţie de a le rambursa în aur sau argint.

Această suspendare a stabilit un precedent pentru crizele economice următoare: 1819, 1837, 1857 ş.a.m.d. Ca rezultat al acestei tradiţii, băncile şi-au dat seama că nu trebuie să aibă nici o teamă că vor da faliment după o inflaţie şi acest lucru, bineînţeles, a stimulat inflaţia şi "întreprinderea bancară sălbatică". Acei autori care dau America secolului al XIX-lea drept pildă şocantă de liberă întreprindere bancară, nu-şi dau seama de importanţa acestei scutiri evidente de îndeplinire a obligaţiilor contractuale pe care statele o acordau la fiecare criză financiară.

Guvernele şi băncile au convins opinia publică de justeţea acţiunilor lor. Mai mult, oricine încerca să-şi recupereze banii pe timp de criză era etichetat ca "nepatriot" şi spoliator al semenilor săi, în vreme ce băncile erau adesea ridicate în slăvi pentru scoaterea din dificultăţi (bailout) a comunităţii în vremuri nefavorabile, din dragoste de patrie. Mulţi oameni, totuşi, erau profund nemulţumiţi de întregul procedeu şi din acest sentiment s-a ivit faimoasa mişcare jacksoniană pentru "monedă solidă" care a înflorit înainte de Războiul Civil. [11]

În ciuda folosirii lor în Statele Unite, aceste privilegii periodice acordate băncilor nu s-au impus ca politică generală în lumea modernă. Era un instrument nefinisat, prea sporadic (nu putea fi permanent deoarece puţini ar intra în relaţii cu bănci care nu-şi onorează *niciodată* obligaţiile) - şi, ceea ce e şi mai important, nu oferea guvernului nici un mijloc de a controla

sistemul bancar. Ceea ce guvernele doresc, la urma urmelor, nu e inflaţia de dragul inflaţiei, ci o inflaţie complet controlată şi dirijată de ele. Trebuie eliminat pericolul ca băncile să joace rolul principal în piesa inflaţiei. Şi astfel, o metodă infinit mai subtilă, mai fină, cu posibilităţi de utilizare permanentă a fost ticluită şi servită publicului ca semn distinctiv al civilizaţiei înseşi - sistemul Băncii Centrale.

8. Sistemul Băncii Centrale:

Înlăturarea stavilelor din calea inflaţiei

Sistemul Băncii Centrale este astăzi aşezat în aceeaşi categorie cu instalaţiile moderne de apă si canalizare şi cu drumurile bune: orice economie care nu îl are este numită "înapoiată", "primitivă", iremediabil neputincioasă a se ridica la înălţimea vremurilor pe care le trăim. Adoptarea de către America a Sistemului Federal de Rezerve (Federal Reserve System) - Banca noastră Centrală - în 1913 a fost salutată ca actul final al intrării noastre în rândul naţiunilor "avansate".

Băncile Centrale se află adesea în proprietatea nominală a unor persoane particulare sau, cum e cazul în Statele Unite, în proprietatea unor bănci private; numai că ele sunt întotdeauna conduse de funcţionari numiţi de guvern şi se comportă ca un braţ al guvernului. Acolo unde se află în proprietate privată, ca Banca Angliei la începuturile ei sau Second Bank în Statele Unite, profiturile lor viitoare constituie un imbold suplimentar pentru a face inflaţie, pe lângă dorinţa fierbinte a guvernului.

O Bancă Centrală accede la poziţia sa dominantă graţie *monopolului emiterii de note* acordat de guvern. Acesta constituie adevărata explicaţie, prea adesea trecută cu vederea, a puterii sale. Fără nici o excepţie, băncilor private li se interzice să se ocupe cu emiterea de note, iar privilegiul este rezervat Băncii Centrale. Băncile private pot doar să deschidă depozite. Dacă clienţii lor doresc vreodată să treacă de la depozite la note, băncile trebuie, în consecinţă, să se adreseze Băncii Centrale pentru a le obţine. De aici prestigioasa poziţie a Băncii Centrale de "bancă a bancherilor". Ea este o bancă a celorlalte bănci pentru că bancherii sunt forţaţi să facă afaceri cu ea. Drept rezultat, depozitele bancare au devenit rambursabile nu numai în aur, ci şi în notele Băncii Centrale. Şi aceste note noi nu erau doar nişte bancnote pur şi simplu. Ele erau pasive ale Băncii Centrale, o instituţie investită cu aura maiestuoasă a guvernului însuşi. Guvernul, la urma urmelor, numeşte funcţionarii superiori ai Băncii şi îi coordonează politica cu celelalte politici ale statului. El încasează impozitele în aceste note şi le declară ca având putere liberatorie.

Ca o consecinţă a acestor măsuri, toate băncile din ţară au devenit clienţi ai Băncii Centrale. [12] Aurul s-a revărsat din băncile private în Banca Centrală şi, în schimb, oamenii s-au ales cu note ale Băncii Centrale şi cu scoaterea din circulaţie a monezilor de aur. Monezile de aur erau luate în râs de opinia "oficială" ca stânjenitoare, demodate, ineficiente - un idol străvechi, bun doar să le fie pus copiilor sub pernă de Crăciun şi cam la asta se reduce tot folosul pe care-l mai poate aduce. Dar cât de sigur, de practic, de eficient e aurul când zace sub formă de lingouri în măreţele tezaure ale Băncii Centrale! Îmbrobodiţi de această propagandă şi influenţaţi pe de o parte de comoditatea cu care pot fi mânuite notele iar pe de alta de acoperirea guvernamentală a acestora, oamenii au început să folosească din ce în ce mai puţin monezile de aur în viaţa de toate zilele. În mod inevitabil, aurul s-a concentrat în Banca Centrală unde, mai "centralizat", a făcut posibilă o inflaţie de substitute monetare de proporţii mult mai mari.

În Statele Unite, Legea Rezervelor Federale (Federal Reserve Act) obligă băncile să păstreze o rată minimă de rezerve în raport cu depozitele şi, din 1917, aceste rezerve pot consta numai în depozite la Banca Federală de Rezerve (Federal Reserve Bank). Aurul înceta să mai facă parte din rezervele legale ale unei bănci.

Tot acest proces a dezvăţat publicul de obiceiul de a folosi aurul şi a depus tot aurul din comunitate în mâinile deloc blânde ale statului - acolo de unde putea fi confiscat aproape fără nici un efort. Oamenii de afaceri implicaţi în comerţul internaţional utilizau încă lingouri de aur în tranzacţiile lor mai importante, numai că ei reprezentau o parte nesemnificativă din populaţia cu drept de vot.

Unul din motivele pentru care publicul a putut fi ademenit să abandoneze aurul şi să treacă la bancnote l-a constituit marea *încredere* pe care toată lumea o avea în Banca Centrală. Cu siguranţă, Banca Centrală, având la îndemână aproape tot aurul de pe un anumit teritoriu şi având în spate puterea şi prestigiul guvernului, nu putea să dea greş şi să intre în faliment! Şi este perfect adevărat că nici o Bancă Centrală din istorie nu a eşuat vreodată. Care să fie cauza? Cauza stă în regula nescrisă dar foarte limpede că ea *nu are voie* să dea faliment! Dacă guvernele au îngăduit uneori băncilor private să suspende plăţile, ne închipuim cu cât mai mult vor fi ele dispuse să îngăduie Băncii Centrale – pro-priul său organ - să suspende plăţile când aceasta se află în dificultate! Precedentul a fost comis în istoria sistemului Băncii Centrale atunci când Anglia a permis Băncii Angliei să suspende plăţile spre sfârşitul secolului al optsprezecelea şi a îngăduit ca această suspendare să dureze mai mult de douăzeci de ani.

Banca Centrală a devenit astfel beneficiara încrederii aproape nelimitate a comunităţii. În tot acest timp, oamenii nu şi-au dat seama că Banca Centrală a primit încuviinţarea să falsifice după voie şi totuşi să rămână scutită de orice obligaţie în caz că buna sa credinţă ar fi pusă la îndoială. Ei au ajuns să vadă în Banca Centrală pur şi simplu o mare bancă naţională, ce îndeplineşte o funcţie publică şi protejată de eşec dat fiind că reprezintă un braţ virtual al guvernului.

Banca Centrală a purces apoi la încercarea de a extinde această încredere a comunităţii şi la băncile private. Aceasta a fost o sarcină mult mai dificilă. Banca Centrală a lăsat să se înţeleagă că va acţiona întotdeauna ca un "împrumutător de ultimă instanţă" pentru bănci - astfel spus, că Banca va fi gata să împrumute bani oricărei bănci în dificultate, mai ales atunci când multe bănci sunt chemate să-şi plătească obligaţiile.

Guvernele au continuat, de asemenea, să susţină băncile prin descurajarea "panicilor" bancare (adică a situaţiilor în care numeroşi clienţi bănuiesc nereguli şi cer înapoierea proprietăţii). Uneori, ele au permis încă băncilor să suspende plăţile, cum s-a întâmplat în "vacanţele" bancare obligatorii din 1933. Au fost votate legi ce interziceau încurajarea în public a panicilor bancare, iar guvernul a desfăşurat o întreagă campanie împotriva "egoiştilor" şi a tezaurizatorilor de aur lipsiţi de patriotism, aşa cum a procedat în timpul depresiunii din 1929 din America. Statele Unite şi-au rezolvat, în cele din urmă, sâcâitoarea problemă a falimentelor bancare o dată cu adoptarea în 1933 a Legii Asigurării Depozitelor Federale (Federal Deposit Insurance Act). Corporaţia pentru Asigurarea Depozitelor Federale (Federal Depozit Insurance Corporation) are la dispoziţie doar o proporţie neglijabilă de rezerve în raport cu depozitele bancare pe care le "asigură". Însă oamenilor li s-a dat impresia (şi una care poate foarte bine să fie corectă) că guvernul federal va fi întotdeauna gata să tipărească suficienţi bani pentru a rambursa toate depozitele asigurate. Drept rezultat, guvernul a izbutit

să treacă uriaşa încredere publică de care se bucura asupra întregului sistem bancar şi asupra Băncii Centrale.

Am văzut că, prin înfiinţarea unei Bănci Centrale, guvernele au slăbit puternic, dacă nu chiar au eliminat cu totul, două din cele trei stavile principale din calea inflaţiei prin credite bancare. Ce se întâmplă cu cea de-a treia stavilă - problema caracterului limitat al clientelei fiecărei bănci? Înlăturarea acestei stavile este unul din motivele principale ale existenţei Băncii Centrale. Într-un sistem de liberă întreprindere bancară, inflaţia făcută de fiecare bancă în parte va duce curând la acumularea cererilor de rambursare venite de la celelalte bănci, deoarece clientela fiecărei bănci este extrem de limitată. Dar Banca Centrală, pompând rezerve în toate băncile, poate veghea ca toate împreună să se angajeze în expansiune şi la o rată uniformă. Dacă toate băncile extind creditul, atunci nu există nici o problemă cu rambursarea între ele şi fiecare bancă descoperă că de fapt clientela ei este ţara întreagă. Pe scurt, limitele impuse expansiunii creditului sunt mult lărgite, de la clientela fiecărei bănci la aceea a întregului sistem bancar. Desigur, aceasta înseamnă că nici o bancă nu poate fi mai expansionistă decât doreşte Banca Centrală. Astfel, guvernul a dobândit în sfârşit puterea de a controla şi dirija inflaţia făcută prin sistemul bancar.

Pe lângă înlăturarea stavilelor puse inflaţiei, acţiunea de întemeiere a unei Bănci Centrale are şi un efect inflaţionist direct. Înainte ca Banca Centrală să apară, băncile îşi ţineau rezervele în aur; acum, aurul curge spre Banca Centrală în schimbul depozitelor la Bancă, depozite ce constituie acum rezerve pentru băncile comerciale. Dar Banca însăşi păstrează doar o rezervă fracţionară din aur în raport cu pasivele proprii! Prin urmare, acţiunea de întemeiere a unei Bănci Centrale multiplică puternic potenţialul inflaţionist al ţării. [13]

9. Sistemul Băncii Centrale:

Dirijarea inflaţiei

Concret, ce face Banca Centrală pentru a-şi îndeplini sarcina de a reglementa băncile private? Controlează “rezervele” băncilor - depozitele acestora aflate la Banca Centrală. Băncile obişnuiesc să păstreze o anumită rată a rezervelor în raport cu totalul pasivelor exigibile la cerere, dar în Statele Unite controlul guvernamental este uşurat prin impunerea unei rate minime legale asupra băncii. Banca Centrală poate, deci, stimula inflaţia vărsând rezerve în sistemul bancar şi, de asemenea, micşorând rata rezervelor, permiţând astfel o expansiune a creditului bancar la scară naţională. Dacă băncile păstrează o rată rezerve/depozite de 1:10, atunci “rezerve excedentare” (cele peste rata obligatorie) în valoare de 10 milioane de dolari vor face posibilă şi vor încuraja o inflaţie bancară naţională de 100 de milioane. Deoarece băncile profită de pe urma expansiunii creditului iar guvernul le-a făcut aproape imune la faliment, ele se vor strădui în mod normal să dea cu credit toate rezervele disponibile, până la maximul admis.

Banca Centrală suplimentează cantitatea de rezerve bancare cumpărând active de pe piaţă. Ce se întâmplă, de exemplu, dacă Banca achiziţionează un activ (orice activ) de la domnul Jones, activ evaluat la 1.000 de dolari? Banca Centrală îi scrie domnului Jones un cec în valoare de 1.000 de dolari pentru a-i plăti activul respectiv. Banca Centrală nu ţine conturi personale, aşa că domnul Jones ia cecul şi-l depune la banca sa. Banca lui Jones creditează contul acestuia cu 1.000 de dolari şi prezintă apoi cecul la Banca Centrală, care trebuie să crediteze banca cu o sumă suplimentară de 1.000 de dolari la rezerve. Aceşti 1.000 de dolari rezerve permit o

expansiune multiplă a creditului bancar, în special dacă sunt vărsate în acest fel rezerve suplimentare în multe bănci din ţară.

Dacă Banca Centrală cumpără un activ direct de la o bancă, atunci rezultatul este şi mai clar; banca îşi sporeşte rezervele şi o bază pentru o expansiune multiplă a creditului este formată.

Fără îndoială, activul favorit achiziţionat de Banca Centrală au fost titlurile guvernamentale. În acest fel, guvernul îşi creează o piaţă pentru propriile sale titluri. El poate să umfle cu uşurinţă oferta de monedă emiţând noi obligaţiuni şi ordonând apoi Băncii Centrale să le cumpere. Adesea, Banca Centrală caută să menţină preţul de piaţă al titlurilor guvernamentale la un anumit nivel, dând naştere prin aceasta unui flux de titluri către bancă şi unei inflaţii consecutive perpetui.

Pe lângă cumpărarea de active, Banca Centrală dispune şi de o altă posibilitate de a creşte rezervele băncilor: dând cu împrumut rezerve. Rata pe care Banca Centrală o percepe pentru acest serviciu poartă numele de "rată a rescontului". Este limpede că rezervele luate cu împrumut nu sunt la fel de bune, din punctul de vedere al băncilor, ca rezervele care sunt în întregime ale lor, deoarece acum există o presiune pentru a fi rambursate. Modificările ratei rescontului beneficiază de multă publicitate, însă ele sunt în mod evident de mică însemnătate în comparaţie cu modificările cantităţii de rezerve bancare şi ale ratei rezervelor obligatorii.

Când Banca Centrală vinde active băncilor sau publicului, ea diminuează rezervele bancare şi dă naştere unei presiuni în direcţia contracţiei creditului şi a deflaţiei – scăderii - masei monetare. Am văzut, totuşi, că guvernele sunt inerent inflaţioniste; istoric, acţiunile deflaţioniste întreprinse de guvern au fost neglijabile şi trecătoare. Se uită mereu un lucru: deflaţia poate să aibă loc numai după o inflaţie anterioară; singure pseudo-chitanţele, şi nu monezile de aur, pot fi retrase şi lichidate.

10. Abandonarea etalonului aur

Crearea sistemului Băncii Centrale înlătură stavilele existente în calea expansiunii creditului bancar şi pune în funcţiune maşinăria inflaţionistă. Ea nu înlătură, totuşi, toate restricţiile. Rămâne încă nerezolvată problema Băncii Centrale înseşi. Cetăţenii pot, cel puţin teoretic, să declanşeze o panică şi asupra Băncii Centrale, dar acest lucru e foarte puţin probabil. O ameninţare mai serioasă constă în pierderea aurului în favoarea naţiunilor străine. Aşa cum expansiunea unei bănci duce la pierderea aurului în favoarea clienţilor altei bănci, neexpansioniste, tot aşa expansiunea monetară într-o ţară generează o pierdere de aur în favoarea cetăţenilor altor ţări. Ţările care sunt mai expansioniste sunt în pericol de a pierde aur, iar băncile lor se confruntă cu cereri masive de rambursare a aurului. Acesta a fost modelul ciclic clasic pentru secolul al nouăsprezecelea: Banca Centrală a unei ţări genera expansiunea creditului bancar; preţurile creşteau şi, pe măsură ce banii noi mergeau de la clientela internă spre cea externă, străinii insistau din ce în ce mai mult să li se ramburseze în aur substitutele de hârtie. În final, Banca Centrală era nevoită să se oprească şi să impună o contracţie a creditului pentru a salva etalonul monetar.

Există o singură cale prin care rambursarea către străinătate poate fi ocolită: cooperarea între Băncile Centrale. Dacă toate Băncile Centrale cad de acord să facă inflaţie cam în acelaşi ritm, atunci nici o ţară nu va pierde aur în favoarea alteia şi întreaga lumea se va putea angaja într-o expansiune aproape nelimitată. Cum însă fiecare guvern este grijuliu să-şi păstreze propria putere şi sensibil la feluritele cereri ale grupurilor de presiune, o asemenea cooperare

“în pas de gâscă” s-a dovedit până acum aproape imposibilă. Unul dintre cele mai reuşite demersuri în acest sens a fost acordul Sistemului Federal de Rezerve de a promova inflaţia internă în anii '20 pentru a ajuta Marea Britanie şi a o împiedica să piardă aur în favoarea Statelor Unite.

În secolul al douăzecilea, guvernele, ori de câte ori s-au confruntat cu cereri masive de aur, în loc să treacă la deflaţie sau să-şi limiteze inflaţia internă, au “abandonat” pur şi simplu etalonul aur. Acest lucru, desigur, e o garanţie în plus că Banca Centrală nu va eşua, deoarece notele sale devin acum moneda etalon. Pe scurt, guvernul a refuzat în final să-şi plătească datoriile şi a absolvit în mod virtual sistemul bancar de această obligaţie oneroasă. Pseudo-chitanţele pentru aur fuseseră emise la început fără nici o acoperire, iar apoi, când ziua judecăţii s-a apropiat, falimentul a fost cu neruşinare desăvârşit prin eliminarea, pur şi simplu, a rambursării în aur. Separarea de aur şi argint a feluritelor denumiri ale monedelor naţionale (dolar, liră, marcă) este acum completă.

La început, guvernele au refuzat să admită că aceasta ar reprezenta o măsură permanentă. Ele vorbeau despre “suspendarea plăţilor în monedă metalică” şi era întotdeauna de la sine înţeles că, odată ce războiul sau altă “situaţie excepţională” va lua sfârşit, guvernul se va achita din nou de obligaţiile sale. Când Banca Angliei a abandonat aurul, la sfârşitul secolului al optsprezecelea, ea a continuat să rămână în această stare douăzeci de ani, dar întotdeauna se subînţelegea că plăţile în aur vor fi reluate după ce războaiele cu Franţa vor fi luat sfârşit.

“Suspendările” temporare, totuşi, constituie calea minimei rezistenţe către repudierea totală. Etalonul aur, la urma urmei, nu e un robinet pe care să-l închizi sau să-l deschizi după cum dictează bunul plac al guvernului. O chitanţă pentru aur ori este rambursabilă, ori nu este; de îndată ce rambursarea este suspendată, etalonul aur devine el însuşi o parodie.

Un alt pas pe calea distrugerii lente a monedei de aur a fost crearea “etalonului aur-lingouri”. În acest sistem, moneda curentă (currency) nu mai este rambursabilă în monezi; ea poate fi rambursată numai în drugi de aur, de mare valoare. Aceasta, în fapt, restrânge rambursarea în aur la o mână de oameni de afaceri specializaţi în comerţ internaţional. Nu mai există un adevărat etalon aur, dar guvernele îşi pot încă proclama ataşamentul faţă de aur. “Etaloanele aur” europene din anii '20 ai secolului nostru erau toate pseudo-etaloane de acest fel. [14]

În final, guvernele au “abandonat aurul” în mod oficial şi deplin, într-o furtună de calomnii la adresa străinilor şi a “ tezaurizatorilor de aur lipsiţi de patriotism “. Hârtia guvernului devine acum etalonul monetar *discreţionar* (fiat money standard). Uneori, hârtia Ministerului de Finanţe, nu aceea a Băncii Centrale, a jucat rolul de monedă discreţionară, îndeosebi înainte de dezvoltarea sistemului Băncii Centrale. Continentalii americani, bancnotele “ greenbacks “, notele confederate din perioada Războiului Civil, *asignatele* franceze erau toate monede curente discreţionare emise de Ministerele de Finanţe. Însă, că e Ministerul de Finanţe, că e Banca Centrală, efectul emisiunilor de monedă discreţionară este acelaşi: etalonul monetar se află acum la discreţia guvernului, iar depozitele bancare sunt rambursabile doar în hârtia guvernului.

11. Moneda discreţionară şi problema aurului

Când o ţară abandonează etalonul aur şi adoptă etalonul discreţionar (fiat standard), ea îşi sporeşte numărul de monede existente. Pe lângă monedele-mărfuri, aurul şi argintul, înfloresc acum monede independente, dirijate de fiecare guvern ce impune prin constrângere regimul

monedei discreţionare. Şi întocmai cum aurul şi argintul vor avea o rată de schimb pe piaţa liberă, tot aşa piaţa va stabili rate de schimb pentru toate felurile de monede. Într-o lume a monedelor discreţionare, fiecare monedă curentă va fluctua, dacă i se lasă posibilitatea, liber în raport cu toate celelalte. Am văzut că, pentru oricare două monede, rata de schimb se stabileşte în conformitate cu parităţile proporţionale ale puterilor de cumpărare şi că acestea, la rândul lor, sunt determinate de cererile şi ofertele respective pentru diversele monede. Când o monedă curentă îşi schimbă caracterul de chitanţă pentru aur şi devine monedă-hârtie discreţionară, încrederea în stabilitatea şi calitatea ei este zdruncinată şi cererea pentru acea monedă intră în declin. Mai mult, din momentul în care este ruptă de aur, cantitatea sa, ce depăşeşte cu mult acoperirea anterioară în aur, devine acum evidentă. Cu o ofertă mai mare decât cantitatea anterioară de aur şi cu o cerere mai mică, puterea ei de cumpărare şi, în consecinţă, cursul de schimb, se depreciază rapid în raport cu aurul. Şi cum guvernul este inerent inflaţionist, moneda discreţionară se va deprecia constant o dată cu trecerea timpului.

O asemenea depreciere pune într-o postură foarte proastă guvernul - şi îi afectează negativ pe cetăţenii care încearcă să importe bunuri. Prezenţa aurului în economie este asemenea unui deget ce arată neîncetat spre proasta calitate a banilor de hârtie ai guvernului şi se constituie într-o ameninţare continuă ca înlocuitor potenţial al acestor bani în postura de monedă a ţării. În ciuda faptului că guvernul oferă monedei discreţionare suportul imensului său prestigiu şi în ciuda legilor privind puterea liberatorie, monezile de aur aflate în mâinile oamenilor vor sta iar şi iar ca un reproş şi ca o ameninţare la adresa controlului exercitat de guvern asupra monedei ţării.

În timpul primei depresiuni americane, între 1819 şi 1821, patru state vestice (Tennessee, Illinois, Kentucky şi Missouri) au înfiinţat bănci de stat cu dreptul de a emite monedă-hârtie discreţionară. Ele erau sprijinite prin măsuri privind puterea liberatorie pe teritoriul respectivelor state şi, în unele cazuri, prin interdicţii legale contra deprecierii notelor. Şi totuşi, toate aceste experimente, născute într-un val de entuziasm, au avut un sfârşit grabnic deoarece noile hârtii se depreciau fulgerător până la valori infime. Proiectele au trebuit să fie iute abandonate. Mai târziu, notele “greenbacks” au circulat ca monedă discreţionară în Nord în timpul şi după Războiul Civil. Totuşi, în California, oamenii au refuzat să accepte aceste note şi au continuat să folosească aurul ca monedă. Aşa cum arăta un eminent economist:

“În California, ca şi în alte state, hârtia-monedă avea putere liberatorie şi era acceptată ca plată pentru impozite; nu găseai acolo nici urmă de ostilitate sau neîncredere în guvernul federal. Însă exista cu adevărat o atitudine generală [. . .] în favoarea aurului şi împotriva banilor de hârtie [. . .]. Orice debitor avea dreptul prin lege să-şi plătească integral datoriile în hârtia depreciată. Dar dacă făcea aşa ceva, era imediat pus în aceeaşi categorie cu indivizii pătaţi (creditorul, aproape sigur, avea să-l stigmatizeze public în ziare) şi virtual boicotat. În toată această perioadă, hârtia-monedă nu a fost folosită în California. Oamenii din acest stat îşi încheiau tranzacţiile în aur, deşi restul Statelor Unite foloseau hârtia-monedă convertibilă”. [15]

Guvernelor le-a devenit limpede că nu-şi puteau permite să îngăduie oamenilor să deţină în proprietate şi să utilizeze efectiv aur. Guvernul nu şi-ar fi putut consolida niciodată puterea asupra monedei unei naţiuni dacă oamenii, în situaţii limită, ar fi putut repudia moneda discreţionară şi alege aurul ca monedă a lor. În consecinţă, guvernele au scos în afara legii deţinerea de aur de către cetăţeni. Aurul, cu excepţia unei părţi nesemnificative îngăduite pentru utilizări industriale şi ornamentale, a fost pretutindeni naţionalizat. Să ceri înapoierea

proprietăţii abuziv confiscate a comunităţii e socotit azi un lucru înapoiat şi demodat la culme. [16]

12. Moneda discreţionară şi legea lui Gresham

O dată moneda discreţionară intrată în circulaţie şi aurul scos în afara legii, calea e liberă pentru ca trenul inflaţiei să demareze cu toată viteza, având drept mecanic guvernul însuşi. Doar o singură stavilă mai de seamă rămâne: ameninţarea finală a hiperinflaţiei, prăbuşirea monedei curente. Hiperinflaţia se produce atunci când oamenii îşi dau seama că guvernul este pornit fără întoarcere pe calea inflaţiei şi hotărăsc să scape de impozitul pe care inflaţia îl pune asupra resurselor lor, cheltuindu-şi banii cât mai repede cu putinţă, cât mai au încă vreo valoare. Până în momentul în care hiperinflaţia se pune în mişcare, guvernul poate, totuşi, să manipuleze moneda şi să facă inflaţie netulburat. Însă apar alte dificultăţi. Aşa cum se întâmplă totdeauna, intervenţia guvernamentală destinată rezolvării unei probleme dă naştere la o grămadă de alte probleme, neprevăzute. Într-o lume a monedelor discreţionare, fiecare ţară îşi are propria sa monedă. Diviziunea internaţională a muncii, bazată pe o monedă internaţională, este spartă şi ţările tind să se transforme în unităţi autarhice. Lipsa siguranţei în domeniul monetar subminează şi ea comerţul. Nivelul de trai din fiecare ţară scade în urma acestor evenimente. Fiecare ţară are cursuri de schimb ce fluctuează liber în raport cu celelalte monede curente. O ţară care face inflaţie mai mult decât celelalte nu mai are a se teme că va pierde aur; dar ea se confruntă cu alte consecinţe neplăcute. Cursul de schimb al monedei sale curente scade faţă de monedele străine. Acest lucru nu este numai ceva ce îi stânjeneşte momentan, ci chiar îi pune pe gânduri pe cetăţeni, care se tem că deprecierea se va accentua. Deprecierea sporeşte de asemenea semnificativ costurile bunurilor importate şi asta înseamnă enorm pentru acele ţări cu o pondere mare a comerţului internaţional în totalul activităţii economice.

Ca urmare, în anii din urmă, guvernele au făcut paşi către abolirea cursurilor de schimb libere. În locul lor, ele au fixat cursuri arbitrare. Legea lui Gresham ne spune exact care va fi rezultatul oricărei asemenea încercări de control arbitrar al preţurilor. Orice curs va fi decretat, el nu poate fi acela care s-ar fi stabilit pe o piaţă liberă, deoarece acesta nu poate fi determinat decât prin tranzacţii continue pe piaţă. Prin urmare, o monedă va fi întotdeauna artificial supraevaluată, iar cealaltă, artificial subevaluată. În general, guvernele şi-au supraevaluat în mod intenţionat monedele - din raţiuni de prestigiu, dar şi datorită consecinţelor ce decurg din această măsură. Când o monedă este supraevaluată prin decret, oamenii se grăbesc să o schimbe pe moneda subevaluată la acel curs chilipir; acest lucru dă naştere unui surplus de monedă supraevaluată şi unei penurii de monedă subevaluată. Cursul, într-un cuvânt, este împiedicat să varieze pentru a echilibra piaţa valutară. În lumea de azi, monedele străine sunt în general supraevaluate în raport cu dolarul. Rezultatul a fost celebrul fenomen al "penuriei de dolari" - o altă ilustrare a funcţionării fără greş a legii lui Gresham.

Ţările străine, deşi se plâng zgomotos de existenţa unei "penurii de dolari", au fost chiar ele acelea care au cauzat-o, prin propriile lor politici. Este posibil ca aceste guverne să fi privit, de fapt, cu ochi buni această stare de lucruri pentru că (a) ea le oferea o justificare pentru a cere sus şi tare un ajutor în dolari americani pentru a "combate penuria de dolari din lumea liberă" şi (b) le oferea o justificare pentru a impune restricţii la importurile din America. Subevaluarea dolarilor face ca importurile din America să fie artificial ieftinite. Rezultatul: un deficit comercial şi îngrijorări în privinţa afluxului de dolari. [17] Atunci guvernul străin intervine şi comunică afectat poporului că este, din nefericire, necesar să raţionalizeze importurile: să elibereze licenţe pentru importuri şi să determine care produse sunt "de strictă

necesitate“ pentru a fi importate. Pentru a raţionaliza importurile, numeroase guverne confiscă rezervele de valută străină ale cetăţenilor lor, menţinând o evaluare artificial ridicată a monedei interne prin faptul că-i forţează pe aceşti cetăţeni să accepte mult mai puţini bani decât ar fi putut dobândi pe piaţa liberă. Astfel, valuta străină, ca şi aurul, a fost naţionalizată, iar exportatorii penalizaţi. În ţările unde comerţul exterior e de o importanţă vitală, acest “control valutar” guvernamental echivalează cu socializarea de fapt a economiei. Un curs de schimb artificial dă astfel ţărilor o justificare pentru a cere ajutor internaţional şi pentru a impune controale ce au ca rezultat crearea unei economii socialiste. [18]

În prezent, lumea este încurcată într-un talmeş-balmeş haotic de controale valutare, blocuri monetare, restricţii asupra convertibilităţii şi sisteme de cursuri multiple. În unele ţări, o “piaţă neagră“ a valutelor este oficial încurajată pentru a se cunoaşte cursul real şi sunt fixate cursuri discriminatorii multiple pentru diferite tipuri de tranzacţii. Aproape toate naţiunile au adoptat etalonul discreţionar, dar nu au avut curajul de a admite acest lucru în mod deschis şi astfel proclamă existenţa unor fantasmagorii de genul “etalonul limitat aur-lingouri”. De fapt, aurul este folosit nu ca adevărata definiţie a monedei, ci ca un instrument necesar guvernelor dat fiind că (a) fixarea cursului de schimb al unei monedă faţă de aur facilitează calcularea cursului de schimb al acesteia în raport cu oricare altă monedă; şi (b) aurul mai este încă utilizat în tranzacţiile între guverne. Cum cursurile de schimb sunt fixe, trebuie ca vreun *alt* element să se modifice pentru a echilibra plăţile fiecărei ţări, iar aurul este candidatul ideal. Într-un cuvânt, aurul nu mai este moneda lumii întregi; el este acum moneda *guvernelor*, utilizat pentru plăţile reciproce.

Evident, visul inflaţioniştilor e reprezentat de un fel de monedă de hârtie cu circulaţie globală, manipulată de un guvern mondial şi de o Bancă Centrală mondială, expandând pretutindeni masa monetară într-un ritm uniform. Acest vis ţine încă de un viitor incert, totuşi; suntem încă departe de un guvern mondial, iar problemele cu monedele curente pe plan naţional au fost până acum prea felurite şi contradictorii pentru a permite fuzionarea într-o entitate unică. Totuşi, lumea a mers continuu în această direcţie. Fondul Monetar Internaţional, spre exemplu, este în esenţă o instituţie construită pentru a sprijini controlul valutar naţional în general şi subevaluarea externă a dolarului în particular. Fondul cere ţărilor membre să-şi fixeze cursul de schimb şi apoi să constituie un fond comun de aur şi dolari din care să se acorde împrumuturi guvernelor care se trezesc fără monedă solidă.

13. Guvernul şi moneda

Mulţi oameni cred că piaţa liberă, în ciuda unor avantaje recunoscute, este un tablou al dezordinii şi al haosului. Nimic nu este “planificat“, totul se petrece la întâmplare. Cazurile guvernamentale, pe de altă parte, par simple şi generatoare de ordine; decretele sunt elaborate şi li se dă ascultare. În nici o parte a economiei nu este acest basm mai prezent decât în domeniul monedei. La prima vedere, cel puţin, moneda trebuie supusă unui control guvernamental strict. Dar moneda e sângele vital al economiei; ea este mijlocul prin care se efectuează toate tranzacţiile. Dacă guvernul dictează în domeniul monetar, el a cucerit deja o poziţie cheie pentru exercitarea controlului asupra economiei şi a făcut un pas mare către socializarea completă. Am văzut că o piaţă liberă a banilor, contrar opiniei majorităţii, nu va fi haotică; ci că, dimpotrivă, ea va fi un model de ordine şi eficienţă.

Ce am învăţat, deci, despre guvern şi monedă? Am văzut că, de-a lungul secolelor, guvernul a invadat, pas cu pas, piaţa liberă şi şi-a însuşit controlul complet asupra sistemului monetar. Am mai văzut că fiecare nouă intervenţie, uneori aparent inofensivă, a dat naştere unor noi

intervenţii, mai extinse. Am mai văzut şi că guvernele sunt inerent inflaţioniste, deoarece inflaţia e un mijloc ispititor de a face rost de venituri pentru stat şi pentru grupurile sale privilegiate. Luarea în stăpânire încet, dar sigur, a frâelor sistemului monetar a fost astfel utilizată (a) pentru a face inflaţie în economie într-un ritm hotărât de guvern şi (b) pentru a face loc dirijării în stil socialist a întregii economii.

Mai mult, amestecul guvernamental în sfera banilor nu a adus în lume numai o tiranie greu de descris; a adus, totodată, haos şi nu ordine. El a fragmentat piaţa mondială, paşnică şi productivă, şi a fărâmiţat-o în mii de bucăţele, împiedicând şi obstrucţionând comerţul şi investiţiile cu nenumărate restricţii, controale, cursuri artificiale, prăbuşiri monetare etc. Acest amestec a contribuit şi la izbucnirea războaielor, prefăcând o lume a relaţiilor paşnice într-o junglă de blocuri monetare conflictuale. Pe scurt, descoperim că şi în domeniul banilor, ca şi în alte chestiuni, constrângerea aduce cu sine nu ordine, ci conflict şi haos.

---

[1] Deposedarea directă de bunuri nu este, prin urmare, atât de răspândită azi ca exproprierea prin monedă. Cazuri de deposedare directă ce pot fi întâlnite şi azi sunt: deposedarea de pământ în interes public ("due process"), încartiruirea obligatorie a trupelor într-o ţară ocupată şi, mai ales, confiscarea prin forţă a capacităţii de muncă a unei persoane (ca, de exemplu, serviciul militar obligatoriu, obligaţia de a fi jurat precum şi obligaţia firmelor de a ţine evidenţa impozitelor şi de a le colecta).

[2] A devenit o modă în zilele noastre să se ia în râs grija manifestată de "conservatori" faţă de "văduvele şi orfanii" loviţi de inflaţie. Şi totuşi, aceasta este una din problemele principale care trebuie să ne preocupe. Chiar este "progresist" să jefuieşti văduvele şi orfanii şi să foloseşti banii obţinuţi pentru a-i subvenţiona pe agricultori şi pe salariaţii din industria de armament?

[3] Această eroare va fi cu atât mai gravă cu cât firmele lucrează cu un echipament mai vechi şi cu cât în ramura respectivă se utilizează mai mult capital. Un număr foarte mare de firme, prin urmare, vor intra în aceste ramuri în timpul unei inflaţii. Pentru o discuţie mai detaliată a acestei erori cauzate de concepţia contabilă a costului să se consulte W. T. Baxter, "The Accountant's Contribution to the Trade Cycle", *Economica* (May, 1955), p. 99-112.

[4] În aceste vremuri de urmărire încordată a "indicilor costului vieţii" (de tipul celor utilizaţi la indexarea automată a salariilor) există un imbold puternic de a mări preţurile în aşa fel încât modificările să nu fie evidenţiate în indice.

[5] Despre exemplul german, a se vedea Costantino Bresciani-Turroni, *The Economics of Inflation* (London: George Allen and Unwin, Ltd., 1937).

[6] Pentru un tratament mai aprofundat al problemei, a se vedea Murray N. Rothbard, *America's Great Depression* (Princeton: D. Van Nostrand Co., 1963), Part I.

[7] Despre reducerea confiscatorie, a se consulta Elgin Groseclose, M*oney and Man* (New York: Frederick Ungar, 1961), p. 57-76.

[8] Numeroase reduceri confiscatorii s-au săvârşit, de fapt, în secret, în timp ce guvernele pretindeau că nu fac decât să aducă raportul aur-argint mai aproape de realitatea pieţei.

[9] “Legea obişnuită a contractului asigură tot ce e necesar fără ca vreo lege să acorde funcţii speciale anumitor feluri de monedă curentă. Noi am adoptat ca unitate monetară sovereignul de aur…. Dacă eu promit să plătesc 100 de sovereigni, nu e nevoie de nici o lege monetară specială privind puterea liberatorie pentru a spune că sunt obligat să plătesc 100 de sovereigni şi că dacă mi se cere să plătesc 100 de sovereigni nu mă pot achita de obligaţie plătind cu altceva”. Lord Farrer, *Studies in Currency 1898* (London: Macmillan and Co., 1898), p. 43. Despre legislaţia puterii liberatorii, a se vedea de asemenea Mises, *Human Action* (New Haven: Yale University Press, 1949), p. 432n, 444.

[10] Utilizarea monezilor străine a fost predominantă în Evul Mediu, iar în Statele Unite ea s-a prelungit până la mijlocul secolului al nouăsprezecelea.

[11] A se vedea Horace White, *Money and Banking*, 4th ed. (Boston: Ginn and Co., 1911), p. 322-327.

[12] În Statele Unite, băncile au fost obligate prin lege să se alăture Sistemului Federal de Rezerve şi să-şi ţină conturile la Băncile Federale de Rezerve. (Acele “bănci regionale” (state banks) care nu sunt membre ale Fed îşi ţin rezervele la băncile membre.)

[13] Înfiinţarea Fed a sporit în acest mod de trei ori puterea expansionistă a sistemului bancar al Statelor Unite. Sistemul Federal de rezerve a redus de asemenea media rezervelor legale obligatorii ale tuturor băncilor de la 21% în 1913 la 10% în 1917, dublând iarăşi potenţialul inflaţionist – rezultând o inflaţie combinată potenţială de şase ori mai mare. A se vedea Chester A. Philips, T.F. McManus şi R.W. Nelson, *Banking and the Business Cycle* (New York: The Macmillan Co., 1937), p. 23ff.

[14] A se vedea Melchior Palyi, “The Meaning of the Gold Standard”, *The Journal of Business* (July 1941), p 299-304.

[15] Frank W. Taussig, *Principles of Economics*, 2nd ed. (NewYork: The Macmillan Company, 1916) I, 312. Vezi de asemenea J.K. Upton, *Money in Politics*, 2nd ed. (Boston: Lothrop Publishing Company, 1895), p. 69ff.

[16] Pentru o analiză pătrunzătoare a paşilor prin care guvernul american a confiscat aurul populaţiei şi a abandonat etalonul aur în 1933, vezi Garet Garrett, *The People’s Pottage* (Caldwell, Idaho: The Caxton Printers, 1953), p. 15-41.

[17] În ultimii ani, dolarul a devenit supraevaluat în raport cu alte monede şi, de aici, afluxul de dolari *din* SUA.

[18] Pentru o excelentă discuţie a controalelor cursului de schimb şi ale devizelor, a se vedea George Winder, *The Free Convertibility of Sterling* (London: The Batchworth Press, 1955).

IV

PRĂBUŞIREA MONETARĂ A OCCIDENTULUI

De la scrierea primei ediţii a acestei cărţi, gropile săpate de adepţii intervenţiei monetare le-au fost de mare folos, după cum era de aşteptat, ca să cadă singuri în ele. Criza financiară mondială din februarie-martie 1973, urmată în iulie de prăbuşirea dolarului, a fost doar ultima dintr-o serie de crize tot mai dese ce oferă o ilustrare de manual a analizei făcute de noi asupra consecinţelor inevitabile ale intervenţiei guvernamentale în sistemul monetar. După ce fiecare criză este temporar domolită printr-o soluţie de tipul "ajută-mă ca să nu te trag după mine", guvernele occidentale anunţă zgomotos că sistemul monetar mondial a fost aşezat de această dată pe baze solide şi că toate crizele monetare au fost soluţionate. Preşedintele Nixon a mers până acolo încât a numit "Acordul Smithsonian" încheiat la 18 decembrie 1971 "cel mai de seamă aranjament monetar din istoria lumii", pentru a vedea cum în numai un an şi ceva se alege praful de cel mai de seamă acord. Fiecare "soluţie" s-a destrămat mai repede decât predecesoarea ei.

Pentru a înţelege haosul monetar în care trăim, e neapărat necesar să schiţăm pe scurt evoluţia sistemului monetar mondial în secolul al douăzecilea şi să vedem cum fiecare pachet de măsuri intervenţioniste greşit concepute a fost abandonat din cauza problemelor inerente pe care le-a generat, doar pentru a face loc unei alte reprize de intervenţie. Istoria ordinii monetare mondiale din secolul XX poate fi împărţită în nouă faze. Să le examinăm pe rând.

1. Faza I: Etalonul aur clasic (1815-1914)

Putem deja să privim înapoi la perioada etalonului aur "clasic", la lumea occidentală a secolului al nouăsprezecelea şi a începutului de secol douăzeci ca la adevărata Epocă de Aur în sens metaforic. Lumea adoptase etalonul aur, ceea ce însemna că fiecare monedă naţională (dolarul, lira, francul etc.) nu era decât un nume pentru o anumită cantitate precisă de aur, singura problemă ce dădea bătaie de cap fiind cea a argintului. "Dolarul", de pildă, era definit ca fiind a douăzecea parte dintr-o uncie de aur, lira sterlină, ceva mai puţin de un sfert de uncie ş.a.m.d. Aceasta însemna că "ratele de schimb" dintre diferitele monede naţionale erau fixate, nu pentru că ar fi fost arbitrar controlate de guvern, ci în acelaşi fel în care o greutate de un pfund este definită ca fiind egală cu 16 uncii.

Etalonul aur internaţional însemna că avantajele decurgând din faptul de a dispune de un singur instrument monetar sunt extinse la întreaga lume. Una din cauzele creşterii şi prosperităţii Statelor Unite l-a constituit faptul că noi am avut privilegiul de a utiliza o *singură* monedă pe tot cuprinsul ţării. Am avut un etalon aur sau cel puţin un etalon dolar unic în interiorul întregii ţări şi nu a trebuit să suportăm haosul ce ar fi putut să apară dacă fiecare oraş şi fiecare ţinut ar fi avut posibilitatea de a emite propria monedă, care ar fluctua apoi în raport cu monedele tuturor celorlalte oraşe şi ţinuturi. Secolul al XIX-lea a fost martorul avantajelor pe care o monedă unică le aduce pentru toată lumea civilizată. Moneda unică a facilitat libertatea comerţului, a investiţiilor şi a circulaţiei în toată acea zonă comercială şi monetară, având drept rezultat creşterea specializării şi a diviziunii internaţionale a muncii.

Trebuie accentuat că aurul nu a fost selectat în mod arbitrar de către guverne pentru a juca rolul de etalon bănesc. Aurul se impusese de-a lungul multor secole pe piaţa liberă ca moneda cea mai bună; ca acea marfă ce oferea instrumentul monetar cel mai stabil şi de dorit. Mai

presus de orice, oferta de aur şi aprovizionarea cu aur depindeau doar de forţele pieţei şi nu de voinţa arbitrară a guvernului având la îndemână tiparniţa de bilete.

Etalonul aur internaţional asigura un mecanism de piaţă automat pentru stăvilirea potenţialului inflaţionist al guvernelor. El asigura de asemenea un mecanism automat de echilibrare a balanţei de plăţi a fiecărei ţări. Aşa cum arăta, pe la jumătatea secolului al optsprezecelea, filozoful şi economistul David Hume, dacă o naţiune (Franţa, spre exemplu) îşi sporeşte oferta de franci de hârtie, preţurile în franci vor creşte; veniturile sporite în franci de hârtie stimulează importurile din străinătate care sunt de asemenea încurajate şi de faptul că preţurile bunurilor importate sunt acum relativ mai mici decât preţurile interne. În acelaşi timp, preţurile interne mai mari descurajează exporturile în străinătate, rezultatul este un deficit în balanţa de plăţi care trebuie plătit în momentul în care ţările străine îşi încasează aurul în schimbul francilor. Ieşirile de aur semnifică faptul că Franţa trebuie în cele din urmă să-şi contracte masa umflată de franci de hârtie pentru a împiedica pierderea întregului stoc de aur. Dacă inflaţia a îmbrăcat forma depozitelor bancare, atunci băncile franţuzeşti trebuie să-şi restrângă creditele şi depozitele pentru a evita falimentul care se apropie pe măsură ce străinii solicită acestor bănci să le ramburseze depozitele. Contracţia duce la scăderea preţurilor în interior şi generează un excedent al exporturilor, inversând astfel mişcarea de scurgere a aurului până când nivelurile preţurilor se egalizează în Franţa şi în celelalte ţări.

Este adevărat că intervenţiile guvernelor de dinainte de secolul al nouăsprezecelea au slăbit viteza de reacţie a acestui mecanism de piaţă şi au permis apariţia unui ciclu economic de inflaţie şi recesiune în cadrul etalonului aur. Aceste intervenţii au constat în special în: monopolizarea de către guvern a baterii de monedă, legislaţia puterii liberatorii, crearea banilor de hârtie şi dezvoltarea unui sector bancar inflaţionist stimulat de către fiecare guvern în parte. Dar, deşi intervenţiile au încetinit procesul de reajustare efectuat de piaţă, aceste reajustări trebuie până la urmă să se producă. Prin urmare, chiar dacă etalonul aur clasic al secolului al nouăsprezecelea nu era perfect şi îngăduia perioade de avânt (*boom*) şi de lichidare a erorilor (*bust*), el ne-a furnizat totuşi de departe cea mai bună ordine monetară pe care a cunoscut-o lumea vreodată, o ordine ce funcţiona, care împiedica scăparea de sub control a ciclurilor economice şi care a făcut posibilă dezvoltarea liberă a comerţului internaţional, a pieţei valutare şi a investiţiilor. [1]

2. Faza a II-a: Primul război mondial şi perioada imediat următoare

Dacă etalonul aur clasic a funcţionat aşa de bine, atunci de ce s-a prăbuşit? S-a prăbuşit pentru că oamenii au încredinţat guvernelor sarcina de a-şi onora promisiunile în domeniul monetar, de a se îngriji ca lirele, dolarii, francii etc. să fie întotdeauna rambursabili în aur aşa cum ele şi sistemul bancar controlat de ele se angajaseră. Nu aurul a fost acela care a dat greş; de eşuat a eşuat nebunia de a aştepta de la guvern să-şi ţină promisiunile. Pentru a purta catastrofalul Război Mondial, fiecare guvern a trebuit să-şi sporească propria ofertă de monedă de hârtie şi depozite neacoperite. Atât de severă a fost această inflaţie, încât a fost imposibil pentru guvernele angajate în conflict să-şi ţină promisiunile şi astfel "au abandonat etalonul aur", altfel spus şi-au declarat propriul faliment la scurtă vreme după intrarea în război. Toate, cu excepţia Statelor Unite, care au intrat târziu în război şi nu şi-au sporit oferta de dolari suficient pentru a pune în pericol posibilitatea de rambursare. Dar, în afară de Statele Unite tot restul lumii a trecut prin ceea ce se aclamă acum de către unii economişti ca fiind Nirvana - rate de schimb flotante (acum denumite "cursuri flotante controlate"), devalorizări competitive, blocuri monetare conflictuale, controale valutare, tarife şi contingentări la import şi dezintegrarea comerţului şi a investiţiilor internaţionale. Lirele, francii, mărcile etc. afectate

de inflaţie s-au depreciat în raport cu aurul şi cu dolarul; haosul monetar se instalase pretutindeni în lume.

În acele vremuri erau, din fericire, foarte puţini economişti care să salute această situaţie ca pe un ideal în domeniul monetar. Era general recunoscut că faza a doua reprezenta punctul de pornire a dezastrului internaţional şi economiştii, împreună cu politicienii au căutat să găsească modalităţi de reinstaurare a stabilităţii şi libertăţii asigurate de etalonul aur clasic.

3. Faza a III-a: Etalonul aur-devize 1926-1931

(Marea Britanie şi Statele Unite)

Cum să revenim la Epoca de Aur? Lucrul cel mai chibzuit ar fi fost să se recunoască, faptul că lira, francul, marca etc. se depreciaseră şi să se revină la etalonul aur la o paritate modificată: o paritate care trebuia să recunoască oferta de monedă efectiv existentă şi nivelurile actuale ale preţurilor. Lira britanică, de pildă, fusese în mod tradiţional definită la o greutate ce o făcea egală cu 4,86 dolari. Spre sfârşitul primului război mondial însă inflaţia din Marea Britanie a determinat scăderea lirei până la aproximativ 3,50 dolari pe piaţa valutară. Alte monede erau în mod similar depreciate. O politică raţională ar fi fost aceea ca Marea Britanie să revină la etalonul aur, la aproximativ 3,50 dolari, iar celelalte ţări inflaţioniste să urmeze aceeaşi cale. Faza I ar fi putut fi restaurată rapid şi fără convulsii. În loc de aceasta, britanicii au luat decizia fatală de a reveni la etalonul aur la vechea paritate de 4,86 dolari. [2] Ea a procedat aşa din motive de "prestigiu naţional" şi într-o încercare zadarnică de a recuceri pentru Londra statutul de centru financiar mondial al monedei forte. Pentru a reuşi în această eroică nebunie, Marea Britanie ar fi trebuit să se angajeze la o restrângere severă a masei monetare şi a preţurilor, pentru că la 4, 86 dolari pe liră preţurile exporturilor britanice erau prea mari pentru a fi competitive pe pieţele mondiale. Dar deflaţia era acum exclusă, dat fiind că avântul sindicatelor sprijinite de un sistem la scară naţională de asigurări de şomaj, făcuse ca ratele salariilor să fie rigide la scădere; pentru a contracta masa monetară, guvernul britanic ar fi trebuit să abandoneze extinderea statului bunăstării. În realitate, britanicii doreau să continue să umfle masa monetară şi preţurile. Drept rezultat al combinării inflaţiei cu revenirea la o paritate supraevaluată, exporturile britanice au fost descurajate pe tot parcursul anilor douăzeci, iar şomajul a fost sever în toată această perioadă, când majoritatea celorlalte ţări treceau printr-un *boom*.

Care a fost soluţia britanicilor ca să fie şi cu "varza unsă şi cu slana-n pod"? Punerea la punct a unei noi ordini monetare internaţionale prin care *celelalte* guverne să fie determinate sau constrânse să facă inflaţie ori să revină la etalonul aur, la parităţi supraevaluate ale *propriilor* monede, punând în acest fel piedici exporturilor lor şi subvenţionând importurile din Marea Britanie. Este exact ceea ce britanicii au făcut, ca putere de prim rang, la conferinţa de la Genova din 1922, prin crearea unei noi ordini monetare internaţionale.

Etalonul aur-devize funcţiona astfel: Statele Unite rămâneau la etalonul aur clasic, rambursând dolarii în aur. Marea Britanie şi celelalte ţări occidentale însă au revenit la un pseudo-etalon aur, Marea Britanie în 1926, iar celelalte ţări cam în jurul aceleiaşi date. Lirele britanice şi alte monede nu erau rambursabile în piese de aur, ci doar în lingouri de mari dimensiuni, potrivite doar pentru tranzacţiile internaţionale. Aceasta făcea ca cetăţenii britanici şi alţi europeni să nu aibă posibilitatea de a folosi aurul în viaţa de toate zilele şi permitea, în acest fel, o inflaţie mai mare prin expansiunea substitutelor de hârtie şi a depozitelor bancare. Dar lucrurile nu s-au oprit aici, pentru că Marea Britanie îşi rambursa

lirele nu numai în aur, ci şi în dolari, iar celelalte ţări îşi rambursau monedele nu în aur, ci în lire. Şi majoritatea acestor ţări au fost convinse de Marea Britanie să se întoarcă la etalonul aur la parităţi supraevaluate. Rezultatul a fost construirea sistemelor monetare naţionale ca structuri piramidale, piramida americană având la bază aurul, cea britanică, dolarul, iar celelalte monede europene, lirele sterline - acesta era "etalonul aur-devize", având ca "monede-cheie" dolarul şi lira sterlină.

În momentul în care Marea Britanie a început să facă inflaţie şi să aibă deficite în balanţa de plăţi, mecanismul etalonului aur nu a putut intra în acţiune pentru a pune capăt rapid inflaţiei britanice. Şi acesta deoarece în loc ca celelalte ţări să ceară rambursarea lirelor în aur, ele păstrau lirele şi le foloseau ca bază pentru inflaţie în interior. Şi astfel, Marea Britanie şi Europa au putut să facă inflaţie nestânjenite, iar deficitele britanice s-au putut acumula neafectate de disciplina de piaţă a etalonului aur. Cât despre Statele Unite, Marea Britanie a reuşit să le convingă să facă inflaţie pentru ca ea să nu piardă prea mult din rezervele de dolari sau aur în favoarea SUA.

Ceea ce trebuie reţinut despre etalonul aur este că el nu poate dura; nota de plată trebuie până la urmă achitată, dar sub forma unor fenomene dezatruoase, ce vin ca reacţie la *boom*-ul prelungit construit pe inflaţie. Pe măsură ce rezervele de lire sterline se acumulau în Franţa, Statele Unite şi în alte părţi, cea mai neînsemnată scădere a încrederii în şubreda structură inflaţionistă prea rapid şi prost construită trebuia să ducă cu siguranţă la prăbuşirea generală. Este exact ceea ce s-a întâmplat în 1931; falimentele băncilor expansioniste pretutindeni în Europa şi încercarea Franţei, cu o monedă relativ solidă, de a-şi transforma în aur lirele acumulate, a făcut ca Marea Britanie să abandoneze etalonul aur complet. Marea Britanie a fost repede urmată de alte ţări europene.

4.Faza a IV-a:

Monede discreţionare fluctuante (1931-1945)

Lumea se afla din nou în haosul monetar al primului război mondial, numai că acum păreau să fie puţine speranţe pentru o revenire la aur. Ordinea economică internaţională se dezintegrase în haosul cursurilor flotante libere şi controlate, al devalorizărilor competitive, al controalelor valutare şi al barierelor comerciale; războiul economic şi monetar internaţional între monede şi blocuri monetare se dezlănţuise. Comerţul şi investiţiile internaţionale erau practic îngheţate; iar schimburile se desfăşurau exclusiv prin intermediul acordurilor de barter administrate de guverne aflate într-o stare de rivalitate şi conflict reciproc. Secretarul de stat american, Cordell Hull, a arătat în repetate rânduri că aceste conflicte economice şi monetare din anii '30 au constituit cauza principală a celui de-al doilea război mondial. [3]

Statele Unite au mai rămas în regimul etalonului aur pentru încă doi ani, iar apoi, în 1933-1934, au abandonat etalonul aur clasic într-o încercare zadarnică de a ieşi din depresiune. Cetăţenilor americani nu li se mai rambursau dolarii în aur şi chiar li se interzicea să deţină aur, fie în ţară, fie în depozite în străinătate. Dar Statele Unite au rămas şi după 1934 într-o formă nouă şi ciudată de etalon aur, în care dolarul, redefinit acum ca 1/35 dintr-o uncie de aur, era rambursabil în aur pentru guvernele şi Băncile Centrale străine. Mai mult, haosul monetar din Europa a făcut ca aurul să se scurgă către singurul refugiu monetar relativ sigur, Statele Unite.

Haosul şi războiul economic scăpat de sub control din anii ’30 ne arată un lucru important: eroarea *politică* gravă (pe lângă punctele economice controversate) existentă în programul monetar pentru cursuri de schimb flotante ale monedelor discreţionare propus de Milton Friedman şi Şcoala de la Chicago. Şi aceasta deoarece ceea ce adepţii lui Friedman ar întreprinde – *în numele pieţei libere* - nu e altceva decât tăierea completă a oricărei legături cu aurul, depunerea controlului absolut asupra fiecărei monede naţionale în mâinile guvernului central care emite hârtia discreţionară ca monedă cu putere liberatorie – şi apoi sfătuirea fiecărui guvern de a permite monedei sale să fluctueze liber în raport cu toate celelalte monede discreţionare, precum şi de a se abţine de la inflaţionarea excesivă a monedei sale. Eroarea politică gravă constă în faptul că se încredinţează controlul total asupra ofertei de monedă Statului-naţiune şi a spera şi a aştepta apoi ca statul să se abţină de la utilizarea acestei puteri. Şi cum puterea tinde întotdeauna să fie utilizată, inclusiv puterea de a falsifica legal, atât naivitatea cât şi natura etatistă a acestui tip de program ar trebui să extrem de evidente.

Şi astfel, experienţa dezastruoasă a fazei a patra, lumea anilor ’30, a monedei discreţionare de hârtie şi a războiului economic, a determinat autorităţile americane să adopte drept ţintă economică majoră după al doilea război mondial restaurarea unei ordini monetare internaţionale viabile, o ordine pe care să poate fi clădită o renaştere a comerţului mondial şi în care fructele diviziunii internaţionale a muncii să poată fi culese din nou.

5.Faza a V-a:

Bretton Woods şi noul etalon aur-devize

(Statele Unite: 1945-1968)

Noua ordine monetară internaţională a fost concepută şi mai apoi pusă în practică de către Statele Unite la o conferinţă monetară internaţională desfăşurată la Bretton Woods, în New Hampshire, pe la mijlocul anului 1944 şi ratificată de Congres în iulie 1945. Deşi sistemul de la Bretton Woods a funcţionat mult mai bine decât dezastrul din anii ’30, mecanismul său de funcţionare nu era decât o reînviere a regimului inflaţionist al etalonului aur-devize din anii ’20 şi – ca şi în anii ‘20 - prăbuşirea sa era doar o chestiune de timp.

Noul sistem era în esenţă etalonul aur-devize al anilor ’20, dar acum dolarul elimina nemilos lira sterlină din poziţia de “monedă-cheie”. Acum dolarul, depreciat la 1/35 dintr-o uncie de aur, urma să fie *singura* monedă-cheie. O altă diferenţă faţă de anii ’20 era aceea că dolarul nu mai era rambursabil în aur cetăţenilor americani; sistemul din anii ’30 era perpetuat, cu dolarul rambursabil în aur *numai* către guvernele şi Băncile Centrale străine. Nici unei persoane private, ci doar guvernelor, urma să li se acorde privilegiul de a li se rambursa dolarii în moneda de aur internaţională. Sistemul de la Bretton Woods funcţiona după cum urmează: Statele Unite construiau o structură piramidală de dolari (în monedă de hârtie sau depozite bancare) deasupra ofertei de aur, dolarii putând fi rambursaţi în aur numai guvernelor străine; în timp ce toate celelalte guverne păstrau dolarii ca rezerve şi îşi construiau propriile piramide în monedă naţională peste aceşti dolari. Şi cum Statele Unite intraseră în perioada postbelică cu un stoc uriaş de aur (în jur de 25 de miliarde de dolari), era loc destul pentru a emite dolari neacoperiţi deasupra acestui stoc. Mai mult, sistemul a putut “funcţiona” pentru o vreme deoarece toate monedele din lume au intrat în noul sistem la parităţile de dinainte de al doilea război mondial, cele mai multe dintre ele fiind puternic supraevaluate din punctul de vedere al monedelor depreciate şi afectate de inflaţie în care erau

exprimate. Inflaţionata liră sterlină, de exemplu, a revenit la paritatea de 4,86 dolari, deşi valora mult mai puţin în termenii puterii de cumpărare pe piaţă. Dat fiind că dolarul era în mod artificial subevaluat iar majoritatea celorlalte monede curente supraevaluate în 1945, dolarul a devenit rar şi lumea a suferit de o aşa-numită penurie de dolari, pe care contribuabilul american se presupunea că este obligat să o acopere prin ajutoare către străinătate. Pe scurt, excedentul exporturilor de care beneficia dolarul american subevaluat urma să fie parţial finanţat de nefericitul contribuabil american sub forma ajutorului pentru străinătate.

Fiind loc destul pentru a face inflaţie înainte ca pedeapsa să vină, guvernul Statelor Unite s-a lansat în politica sa postbelică de inflaţie monetară continuă, o politică pe care a urmat-o cu mult entuziasm de atunci şi până astăzi. Pe la începutul anilor ’50, inflaţia americană continuă a făcut ca lucrurile să înceapă să se schimbe în comerţul internaţional. Şi aceasta pentru că, în vreme ce Statele Unite inflaţionau şi expandau moneda şi creditul, guvernele principalelor state europene, multe dintre ele aflate sub influenţa unor consilieri monetari “austrieci”, au urmat o politică ce promova o “monedă solidă” (exemple: Germania Federală, Elveţia, Franţa, Italia). Adepta convinsă a inflaţionismului, Marea Britanie, a fost obligată de ieşirile de dolari să-şi devalorizeze lira până la niveluri mai realiste (pentru o vreme ea a fost 2,40 dolari). Toate acestea, combinate cu productivitatea crescândă a Europei şi mai târziu a Japoniei, au condus la deficite continue ale balanţei de plăţi a Statelor Unite. Pe măsură ce s-au scurs anii ’50 şi ’60, Statele Unite au devenit tot mai inflaţioniste, atât absolut, cât şi relativ, faţă de Japonia şi Europa Occidentală. Însă stavila pa care etalonul aur clasic o opunea inflaţiei – şi mai ales inflaţiei americane - pierise. Cauza stătea în faptul că regulile jocului stabilit la Bretton Woods prevedeau că ţările vest-europene trebuiau să tot acumuleze rezerve peste rezerve şi chiar să utilizeze aceşti dolari ca bază pentru expansiunea internă a monedei şi a creditului. Dar pe măsură ce deceniile cinci şi şase se apropiau de sfârşit, ţările adepte ale monedei mai solide din Europa occidentală (împreună cu Japonia) au început să resimtă neplăcut faptul de a fi forţate să acumuleze dolari, care erau acum tot mai supraevaluaţi în loc de subevaluaţi. Deoarece puterea de cumpărare şi, în consecinţă, adevărata valoare a dolarului scădea, acesta a devenit tot mai rău văzut de către guvernele străine. Ele erau, însă, prinse în acel sistem care începea să semene tot mai mult cu un coşmar. Reacţia americană la doleanţele europenilor, exprimate în primul rând de consilierul principal pe probleme monetare al Franţei şi al lui DeGaulle, economistul adept al etalonului aur clasic, Jacques Rueff, a fost doar una de desconsiderare şi de respingere nervoasă. Economiştii şi politicienii americani declarau pur şi simplu că Europa este *obligată* să folosească dolarul ca monedă a sa, că ea nu putea întreprinde nimic pentru a-şi rezolva problemele tot mai mari şi, prin urmare, Statele Unite puteau continua fără grijă să facă inflaţie, ducând în acelaşi timp o politică de “senină nepăsare” faţă de consecinţele monetare pe plan internaţional ale propriilor sale acţiuni.

Dar Europa chiar avea opţiunea legală de a i se rambursa dolarii în aur la 35 de dolari pe uncie. Şi pe măsură ce dolarul devenea tot mai supraevaluat faţă de monedele solide şi de aur, guvernele europene au început să-şi exercite tot mai mult această opţiune. Stavila etalonului aur îşi reintra în drepturi; ca urmare, aurul s-a scurs continuu din Statele Unite timp de două decenii după începutul anilor ’50, până când stocul de aur al Americii s-a subţiat pe parcursul acestei perioade de la peste 20 de miliarde de dolari la 9 miliarde de dolari. Deoarece cantitatea de dolari se tot umfla pe o bază de aur tot mai subţire, cum puteau Statele Unite să menţină caracterul rambursabil în aur al dolarilor de hârtie –piatra de temelie a sistemului de la Bretton Woods? Aceste probleme nu au încetinit inflaţia americană continuă a dolarilor şi a preţurilor sau politica de “nepăsare senină”, toate acestea având ca rezultat către sfârşitul

anilor ’60 o acumulare accelerată a nu mai puţin de 80 de miliarde de dolari nedoriţi în Europa (cunoscuţi sub numele de eurodolari). În încercarea de a stopa rambursarea în aur a dolarilor către Europa, Statele Unite au exercitat o presiune politică intensă asupra guvernelor europene, similară, dar pe o scară mult mai extinsă, cu promisiunea obţinută prin linguşeli de către britanici din partea Franţei de a nu cere rambursarea în aur a soldurilor masive de lire sterline până în 1931. Însă legile economice îşi fac simţită, fie şi mai târziu, acţiunea şi asupra guvernelor şi acest lucru i s-a întâmplat guvernului îndrăgostit de inflaţie din Statele Unite spre sfârşitul anilor ’60. Sistemul etalonului aur-devize construit la Bretton Woods –salutat în America de cercurile economice şi politice conducătoare ca permanent şi inexpugnabil- a început să se destrame rapid începând cu 1968.

6.Faza a VI-a:

Destrămarea sistemului de la Bretton Woods (1968-1971)

Pe măsură ce dolarii se acumulau în străinătate iar afluxul de aur în exterior continua, Statele Unite descopereau că e din ce în ce mai greu să menţină preţul aurului la 35 de dolari uncia pe pieţele libere ale aurului de la Londra şi Zurich. Treizeci şi cinci de dolari uncia constituia cheia de boltă a sistemului şi, deşi cetăţenilor americani li s-a interzis începând cu 1934 să deţină aur în orice parte a lumii, cetăţenii altor ţări s-au bucurat de libertatea de a deţine monezi şi lingouri de aur. Prin urmare, o posibilitate pentru europeni de a obţine rambursarea dolarilor în aur era aceea de a-şi vinde dolarii contra aur la 35 de dolari uncia pe piaţa liberă a aurului. Deoarece dolarul se deprecia şi inflaţiona continuu iar deficitele balanţei de plăţi ale Americii mergeau înainte, europenii ca şi cetăţenii altor ţări au început să-şi accelereze vânzările de dolari contra aur. Pentru a păstra dolarul la 35 de dolari uncia, guvernul Statelor Unite era obligat să lase să se scurgă aur din stocul său tot mai firav, pentru a susţine acest preţ de 35 de dolari la Londra şi Zurich.

O criză de încredere în dolar pe pieţele libere ale aurului a determinat Statele Unite să opereze o schimbare fundamentală în sistemul monetar în martie 1968. Ideea era să se împiedice “anarhica” piaţă liberă a aurului de a mai periclita în viitor aranjamentul de la Bretton Woods. Aşa s-a născut “piaţa aurului cu două niveluri” (two-tier gold market). Ideea era că piaţa liberă a aurului putea exploda; ea era strict izolată de activitatea monetară “reală” din băncile centrale şi a guvernelor lumii. Statele unite nu mai încercau să păstreze preţul de piaţă al aurului la 35 de dolari. Ele ignorau această piaţă şi guvernul american a căzut de acord cu toate celelalte guverne să păstreze valoarea dolarului la 35 $ uncia pentru totdeauna. Guvernele şi băncile centrale din întreaga lume nu mai cumpărau de acum înainte aur de pe piaţa "exterioară" şi nu mai vindeau aur pe acea piaţă. Din acel moment aurul se mişca doar ca element de compensare de la o Bancă Centrală la alta iar noile cantităţi de aur, piaţa liberă a aurului şi cererea privată de aur îşi urmau propriul curs, complet separate de aranjamentele monetare mondiale.

Pe lângă aceste acţiuni, Statele Unite au făcut presiuni puternice pentru a fi lansat un nou tip de monedă de rezervă pentru întreaga lume, Drepturile Speciale de Tragere (DST), care se spera că vor elimina complet în cele din urmă aurul şi vor servi ca nouă monedă internaţională de rezervă ce urma să fie emisă de o viitoare Bancă Mondială de Rezerve; dacă un asemenea sistem ar fi vreodată adoptat, atunci Statele Unite ar putea să facă inflaţie nestânjenite, în colaborare cu alte guverne ale lumii (singura limită fiind dată atunci doar de dezastrul unei inflaţii mondiale scăpată de sub control şi a prăbuşirii monedei internaţionale de hârtie). Dar drepturile speciale de tragere, combătute aprig de Europa Occidentală şi de ţările adepte ale

“monedei solide”, a reprezentat până acum doar un mic supliment ca monedă de rezervă pe lângă dolar etc.

Toţi economiştii susţinători ai monedei de hârtie, de la keynesişti şi până la monetarişti, erau oricum siguri că aurul va dispărea din sistemul monetar internaţional; separat de “suportul“ pe care i-l oferea dolarul, previzionau siguri pe ei toţi aceşti economişti, preţul de piaţă al aurului va scădea curând sub 35 de dolari uncia şi chiar sub preţul de 10 dolari estimat că l-ar avea aurul în utilizările industriale. Dar în loc să se întâmple aşa, preţul liber al aurului care nu numai că nu a coborât niciodată sub 35 de dolari ci a fost permanent peste acest preţ, a urcat la începutul lui 1973 până la 125 de dolari pe uncie, o cifră pe care nici un economist susţinător al monedei de hârtie nu ar fi crezut-o posibilă cu numai un an înainte.

În loc să creeze un sistem monetar internaţional nou şi durabil, piaţa cu două niveluri a amânat doar cu câţiva ani prăbuşirea; inflaţia şi deficitele americane au mers înainte. Eurodolarii s-au acumulat cu repeziciune, aurul a continuat să se scurgă în exterior iar preţul de piaţă tot mai mare al aurului nu făcea decât să scoată în evidenţă pierderea accelerată a încrederii în dolari a comunităţii internaţionale. Sistemul celor două niveluri se îndrepta rapid spre criză – şi spre dezintegrarea finală a aranjamentului de la Bretton Woods. [4]

7. Faza a VII-a: Sfârşitul Sistemului de la Bretton Woods:

Monede discreţionare fluctuante (August - Decembrie 1971)

La 15 august 1971, în aceeaşi zi în care preşedintele Nixon impunea îngheţarea preţurilor şi salariilor într-o încercare zadarnică de a stopa inflaţia galopantă, domnul Nixon a pus cu totul capăt şi sistemului de la Bretton Woods. Deoarece Băncile centrale europene au ameninţat până la urmă că vor cere rambursarea în aur a stocului exagerat de dolari pe care îl deţineau, preşedintele Nixon a abandonat total aurul. Pentru întâia oară în istoria americană, dolarul devenea complet discreţionar, fără nici o acoperire în aur. Până şi firava legătură cu aurul menţinută începând cu 1933 era acum ruptă. Lumea era aruncată din nou în sistemul discreţionar al anilor treizeci –şi chiar mai rău, pentru că acum nici măcar dolarul nu mai era legat de aur. Înainte se profila spectrul înfricoşător al blocurilor monetare, al devalorizărilor competitive, al războiului economic şi prăbuşirea comerţului şi investiţiilor internaţionale, însoţite de depresiunea mondială ce rezultă de aici.

Ce era de făcut? Încercând să restaureze o ordine monetară internaţională din care să lipsească orice legătură cu aurul, Statele Unite au dus lumea la Acordul Smithsonian, încheiat la 18 decembrie 1971.

8. Faza a VIII-a: Acordul Smithsonian

(Decembrie 1971- Februarie 1973)

Acordul de la Smithsonian, salutat de preşedintele Nixon drept “cel mai important acord monetar din istoria lumii”, era chiar mai şubred şi mai nesănătos decât etalonul aur-devize al anilor ’20 sau decât Bretton Woods-ul. Pentru că, încă o dată, ţările lumii s-au angajat să menţină cursuri de schimb fixe, dar de data aceasta fără ca aurul sau altă monedă internaţională să ofere vreo acoperire monedelor curente. Mai mult, multe monede europene au fost fixate la parităţi subevaluate în raport cu dolarul; singura concesie făcută de Statele Unite consta într-o uşoară devalorizare a cursului oficial al dolarului la 38 de dolari uncia. Dar

deşi mult prea mică şi prea târzie, această devalorizare era importantă pentru că intra în contradicţie cu un şir nesfârşit de declaraţii oficiale americane, prin care se garanta menţinerea cursului de 35 de dolari la infinit. Acum, în cele din urmă, se recunoştea implicit că preţul de 35 de dolari nu era bătut în cuie.

Era inevitabil ca ratele de schimb fixe, chiar şi cu coridoare acceptate de fluctuaţie mai largi, dar lipsite de un mijloc internaţional de schimb erau condamnate să se năruie rapid. Acest lucru era mai ales adevărat deoarece inflaţia americană a monedei şi a preţurilor, declinul dolarului şi deficitele balanţei de plăţi continuau nestânjenite.

Cantitatea exagerată de eurodolari, combinată cu inflaţia continuă şi eliminarea acoperirii în aur, au dus preţul aurului pe piaţa liberă până la 215 dolari uncia. Şi, cum supraevaluarea dolarului şi subevaluarea monedelor solide ale europenilor şi japonezilor deveneau tot mai evidente, dolarul s-a prăbuşit în cele din urmă pe pieţele mondiale în lunile de panică februarie-martie 1973. Devenea imposibil pentru Germania Federală, Elveţia, Franţa şi alte ţări cu monedă solidă să continue să cumpere dolari pentru a susţine dolarul la acel curs supraevaluat. Într-un an şi ceva, sistemul de cursuri de schimb fixe fără aur construit la Smithonian se sfărâmase de stâncile realităţii economice.

9. Faza a IX-a: Monede discreţionare fluctuante

(Martie 1973 -?)

Dat fiind că dolarul se prăbuşea, lumea s-a îndreptat din nou către un sistem de monede discreţionare flotante. În interiorul blocului vest-european, cursurile de schimb au fost legate unele de altele, iar Statele Unite au devalorizat iarăşi cursul oficial al dolarului cu o sumă neglijabilă, ajungând la 42 de dolari pe uncie. Pe măsură ce dolarul se afunda de la o zi la alta pe piaţa valutară, iar marca vest-germană, francul elveţian şi yenul japonez cunoşteau o ascensiune rapidă, autorităţile americane, susţinute de economiştii monetarişti, au început să creadă că acesta era idealul în domeniul monetar. Este adevărat că surplusurile de dolari şi crizele bruşte ale balanţei de plăţi nu afectează lumea în regimul cursurilor de schimb flotante. Mai mult, firmele americane exportatoare au început să-şi frece mâinile de satisfacţie văzând că cursul în scădere al dolarului făcea mărfurile americane mai ieftine în străinătate şi, în consecinţă, avantajau exporturile. Este adevărat că guvernele au persistat în a interveni în cursul de schimb (flotări controlate, nu libere), dar în mare se părea că ordinea monetară internaţională se transformase într-o utopie friedmaniană.

Însă a devenit în scurt timp limpede că lucrurile erau departe de a se îndrepta în sistemul monetar internaţional curent. Problema pe termen lung stă în faptul că ţările cu monedă solidă nu vor sta veşnic cu mâinile încrucişate, uitându-se cum monedele lor devin mai scumpe iar exporturile lor obstrucţionate în avantajul concurenţilor americani. Dacă în America inflaţia şi deprecierea dolarului continuă, ele vor trece curând la devalorizările competitive, controalele cursurilor, blocurile monetare şi războiul economic din anii ’30. Dar şi mai aproape de noi se află cealaltă faţă a monedei: faptul că deprecierea dolarului înseamnă că importurile pentru America sunt mult mai scumpe, că turiştii americani au de suferit în străinătate, iar exporturile ieftine sunt cumpărate de zor de ţările străine, atât de repede încât sporesc preţurile bunurilor de export în interior (spre exemplu, inflaţia americană a preţurilor grâului şi cărnii). Astfel încât exportatorii americani ar putea să fie într-adevăr avantajaţi, însă numai pe seama consumatorului american lovit de inflaţie. Incertitudinea paralizantă generată de fluctuaţiile

rapide ale cursurilor de schimb au forte bine înţelese de americani o dată cu căderea rapidă a dolarului pe pieţele valutare în iulie 1973.

De când Statele Unite au abandonat complet aurul în august 1971 şi au creat sistemul monedelor fluctuante de tip friedmanian în martie 1973, SUA şi lumea întreagă au trăit cel mai intens şi mai prelungit puseu inflaţionist pe timp de pace din istoria lumii. Ar fi trebuit să fie clar până acum că aceasta nu e deloc o întâmplare. Înainte ca dolarul să fi fost despărţit de aur, keynesiştii şi friedmanienii, fiecare devotaţi în felul lor monedei discreţionare, au previzionat siguri de ei că, odată moneda discreţionară creată, preţul de piaţă al aurului va scădea imediat la nivelul corespunzător utilizării nemonetare, estimat atunci la aproximativ 8 dolari pe uncie. În dispreţul lor faţă de aur, ambele grupuri afirmau că atotputernicul dolar era acela care susţinea preţul aurului şi nu invers. Începând cu 1971, preţul de piaţă al aurului nu a scăzut niciodată sub vechiul preţ fix de 35 de dolari pe uncie şi a fost aproape întotdeauna infinit mai mare. Atunci când, în anii ’50 şi ’60, economişti ca Jacques Rueff cereau un etalon aur la preţul de 70 de dolari uncia, acest preţ a fost considerat absurd de mare. Astăzi, acel preţ de 35 de dolari pare şi mai absurd decât părea atunci lui Rueff. Preţul enorm de mare al aurului constituie un indicator al deteriorării catastrofale a dolarului de când economiştii “moderni” dirijează afacerile monetare ale lumii iar acoperirea în aur a fost eliminată în totalitate.

Este azi cum nu se poate mai clar că lumea, în Statele Unite şi pretutindeni în lume, a devenit sătulă de această inflaţie nemaiîntâlnită care a fost aprinsă de era monedelor discreţionare fluctuante inaugurată în 1973. Oamenii sunt plictisiţi şi de volatilitatea şi imprevizibilitatea extremă a cursurilor de schimb. Această volatilitate este consecinţa sistemelor naţionale bazate pe monede discreţionare, care au fragmentat moneda internaţională şi au adăugat instabilitatea politică artificială la incertitudinea naturală a sistemului preţurilor pe o piaţă liberă. Visul friedmanian al monedelor discreţionare flotante zace în cenuşă şi există deja o dorinţă arzătoare, uşor de înţeles, de întoarcere la o monedă internaţională cu cursuri de schimb fixe.

Din păcate, etalonul aur clasic se zbate în uitare iar ţelul ultim al majorităţii liderilor americani şi mondiali e reprezentat de vechea viziune keynesistă a unui unic etalon discreţionar de hârtie, o nouă unitate monetară emisă de o Bancă Mondială de Rezerve (BMR). Că noua monedă va purta denumirea de “bancor” (oferită de Keynes), de “unita” (propusă de secretarul trezoreriei americane din timpul celui de-al doilea război mondial, Harry Dexter White) sau de “phoenix” (sugerată de The Economist) nu are nici o importanţă. Ideea esenţială este aceea că o asemenea monedă internaţională de hârtie, deşi într-adevăr eliberată de crize ale balanţelor de plăţi de vreme ce BMR poate emite câţi bancori doreşte şi să-i ofere ţării în dificultate, va da frâu liber unei inflaţii mondiale nelimitate, nestăvilită nici de crizele balanţelor de plăţi, nici de deprecierea cursurilor de schimb. BMR va deveni în acel moment determinantul absolut al ofertei de monedă a lumii si al distribuţiei ei pe naţiuni. BMR ar putea şi chiar va supune lumea la ceea ce ea consideră a fi o inflaţie înţelept controlată. Din nefericire, nimic nu va mai sta atunci în calea holocaustului economic de proporţii inimaginabile constituit de inflaţia galopantă globală, adică nimic cu excepţia capacităţii îndoielnice a BMR de a regla fin economia mondială.

Deşi o monedă de hârtie şi o Bancă Centrală mondiale rămân ţelul ultim al liderilor de orientare keynesistă din întreaga lume, un ţel mai realist şi de realizat pe termen lung este întoarcerea la o glorioasă schemă de tip Bretton Woods, numai că de data aceasta fără stavila pusă de vreo acoperire în aur. Deja principalele Bănci Centrale ale lumii încearcă în prezent

să-şi "coordoneze" politicile economice şi monetare, să-şi armonizeze ratele inflaţiei şi să-şi fixeze cursurile de schimb. Entuziasmul militant ce împinge către o unică monedă europeană de hârtie emisă de o Bancă Centrală Europeană pare a fi pe punctul de a reuşi. Acest ideal este vândut în prezent publicului credul sub forma pretenţiei eronate că o Comunitate Economică Europeană (CEE) care să promoveze liberul schimb în interior necesită fără îndoială o uriaşă birocraţie europeană, uniformizarea impozitării pe tot teritoriul CEE şi, în particular, o Bancă Centrală Europeană şi o monedă de hârtie. O dată ce toate acestea au fost realizate, o coordonare mai strânsă cu Fed-ul şi cu celelalte Bănci Centrale majore va urma imediat. Şi atunci, poate fi departe ziua în care vom avea o Bancă Centrală Mondială? Până la acel punct final, totuşi, putem fi curând aruncaţi într-un alt Bretton Woods, cu toate crizele de rigoare ale balanţelor de plăţi şi cu legea lui Gresham, intrată automat în acţiune când avem cursuri de schimb fixe într-o lume a monedelor discreţionare.

Când privim la viitor, perspectivele dolarului şi ale sistemului monetar internaţional par într-adevăr sumbre. Până când şi dacă nu ne vom întoarce la etalonul aur clasic la un preţ realist al aurului, sistemul monetar internaţional este condamnat să penduleze între cursurile de schimb fixe şi flotante, fiecare dintre aceste sisteme punând probleme de nerezolvat, funcţionând defectuos şi în cele din urmă dezintegrându-se. Tot în sensul dezintegrării va acţiona şi inflaţia continuă a ofertei de dolari şi de aici a preţurilor în SUA, care nu dă nici un semn de calmare. În viitor se profilează în interior o inflaţie în ritm accelerat şi, în cele din urmă, galopantă, acompaniată în lume de războaie economice şi de prăbuşirea monetară. Această previziune poate fi schimbată numai printr-o revizuire radicală a sistemului monetar american şi mondial: prin întoarcerea la o monedă-marfă aleasă de piaţa liberă, asemenea aurului, şi prin eliminarea completă a guvernului de pe scena monetară.

---

[1] Pentru un studiu recent al etalonului aur clasic şi o istorie a fazelor timpurii ale prăbuşirii sale în secolul al douăzecilea, vezi Melchior Palyi, *The Twilight of Gold, 1914-1936* (Chicago: Henry Regnery, 1972).

[2] Despre eroarea crucială a britanicilor şi despre consecinţele ei în provocarea depresiunii din 1929, a se consulta Lionel Robbins, *The Great Depression* (New York: Macmillan, 1934).

[3] Cordell Hull, *Memoirs* (New York, 1948) I, 81. Vezi de asemenea Richard N. Gardner, *Sterling-Dollar Conspiracy* (Oxford: Clarendon Press, 1956) p. 141.

[4] Despre piaţa aurului cu două niveluri, vezi Jacques Rueff, *The Monetary Sin of the West* (New York: Macmillan, 1972).